

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 26.

Torsdagen den 20 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 44 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må i anledning av de likalydande motionerna I: 176 och II: 361 till *Bidrag till Svenska fiskarens studieförbund* å riksstaten för budgetåret 1946/47 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 15 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren förklarat sig icke till någon del kunna bifalla motionärernas hemställan om anslag för ifrågasvarande ändamål för nästa budgetår.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 38.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollutdrag, nr 508, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 101 ja och 75 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 177 ja och 113 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **Wigforss**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Karl August Johansons interpellation angående lämnandet av finansstatistiska uppgifter från köpingar m. m., erhöll ordet och yttrade: Herr talman! Med denna kammares tillstånd har herr Karl August Johanson till mig ställt frågan, om jag vore beredd att vidtaga åtgärder för underlättande för köpingar och municipalsamhällen att avlämna uppgifter till den kommunala finansstatistiken. Enligt vad interpellanten anført skulle ifyllandet av det nu gällande formuläret ha visat sig förenat med mycket stora svårigheter för dessa kommuner.

Sägda formulär till räkenskapssammandrag, som är gemensamt för städer, köpingar och (med viss begränsning) municipalsamhällen, fastställdes av Kungl. Maj:t den 14 september 1944 efter långvariga förberedelser och först

Ang. lämnandet av finansstatistiska uppgifter från köpingar m. m.

Ang. lämnandet av finansstatistiska uppgifter från köpingar m. m. (Forts.) sedan enighet därom vunnits mellan statistiska centralbyrån och svenska stadsförbundet. Formuläret avsåg att tillgodose såväl nämnda förbunds önskemål — dessa hade föranlett en framställning i ämnet till Kungl. Maj:t redan år 1935 — som de krav på en förbättrad kommunal finansstatistik, som angivits i en proposition till 1943 års höstriksdag om finansstatistikens effektivisering (nr 364). Formuläret omfattar, som interpellanten framhållit, icke mindre än 32 sidor och är sålunda rätt vidlyftigt. Detta har främst sin grund däri, att formuläret skall vara användbart för redovisning av även de största städernas räkenskaper. Strävandena att åstadkomma ett formulär som bättre än det tidigare anpassar sig efter de kommunala räkenskaperna torde ha verkat i samma riktning. Å andra sidan bör det nya formuläret härigenom ha blivit lättare att fylla i än det gamla. Att så även är fallet, har vid skilda tillfällen vitsordats av stads- och kommunalkamrerare.

Tillgodoseendet av storstädernas redovisningstekniska behov har emellertid medfört, att formuläret kommit att upptaga en del rubriker och konton, som smärre städer, köpingar och municipalsamhällen icke ha användning för. Det är onekligen en svaghet hos formuläret, att dylika mindre kommuner få lämna ett betydande utrymme outnyttjat och att uppgiftslämnarna härigenom måhända komma att känna sig tveksamma i många fall. Särskilt första gången, då formuläret användes, är det för övrigt naturligt, att svårigheterna förefalla stora. Allteftersom erfarenheter vinnas vid användningen och centralbyråns anvisningar för ifyllandet kunna utformas med stöd av dessa, kan man förvänta, att svårigheterna i det väsentliga skola kunna bemästras.

Vad speciellt angår municipalsamhällena, förelåg redan vid formulärets tillkomst en viss tvekan, om inte ett mera begränsat uppgiftsformulär av den typ, som skulle utarbetas för landskommunerna, vore lämpligare, åtminstone för de mindre municipalsamhällenas del. Av denna anledning föreskrevs i Kungl. Maj:ts beslut, att formuläret skulle av municipalsamhällena användas *efter statistiska centralbyråns beprövande*. Ämbetsverket har sedermera föreskrivit, att endast municipalsamhällen med mer än 2 500 invånare skulle använda det nya formuläret vid 1945 års finansstatistik. Härigenom har dess användning begränsats till omkring 25 dylika kommuner av sammanlagt cirka 230 stycken.

Ett förslag till formulär för landskommunerna har numera utarbetats av centralbyrån och förelagts Kungl. Maj:t genom skrivelse den 22 juni 1945. Ämbetsverket, som haft i uppdrag att utarbeta förslaget i samråd med landskommunernas förbund, hade emellertid inte uppnått full enighet med detta förbund om formulärets uppställning. Visst uppskov med fastställandet av formuläret har föranletts härav, och jag är benägen att förorda ett ytterligare uppskov. Innan ett nytt sådant formulär påbjödes till användning av våra talrika landskommuner, synes det lämpligt att avvakta genomförandet av den nu beslutade kommunindelningsreformen. I skrivelse den 15 juni 1946 har centralbyrån ock hemställt om sådant uppskov. Det förefaller mig även kunna vara värdefullt att först inhämta ytterligare erfarenheter av stadsformulärets användning.

Något nytt formulär för landskommunerna, som kunde användas av de mindre municipalsamhällena och eventuellt även av andra municipalsamhällen och köpingar, är sålunda inte att vänta under de närmaste åren. Det nya stadsformuläret synes mig tills vidare, i avvaktan på närmare erfarenheter, böra få användas i ungefärligen den omfattning, som redan beslutats. Enligt vad jag inhämtat kommer emellertid statistiska centralbyrån att vid granskningen av räkenskapssammandragen för köpingar och municipalsamhällen taga tillbörlig hänsyn till de svårigheter att lämna ordentlig redovisning, som föreligga för kommuner utan centraliserad medelsförvaltning. Ämbetsverket har

Ang. lämnandet av finansstatistiska uppgifter från köpingar m. m. (Forts.)
tillika velat framhålla önskvärdheten av att kommunerna i tveksamma fall konsultera vederbörande kommunala förbund eller verket självt, ett önskemål, som jag här vill stryka under.

I detta läge har jag icke funnit några särskilda åtgärder från min sida påkallade beträffande införskaffandet av de finansstatistiska uppgifterna från köpingar och municipalsamhällen.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret och för att jag har fått ta del av detsamma i så god tid, att jag har kunnat gå igenom detsamma. Min tacksamhet skulle emellertid ha varit vida större, om svaret hade gått i positiv riktning.

Det kanske kan tyckas, att detta är en liten fråga, som man inte borde besvara riksdagen och herr statsrådet med. Direktiven för insamlandet av de finansstatistiska uppgifter, som det här gäller, ha emellertid utgått från Kungl. Maj:t, varför man måste gå denna väg, om man vill försöka få till stånd en ändring. Jag har här i min hand konceptet för den statistik som jag har upprättat för Vännäs köping, där jag i egenskap av kommunalnämndens ordförande svarar för rusthållet. Detta formulär omfattar, såsom jag anført i interpellationen, 32 sidor. Man måste verkligen fråga sig, om det är nödvändigt att behöva ha samma statistikformulär för t. ex. en köping eller ett municipalsamhälle med 2 500 invånare och de stora städerna i landet, såsom Stockholm, Göteborg och Malmö. Det måste ju ändock föreligga en betydande skillnad i fråga om bokföringen och omslutningen mellan de stora städerna å ena sidan och köpingarna och municipalsamhällena å den andra. Jag kan inte förstå annat än att det borde vara möjligt att få fram ett formulär av mindre omfattning för de små kommunerna.

Efter ett intensivt arbete och en därigenom förstörd påskhelg måste jag konstatera, att jag med underlag av bokföringen i Vännäs köping inte hade lyckats att på ett tillfredsställande sätt lösa uppgiften att ifylla det statistiska formuläret. Jag är också tämligen övertygad om att jag inte är den ende kommunalman i vårt land som kommit till detta resultat. För att belysa svårigheterna kan jag t. ex. nämna, att min grannstad Umeå måste begära uppskov med inlämnandet av sina statistiska uppgifter. Statistiken skulle vara inlämnad den 15 april, men man måste i Umeå begära uppskov till den 28. Samma dag som jag inlämnade interpellationen hade man i en stad i Stockholms närhet på 15 000 invånare icke hunnit bli klar med sin statistik, som då skulle ha varit inlämnad redan för en månad sedan. Dessa städer ha dock helavlönade tjänstemän för bokföringen. Det är då lätt att förstå, hur svårt det måste vara för köpingar och municipalsamhällen, där förvaltningen skötes av kommunala förtroendemän.

Nu kan man ju invända, att bokföringen borde omläggas, så att den sammanfaller med statistiken. Det går visserligen att ordna det så, men då är säkerligen den dagen inte så långt avlägsen då dessa samhällen måste genomföra en centralisering av medelsförvaltningen och anställa särskilda tjänstemän för dess handhavande. I min egen köping ha vi tidigare varit inne på tanken att genomföra en centraliserad medelsförvaltning. Vi ha dock ansett, att den nya uppbördsreformen kommer att medföra så stora lättnader för oss, att vi inte behöva ta detta steg, varigenom vi slippa ifrån en merutgift på omkring 10 000 kronor.

För bara en vecka sedan beslöt riksdagen att bifalla Kungl. Maj:ts proposition om sammanslagning av småkommunerna i landet till större kommunala

Ang. lämnandet av finansstatistiska uppgifter från köpingar m. m. (Forts.) enheter med som regel minst 2 000 invånare. Jag var en av dem som både i utskottet och i kammaren biträdde Kungl. Maj:ts proposition. Jag framhöll i kammaren, att jag var övertygad om att kommuner av denna storlek inte skulle behöva centralisera sin medelsförvaltning. Men jag måste här säga ifrån, att om man fortsätter att lägga på kommunalmännen arbetsuppgifter av den art, som jag här påtalat, är den dagen inte långt avlägsen, då man även i kommuner av nämnda storlek måste genomföra en centraliserad medelsförvaltning. Jag bygger mitt uttalande på de erfarenheter som jag gjort under ett nära tjuguarigt arbete som kommunalnämndsordförande i en köping med 2 500 invånare och ett skatteunderlag av 35 000 skattekronor. Jag vågar utan överdrift påstå, att ingen annan uppgift inom det kommunala arbetet under dessa 20 år har berett mig större möda och besvär än iordningställandet av denna finansstatistik.

I en skrivelse, som jag insänt till statistiska centralbyrån samtidigt med att jag inlämnat de begärda uppgifterna, har jag bl. a. gjort följande erinringar: »Som eget omdöme om statistiken vill jag framhålla, att den är alldeles för mycket invecklad med, enligt min mening, onödiga upprepningar. Skall dessa sammandrag bliva bestående för framtiden, blir, praktiskt taget, alla köpingar och municipalsamhällen nödsakade att centralisera medelsförvaltningen även om det för förvaltningen i övrigt inte anses vara nödvändigt. Det kan ju förefalla, som om mina här framförda synpunkter skulle vara överdrivna, men jag har allvarligt försökt att få fram ett resultat, som på alla punkter skulle vara tillfredsställande, men detta har icke lyckats.»

Jag hade under gårdagen ett två timmar långt samtal med en tjänsteman i statistiska centralbyrån. Vi gingo därvid igenom konceptet till den finansstatistik, som jag upprättat för köpingen. Vi hade ju inte tillgång till böckerna, men jag redogjorde utförligt för de olika posterna. Vi måste dock till slut konstatera, att det blev en skillnad i balansräkningen för tillgångar och skulder på 200 000 kronor, som det inte gick att få fram.

Såsom herr statsrådet nämnde i interpellationssvaret, har man för närvarande inte ansett sig kunna vidtaga någon ändring av statistikformuläret för landskommunernas vidkommande. Man vill avvakta resultatet av den nya kommunindelningen, innan några ändringar göras. Jag har haft tillfälle att ta del av det förslag som upprättats till statistikformulär för landskommunerna. Det föreslagna formuläret är nära två tredjedelar mindre än det av mig påtalade formuläret. Det omfattar blott 12 sidor och är således avsevärt förenklat. Vid mitt samtal i går med tjänstemannen från statistiska centralbyrån lovade jag för övrigt att på försök ifylla detta formulär med ledning av vår bokföring för att därigenom få klart begrepp om vilken arbetsbesparing det nya formuläret kommer att innebära. Redan den omständigheten att det är 20 sidor mindre måste ju medföra en avsevärd förenkling av arbetet. Jag anser det för min del vara nödvändigt att få till stånd denna förenkling, för att våra kommunala förtroendemen utan alltför stor möda skola kunna klara av de uppgifter som åvila dem. Genom en sådan förenkling komma vi ju också att få större garanti för att den statistik, som de avlämna, är fullt tillförlitlig, så att statistiska centralbyråns statistiska sammanställningar i sin tur bli fullödiga. Den statistik, som för närvarande avkräves städer, köpingar och vissa municipalsamhällen, är alltför omständlig och erfordrar en mera invecklad bokföring än vad våra kommunala förtroendemen ha möjlighet att lägga upp och sköta på lediga stunder. Jag är av den uppfattningen, att den kommunala bokföringen icke bör göras mer invecklad än att menige man kan både förstå den och sköta den. Jag vet att denna åsikt delas av tjänstemännen inom Svenska landskommunernas förbund. Jag har talat med dem om bokförings-

Ang. lämnandet av finansstatistiska uppgifter från köpingar m. m. (Forts.)
frågor i kommunerna redan innan detta statistikformulär tillkom, och de hade precis samma syn som jag på den kommunala bokföringen.

Det är kanske för mycket begärt att fordra, att särskilda statistikformulär skola användas för de större städerna i landet, t. ex. Stockholm med dess många hundra tusen invånare, och särskilda formulär för de små samhällena, såsom Vännäs med blott 2 500 invånare. Man borde dock enligt min uppfattning kunna komma fram till en förnuftigare ordning än den som nu föreligger.

Jag har velat framföra dessa synpunkter i riksdagen. Jag anser det nämligen vara möjligt att lösa denna fråga på ett sådant sätt, att man inte tvingar kommunerna att genomföra en centraliserad medelsförvaltning, då de kanske kunna klara sina uppgifter med kommunala förtroendemän. Det talas så mycket i våra dagar om vikten av att slå vakt om den kommunala självstyrelsen. Om man emellertid pålägger de kommunala förtroendemännen så omfattande och svårlösta arbetsuppgifter, att de inte kunna sköta dem, äventyrar man ju för framtiden den kommunala självstyrelsen.

Herr Wahlund: Herr talman! Interpellanten har rätt i att den fråga, han här har berört, är av begränsad betydelse. Men om man ej inskränker sig till den kommunala finansstatistiken utan ser spörsmålet i dess större sammanhang är frågan inte så liten.

Jag skulle här vilja dels försvara och dels klandra statistiken. Jag försvarar statistikerna såtillvida, att de stora formulären som regel inte äro tillkomna på statistikernas tillskyndan utan på tillskyndan av uppdragsgivarna, d. v. s. departementen, riksdagen, statliga kommittéer o. s. v. Det är emellertid å andra sidan också klart, att när statsmaskineriet blir alltmer invecklat och samhället ingriper på allt fler områden, behöver man alltmer den översiktliga beskrivning av samhällslivet, som statistiken dock ger. Men det är med statistiken som med vissa starka drycker: den kan missbrukas!

Jag vet inte, hur det ligger till i det fall, som det här närmast gäller, ty jag har inte haft tillfälle att se på just här ifrågavarande statistikformulär. Jag vet dock, att det alltför ofta inträffar, att man insamlar omfattande statistiska uppgifter ifrån kommuner och enskilda, varefter siffrorna mer eller mindre obearbetade bli liggande i något ämbetsverks arkiv. Vi måste verkligen göra något för att komma till rätta med dessa förhållanden. Vi sitta här i riksdagen och besluta utgifter för statistik, men vi glömma ofta, att de kanske största utgifterna åsamkas kommunerna och dem ute i landet som skola fylla i formulären.

Jag hade för några år sedan i uppdrag att gå igenom hela vår statistik här i landet, bland annat för att undersöka, hur mycket som kunde rensas ut. Jag konstaterade därvid, att det finns mycket som kan förenklas. Man kan skära ner formulären, men man kan också i många fall övergå till representativundersökningar, vilket åstadkommer arbetsbesparing även för uppgiftslämnarna. Man behöver inte nödvändigtvis varje gång undersöka hela det svenska samhället, utan man kan göra representativa stickprov. Därigenom skulle man göra stor utgiftsbesparing och arbetsminskning.

Det föreslogs för ett par, tre år sedan av en kommitté, att det skulle inrättas en övervakande instans som skulle kontrollera all statlig statistikinsamling och statistik i landet, ett s. k. statistikkollegium. Finansministern har ännu inte framlagt någon proposition i ämnet. Jag förstår, att han velat dröja härmed, ty organisationen av den statliga statistiken sammanhänger delvis med folkbokföringsreformen. Befolkningsstatistiken är ju en mycket viktig del av hela vår statistik. När vi nu emellertid efter helgen skola fatta definitivt beslut rörande den nya folkbokföringen, kanske det kan vara på sin plats att

Ang. lämnandet av finansstatistiska uppgifter från köpingar m. m. (Forts.) till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet rikta en vädjan, att han måtte för riksdagen framlägga en proposition om statistikens ordnande, som jag hoppas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som statistik-sakkunniga på sin tid ha uppdragit.

Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 5, statsutskottets utlåtanden nr 212—232 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 72 och 73.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 74, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lönegradsplacering av kronojägare och biträdande kronojägare.

På framställning av herr talmannen beslöts att ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

På sedermera gjord proposition godkändes den i förevarande memorial föreslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen yttrade, att under förutsättning att den nu godkända voteringspropositionen bleve godkänd även av andra kammaren, enligt överenskommelse med nämnda kammars talman gemensam omröstning i ämnet komme att anställas vid kamrarnas sammanträden onsdagen den 26 innevarande månad.

Föredrogs och bordlades ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 1.

Om revision av riksdagens arbetsformer. Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om revision av riksdagens arbetsformer m. m.

Med föranledande av dels de likalydande motionerna nr 102 i första kammaren av herr *Anderson, Axel Ivar*, m. fl. och nr 194 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Malmö m. fl., dels ock de ävenledes likalydande motionerna nr 103 i första kammaren av herr *Anderson, Axel Ivar*, m. fl. och nr 193 av herr *Hagberg* i Malmö m. fl. hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt,

1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsamt utredning av frågan om revision av riksdagens arbetsformer samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

2) att motionerna

a) I: 102 och II: 194 samt

b) I: 103 och II: 193 måtte anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Jag förmodar att konstitutionsutskottet, då det först nu lägger på riksdagens bord sitt utlåtande över motionerna om riksdagsarbetets omorganisation, har velat vinna den pedagogiska fördel som det måste innebära, att frågan kommer upp till behandling vid denna sena tidpunkt, då var och en av riksdagens medlemmar måste vara genomträngd av övertygelsen att det är något fel med våra arbetsformer. Men

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

man frestas också att göra den frågan, om inte den omständigheten att utskottet först nu är färdigt med behandlingen av motioner, som väcktes den 24 januari, är ett bevis på att det är något galet med organisationen av riksdagsarbetet. Hur som helst är det nu endast att konstatera, att konstitutionsutskottet enhälligt har vitsordat riktigheten av den kritik, som i motionerna framförts mot den nuvarande organisationen av riksdagens arbete, och hemställt om en utredning av riksdagens arbetsformer.

Detta är ju inget nytt initiativ. Vi ha under de senaste årtiondena gång på gång fått sådana riksdagsbeslut och därpå följande utredningar. Det nya denna gång skulle vara, att utskottet så enhälligt och positivt uttalat sig för en snabb revision av riksdagens arbetsformer. Utskottet ger också bestämda anvisningar om var detta revisionsarbete bör sättas in. Inte minst är det anmärkningsvärt att utskottet starkt understryker behovet av åtgärder inte bara inom riksdagen, utan också inom Kungl. Maj:ts kansli.

Det är klart att det, som utskottet säger, är av avgörande betydelse för riksdagsarbetets gång, hur Kungl. Maj:ts kansli fungerar och hur propositionerna kunna avlämnas. I riksdagsordningen stadgas, att propositionerna böra vid lagtida riksdag avlämnas inom 60 dagar från dess öppnande. Proposition må således ej avlämnas efter den 12 mars annat än om Konungen finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller prövar uppskov med framställningen lända riket till men. Även om man genom de åtgärder, som kunna följa av denna utredning, skulle kunna realisera detta önskemål i fråga om propositionernas avlämnande, är det klart, att detta på intet vis kommer att innebära en slutgiltig lösning av frågan om riksdagsarbetets ordnande. Riksdagen kan ändock inte undgå att taga upp frågan från sina egna utgångspunkter och med hänsyn till sina egna arbetsformer. Jag vill understryka, att det utredningsarbete, som nu skall igångsättas, i främsta rummet måste inriktas på denna sida av problemet. Jag tror också, att det där finns en hel del att göra.

Jag är glad att utskottet nu är ense med motionärerna om att tiden är inne för att gå från ord till handling och att även de mindre reformer, som av motionärerna föreslagits, förtjäna att allvarligt övervägas. En hel del av dessa kan ju genomföras utan grundlagsändring genom beslut beträffande kamrarnas arbetsordning. Mycket skulle även kunna förbättras genom en organiserad samverkan mellan regeringen, talmanskonferensen och eventuellt partiledningarna. Jag tillåter mig att anföra ett färskt exempel. Vi hade i går förmiddag här i första kammaren en interpellationsdebatt i en fråga, som obestriddligen var av stort intresse och väl förtjänade att grundligt debatteras. Denna interpellation besvarades en plenidag, då arbetsordningen var späckad med stora och tidskrävande frågor. Debatten tog ett par timmar, vilket fördröjde behandlingen av de ordinarie ärendena för dagen. Nog hade det varit rimligt att försöka att förlägga denna interpellationsdebatt till annat tillfälle, exempelvis en eftermiddag någon dag i veckan.

Det är sådana saker som gör att jag vid detta tillfälle känner det särskilt angeläget att understryka, hur mycket som skulle kunna åstadkommas till förbättring av riksdagens arbetsformer och hur mycket som skulle kunna vinnas i form av trevnad och större arbetseffekt i riksdagen genom en bättre samverkan mellan regeringen och ledningen i riksdagen.

Jag tror att man, om man skall komma till något verkligt resultat, får gå ganska radikalt till väga, när det gäller att ändra riksdagens arbetsformer. Alla veta hur oerhört starkt man i riksdagen är bunden inte bara vid de värdefulla traditionerna inom vårt riksdagsskikt, utan också vid de mindre värdefulla — många gånger också vid former, som redan äro föråldrade och

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

som inte stå i överensstämmelse med den nya tiden och den nuvarande arbetsbelastningen. Man måste komma över till en fördomsfriare syn på alla dessa frågor och även frigöra sig från den slentrian, som så lätt griper omkring sig bland riksdagsmännen när det gäller att organisera arbetet.

Jag upprepar, att det ju är så, att den nuvarande tiden ställer helt andra krav på riksdagen och dess arbetsformer än tidigare. Ett av dessa krav, som riksdagen tyvärr själv icke observerat — eller icke velat observera — är den ökade uppmärksamhet som man utifrån ägnar riksdagens arbete och den fordran på effektivitet som man med full rätt ställer på vårt arbete. Det är en ofta förekommande tendens inom dessa murar att nonchalera en sådan opinion. Jag tror att detta är mycket oklokt. Det är ett betydelsefullt led i arbetet på demokratiens befastande och bevarande i vårt land, att riksdagen ordnar sitt arbete på ett sätt, som skapar respekt för riksdagen och väcker intresse för vad som här sker. Man kan inte med bästa vilja i världen säga, att så för närvarande är förhållandet.

I detta sammanhang vill jag peka på en liten reform, som utan någon större svårighet skulle kunna genomföras. I en av de motioner, som nu föreligger till avgörande, har föreslagits att man skall bestämma plenidagarna till onsdagar och fredagar i början av riksdagen och att sammanträdena skola börja klockan två. Då hade man förmiddagarna lediga för utskottsarbete och fick en sammanhängande arbetstid för plenisammanträden, vilket jag tror i hög grad skulle motverka den splittring, som nu sätter sin prägel på riksdagens sammanträden och som har väckt ganska pinsam uppmärksamhet utanför riksdagen. Detta är en reform, som utan större svårighet skulle kunna genomföras och som jag är säker på skulle hälsas med tillfredsställelse av riksdagens ledamöter och inte minst av regeringen, som därmed skulle få ökat utrymme för sina egna arbetsuppgifter.

Hela denna fråga gäller ju ytterst hur man skall kunna bättre utnyttja arbetstiden. Jag tror visserligen inte, att det är möjligt att återgå till förhållandena på 1920—1930-talet, då riksdagen normalt kunde sluta senast den 1 juni. En förlängning är nödvändig, men en sådan förlängning behöver inte nödvändigtvis ske genom en uppdelning av riksdagsarbetet på två sessioner. En tänkbar utväg, som verkligen förtjänar att ingående prövas, är den som motionärerna föreslagit, nämligen att man börjar riksdagens session den 1 december, vilket skulle innebära en månads tidsvinst. Jag tror, att vi därmed skulle få möjlighet att avsluta det ordinarie riksdagsarbetet i juni månad och slippa en höstsession. I varje fall förtjänar denna anordning att närmare och fördomsfritt undersökas. Det är inte riktigt att avfärda den med bara några glosor om att man inte läser någonting under julen och att därför ingenting blir gjort o. s. v. Jag tror i stället, att om man gick med på detta förslag skulle riksdagsarbetet i egentlig mening verkligen kunna börja omkring den 10 januari. Det betyder i själva verket, att man vunnit en månad, och det måste väl vara betydelsefullt.

Sedan beror det på riksdagen själv att utnyttja den följande arbetstiden på bättre sätt genom att organisera samarbetet mellan regeringen — här måste jag inskjuta, att mycket också beror på regeringen — partiledningarna och inom riksdagen mellan utskottsledningarna, på sådant sätt att det hela löper bättre än det för närvarande gör. Det borde inte få förekomma att under riksdagens sista dagar behandlas motioner, som väckts inom den ordinarie motions-tiden, och propositioner, som legat ganska länge i vissa utskott. Jag erkänner, att statsutskottet i detta avseende är ett föredömligt exempel. Det är ett utskott, som verkligen arbetar så som hela riksdagen borde arbeta. Där ligger man inte på ärendena i onödan utan behandlar dem så snabbt som möjligt;

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

och skulle det inte vara fallet, skulle alltsammans här i riksdagen gå i baklås.

Ett annat av de stora problem, som kräver mera genomgripande åtgärder, är budgetbehandlingen. Riksdagen har för ett par veckor sedan enhälligt beslutat bifalla ett enhälligt konstitutionsutskottsutlåtande, vari anhålles att Kungl. Maj:t utan dröjsmål måtte upptaga till behandling frågan om riksdagens budgetarbete. Jag vill understryka, att detta är ett utomordentligt viktigt problem, som bör uppmärksammas i samband med den förestående utredningen om riksdagsarbetet. Jag hoppas att denna utredning inte skall anförtros åt en alltför stor kommitté, och att man skall vinnlägga sig om att där få plats för yngre krafter inom riksdagen, som inte äro alltför mycket bundna av slentrian utan ha en frisk syn på uppgifterna och ännu ha kvar något av den radikala reformanda, som här är i högsta grad behövlig. Jag hoppas också, att utredningen skall lämnas till personer, som inte alltför mycket syssla med annat utredningsarbete. Materialet finns i stort sett klart; det kan uppsamlas från föregående utredningar, icke minst från konstitutionsutskottets behandling av dessa frågor på senare åren. Det borde således kunna gå ganska fort att här komma fram till ett resultat.

Herr talman! Med dessa reflexioner har jag bara velat understryka betydelsen för riksdagen och för hela vår folkliga självstyrelse av det ärende, som nu behandlas. Jag uttalar den förhoppningen, att den förestående utredningen skall kunna bedrivas så skyndsamt att riksdagen snarast skall kunna fatta beslut i dessa frågor. Vid sidan om den föreslagna utredningen bör också riksdagen utan dröjsmål upptaga till övervägande de mindre reformförslag, som framlagts och som jag inte tror kräva någon vidlyftig utredning.

Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Ämnet är outtömligt och kan ses ur många-handa olika synpunkter. Tiden är emellertid nu mycket knapp, och den, som har att bära sin tjugondel av ansvaret för att konstitutionsutskottet kommit fram med detta ärende vid en så olämplig tidpunkt — jag vill inskjuta, att det knappast funnits tillräckliga skäl för att dröja så länge — känner sig inte manad att tala utförligt. Jag skall därför försöka, herr talman, att på några få minuter antyda vad som egentligen kunde bli ämne för långa betraktelser. Jag framför de synpunkterna uteslutande å egna vägar.

Den av konstitutionsutskottet föreslagna utredningsskrivelsen är ett värtaligt uttryck för att riksdagen är missbelåten med sakernas nuvarande läge, men inte alls vet vad den vill. Det sammanhänger med att vi ha så olika meningar; alla äro vi så osäkra om vad vi egentligen vilja att riksdagen skall vara och göra. Detta är helt naturligt. Vi slitas alla mellan de traditionella anspråken på oss och de anspråk, som en ny tid ställer. En blivande utredning måste fatta detta problemläge i ögonsikte.

Uppgiften att göra en folkrepresentation till ett verkligt levande uttryck för folkets vilja löses aldrig en gång för alla. Den anmäler sig ständigt på nytt som en svår och krävande uppgift i mån av samhällsförhållandenas utveckling. I detta nu står den för oss allvarligare än någonsin. Det är så många svårigheter folkstyrelsen har att kämpa emot hos oss såväl som annorstädes: samhällets fortskridande socialisering, statsverksamhetens expansion, undersåtlig-hetsmentalitet och ledarkult och mycket annat. Här fordras radikala nyskapande insatser, om förkalkningsprocessen skall kunna hävas och vår riksdag hävda sin ställning som uttryck för en levande, självständig och aktiv folkvilja.

Det är därför, som det är så viktigt att rationalisera arbetsformerna. Men problemet är större än så, om det gäller att ge riksdagen den plats, den bör

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

ha i statslivet. Det gäller också att noga uppmärksamma riksdagens relationer till det folk, som vi skola representera. Vi riksdagsmän få inte bli ett slutet skrå, som förlorar sin levande kontakt med olika medborgargrupperns arbetsliv och intressen. Vi måste ordna det så att våra överläggningar och vårt arbete mer än nu kan bli ett medel att fästa medborgarnas intresse vid det politiska livet, påverka och gestalta deras tänkesätt. Men detta lyckas inte, om vi inte finna utvägar att koncentrera riksdagsarbetet kring väsentliga ting: göra oss fria från sådana småting, som i alltför hög grad sysselsätta oss, och å andra sidan sörja för att avgörandena om de stora angelägenheterna verkligen få träffas av folkets representanter. Under Karl XI, enväldets skapare, föregångaren i mångt och mycket till vår nuvarande regering, fortsatte riksdagen i årtal att verka som förr som ett stort ämbetsverk, har det sagts. Ovisst är om den under sitt sysslande med allsköns petitesser gjorde riktigt klart för sig hur betydelselös den hade blivit. Det är samma utveckling, som vi nu äro inne på, men som måste brytas om vi på allvar tro på folkstyrelsen. För min personliga del tror jag att lösningen, åtminstone till en del, måste sökas i en arbetsfördelning, så att åtskilliga sådana uppgifter, som nu belasta riksdagen utan att vara av någon betydelse ur folkstyrelsens synpunkt, överflyttas på andra organ, direkt eller indirekt utgångna ur folket.

Jag kan inte säga, herr talman, att jag i denna fråga vågar hoppas på så friska och behjärtade insatser från den kungliga kommitté, som kommer att tillsättas, som när det gällt reformer beträffande den *kommunala* självstyrelsen. Men jag har inte kunnat underlåta att säga, att om inte verkliga insatser här göras, kommer den stora uppgift, som vår tid står inför, bara att bliva löst till en ringa del.

Jag har emellertid intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **Sten**: Herr talman! Herr Herlitz' anförande försätter mig i en ganska konsternerande belägenhet. Jag hade begärt ordet för att kritisera utskottsutlåtandet och för att framhålla, att det i utskottets uppräknings av de problem, som böra utredas, endast talas om budgetarbetet, utskottens kompetensområde, riksdagsarbetets allmänna planläggning, ärendenas behandling i kamrarna o. s. v. men att där inte står någonting om det, som jag trodde var utslagsgivande, nämligen frågan om huruvida man inte kan minska riksdagens arbetsmängd. Nu har herr Herlitz talat just om detta, men då herr Herlitz tillhör dem, som stå bakom utskottsutlåtandet, måste jag fråga mig varför denna synpunkt inte på något sätt avspeglar sig i utskottets motivering.

Jag hade alltså för avsikt att fråga, huruvida utskottet utgår från som ett axiom att den ökade statsverksamheten skall taga sig uttryck i en undan för undan ökad arbetsmängd i riksdagen. För min del finner jag, när jag söker tänka mig in i utvecklingen på detta område, att det inte alls är sagt, att det behöver bli på det sättet. Mycket talar för att riksdagen, när exempelvis staten vidgar sin verksamhet på det ekonomiska området, bör känna sin begränsning, och att alltså dessa angelägenheter i betydande omfattning måhända med fördel kunna handläggas av andra organ.

Men även när det gäller det nuvarande arbetsmaterialet kan utan tvivel en annan gränsdragning tänkas än den nuvarande. Man kan inte avfärda den tanken med att riksdagen inte vill avhända sig något av sitt inflytande. Jag har här antecknat precis detsamma som herr Herlitz sade, nämligen att det i stället mycket väl kan tänkas förhålla sig på det sättet att vad riksdagen, om den går till en verkligt objektiv prövning av frågan om gränsdragningen mellan riksdagen och Kungl. Maj:t, eventuellt till sist kan finna sig böra offra av mindre frågor, kan vinnas i ökat inflytande beträffande de stora frågorna och vid uppdragandet av de stora riktlinjerna.

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

Nu förstår man ju, att detta har sina konsekvenser: Kungl. Maj:t kan bli överlastat. Det finns ju då möjlighet att låta gränsregleringen gå vidare, så att Kungl. Maj:t delegerar ifrån sig beslutanderätten i vissa mindre ärenden, där principerna äro uppdragna, till andra centrala statsorgan, varefter dessa i sin tur kanske med fördel skulle kunna avlasta en del på olika länsorgan. Jag väljer med avsikt detta uttryck, därför att tendensen ju är att även länsstyrelserna bli hårdare och hårdare belastade; men man kan ju tänka sig även andra länsorgan.

Om man vill undvika att göra riksdagen till ett under större delen av året kontinuerligt arbetande ämbetsverk bör man fördomsfritt undersöka även denna sida av saken. Jag hoppas nu, att även detta måtte medtagas i utredningens direktiv, och att dessa alltså bli mera omfattande än vad man kan utläsa ur utskottsutlåtandet. Man bör i varje fall inte nu i förväg taga avstånd från denna tanke, utan låta den gå till en fördomsfri prövning. Jag vill endast helt kort påpeka, att om den vägen skulle visa sig vara framkomlig och riksdagen då skulle kunna klara sina arbetsuppgifter under tiden från den 10 januari och till den 10 juni, skulle man vinna ganska betydelsefulla biprodukter. Man skulle ge regeringen den arbetsro, som den behöver men som den inte har fått under de förhållanden, som vi ha varit vana vid under de senaste åren. Man skulle också öka riksdagens rekryteringsmöjligheter. Man skulle med andra ord kunna lösa en del av de problem, som ibland diskuteras beträffande olika medborgargrupperns möjligheter att kunna medverka i riksdagsarbetet.

Jag vill, som sagt, därför uttala den förhoppningen, att direktiven måtte få en sådan utformning, att även andra frågor än de i utskottsutlåtandet uppräknade — bland annat den, som jag här tillåtit mig i största korthet peka på — måtte medtagas. Samma sak gäller givetvis också en rad av praktiska önskemål beträffande riksdagsarbetets organisation, som jag inte heller finner vara med tillräcklig grad av fullständighet redovisade i utskottsutlåtandet.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag instämmer med den förste talaren i denna debatt däri, att en betydande förbättring av arbetsformerna i riksdagen skulle kunna åstadkommas genom små åtgärder från riksdagens egen sida, som inte behöva taga formen av nya lagar eller reglementsbestämmelser. Men man kan ofta se exempel på att åtgärder, som syfta i en viss riktning, kunna verka i en annan riktning. Förr i världen hölls det alltid arbetsplena både på onsdagar och lördagar. Sedan infördes den ändringen, att arbetsplena hölls bara på onsdagar men inte på lördagar. Meningen var att man skulle ge utskotten arbetsro, som det hette; de skulle få arbeta även på lördagarna och därigenom sörja för att det kom fram mera material till arbetsplena, så att riksdagen skulle kunna avslutas tidigare. Åtgärden har inte verkat i den riktningen, utan jag menar, att den snarare verkat i motsatt riktning. Det är ytterst få utskott, som ha några sammanträden på lördagarna. I stället resa riksdagsmännen hem över veckoskiftet, och det är inte bara på lördagarna, som de äro borta, utan till och med på torsdagarna och fredagarna; det har blivit ett system att riksdagsmännen överhuvud taget inte äro här i slutet av veckan. Därigenom tror jag, att åtgärden snarare verkat i den riktningen att riksdagsarbetet förlängts i stället för att, som åtgärden skulle syfta till, förkortas.

Jag tror, att det skulle vara en bra reform att återinföra lördagsplena. Nu talas det om att man med hänsyn till tidningspressen skulle ha plena på fredagar i stället, men vare sig det blir fredagar eller lördagar, tror jag att det skulle vara en vinst för riksdagsarbetet om man återinförde två arbetsplena i veckan. Det är klart, att det kan visa sig att det i början av riksdagen inte

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

finns något arbete på lördagarna, men det händer ju även nu i fråga om onsdagarna. Jag tror, att regeln med arbetsplena två gånger i veckan skulle i nyttig riktning påverka riksdagsarbetet.

Jag vill också säga, att man har nog rätt att begära av riksdagsmännen att de skola vara här regelbundet vissa dagar. Jag tycker man har rätt att i disciplinens namn kräva av riksdagsmännen, att de även på lördagarna skola uppehålla sig i Stockholm och inte i hemorten.

Det är vissa saker som jag tycker att det har skrikits alldeles för mycket om; framför allt gäller det just att riksdagsarbetet drar för långt ut på tiden. Man har sagt att riksdagsmännen själva önska en rationalisering på denna punkt. Jag är emellertid inte säker på att riksdagsmännen enhälligt ha den meningen och inte heller säker på att det är ett krav, som kan tillgodoses. Såsom jag tror att även doktor Ivar Anderson framhöll, kunna vi inte hoppas på att få återgå till den gamla goda tiden, då riksdagsmännen reste hem i slutet av maj och sedan inte infunno sig förrän i januari året därpå — det är en utopi att tänka att något sådant skulle vara möjligt. Riksdagsmännen ha faktiskt blivit yrkespolitiker till skillnad mot hur det var i den gamla tiden — med den gamla tiden menar jag då tiden före den demokratiska omdaning, vilken skedde under detta sekels första årtionden. Tidens puls har blivit en annan. Det är inte bara allmänheten, utan utvecklingen själv som kräver, att det arbete som riksdagen tar på sig blir av en helt annan omfattning än förr. Jag tycker därför inte, att det spelar någon stor roll om riksdagssessionerna bli någon vecka eller till och med en månad kortare än vad som för närvarande är fallet. Det är en fullständigt likgiltig sak.

Problemet ligger inte där, utan på andra områden. Det finns så mycket i riksdagens arbetsformer, som är tungrott, och det är en rationalisering av själva arbetet, som kräves. Jag tycker att riksdagsmännens egen disciplin borde kunna sättas in som en faktor när det gäller att komma fram till bättre och mera rationella förhållanden. Det är inte likgiltigt vilket omdöme som läktaren har om riksdagsarbetet och vilket intryck den stora allmänheten därigenom får. Detta omdöme fortplantas i hög grad genom tidningarna, och man kan kanske säga att omdömet där ofta inte är objektivt. Men jag tror att riksdagen genom att inrikta sig på lättare och mera behagliga arbetsformer skulle kunna dirigera detta omdöme om sitt eget arbete.

Jag återkommer till min egen gamla käpphäst om debatterna här i riksdagen. Vi äro alla överens om att dessa lämna åtskilligt övrigt att önska. De äro minst av allt rationella. Det blir ofta inte några debatter alls om mycket stora och viktiga frågor, som skulle behöva ventileras, men i stället kan det flamma upp debatter om saker som de flesta anse redan vara uttjatade. Den debatt, som fördes här i går, var ju en debatt för debattens egen skull. Saken var avgjord i förväg, och de långa talen hade inget annat syfte än att talarna ville ha sitt ord till protokollet, kanske också med tanke på att göra effekt i valrörelsen.

Många debatter bli också ganska formlösa. De många skrivna talen, som jag har talat om här en gång förut, bidra till att debatten blir tråkig och framför allt sammanhangslös. Här står en talare och läser upp en skrift, och sedan går han ut och spelar schack. Så kommer en annan talare, som inte har hört vad den förste talaren sade och som, även han, har skrivit ett tal i förväg och alltså inte kan ingå på något bemötande av vad den förste har sagt, och när han har talat, går han också ut och spelar schack. Det blir på det sättet inte någon verklig diskussion, det blir inte synpunkter, som resas mot varandra och övervinna varandra, så att man kommer fram till en större klarhet, utan det blir en föredragning av en massa synpunkter, av vilka den ena

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

ofta nog utgör en upprepning av den andra. Detta gäller också i stor utsträckning om statsråden; de tala rätt mycket ut i tomma luften, särskilt när det pågår debatter i båda kamrarna samtidigt om en och samma sak. Då springa statsråden fram och tillbaka; när ett statsråd har hållit sitt tal så går han över till den andra kammaren i stället för att höra vad riksdagsmännen säga om det som han har anfört där — han kanske får ett kortfattat referat, när han kommer tillbaka, men någon verklig klarhet om de synpunkter, som ha utvecklats till bemötande eller komplettering av vad han har sagt, får han inte.

Jag tror att en mera rationell regi av debatterna och förhandlingarna här i kamrarna inte bara skulle bidra till att göra dessa förhandlingar mera omväxlande och givande för publiken på läktarna, utan också bidra till att tidningarna skulle sysselsätta sig med riksdagens arbete mer utförligt än vad de nu göra.

Jag hoppas att den kommitté, som blir tillsatt, inte biter sig fast vid oväsentligheter sådana som frågan om man skall kunna förkorta riksdagsarbetet med någon vecka, utan också inriktar sig på sådana saker, som betyda mera både för det sakliga resultatet och för intrycket av riksdagsarbetet. Vi ha ju s. k. reglementariska föreskrifter för riksdagen, och de äro bra på sitt sätt, men de skulle kunna bli mycket bättre, och jag tycker att kommittén bör ha möjlighet att titta på dessa föreskrifter. Det finns bland annat en del olikheter i arbetet kamrarna emellan, olikheter som naturligtvis i rätt mycket beröra oväsentligheter men som enligt min uppfattning äro onödiga. Jag kan peka på en sak, som visserligen är en bagatell: man har rätt att begära ordet för kort genmäle, och det tillämpas i andra kammaren rätt strikt, så att varje riksdagsman, som begär replik, också får den, men i denna kammare tillämpas bestämmelsen på ett annat sätt i ett visst fall. Om ett statsråd kommer emellan, får nämligen statsrådet ordet först, och då faller repliken bort. Detta är, tycker jag, en onödig olikhet, som skulle kunna rationaliseras bort.

I det engelska parlamentet har man helt andra metoder för talmännens ledning av underhus och överhus än vi ha här i den svenska riksdagen. I det engelska parlamentet ha ledamöterna rätt att begära ordet — de göra det genom att resa sig — men de ha inte rätt som vi ha här att enligt en av talmannen uppförd lista också erhålla ordet. Talmannen kan där negligera en ledamots begäran om ordet. Han lämnar ordet till den som han menar har något att säga, och han kan avsluta debatten när det behagar honom.

Jag tror inte att det är möjligt att vi skulle kunna genomföra det systemet i vårt land, men det är mycket annat, som man skulle kunna göra, som skulle bidra till att göra debatterna mera givande och omväxlande. Vi ha nu den regeln, att statsråden få gå upp i en diskussion när det behagar dem, de få gå utanför talarlistan, som talmannen gör upp. Men detta system skulle kunna utvecklas så att även vissa riksdagsmän finge rätt att bryta denna stela tågordning. Det vore väl t. ex. inte orimligt om en representant för det utskott, som har handlagt ett visst ärende — antingen utskottets ordförande eller någon annan, som utskottet utser — finge denna friare rätt att uppträda och tala, som nu uteslutande tillkommer statsråden.

Jag har som sagt endast velat påminna om dessa saker, som jag har haft som käpphästar redan förut, eftersom jag tror, att om man biter sig fast alltför mycket i vissa populära föreställningar om vari felet i riksdagens arbete ligger, så kommer även den här nya utredningen på sned och resulterar i ingenting. Jag har inte någonting emot en utredning, men jag har velat ge den blivande kommittén några små korn för dess arbete.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

Herr Hage: Herr talman! Herr Åkerbergs skildring av riksdagsmännens uppträdande här i riksdagen var väl ändå en smula karikerad. Bland annat är det en hel del riksdagsmän, som inte kunna spela schack — och vad mig beträffar har jag varit med om fyrtio riksdagar, och jag har visst tre gånger spelat räv, såvitt jag kan komma ihåg. Så jag undrar om denna skildring passar in ens på någon större del av riksdagsmännen.

Vidare vill jag säga för min del, att jag tror det är mycket ofruktbart att hålla förmaningstal till riksdagsmännen på den här punkten; det är ungefär detsamma som att hålla vatten på en gås. Även om herr Åkerberg i egenskap av vice talman naturligtvis åtnjuter förtroende och aktning, så tror jag knappast, att man kommer fram till ett mer effektivt riksdagsarbete, om man slår in på den väg, som han förordade.

Däremot tror jag det är nödvändigt att på annat sätt söka nå de mål, som man vill vinna i det här fallet, och för egen del har jag vid föregående riksdagar väckt några motioner rörande denna fråga och även deltagit i debatter om densamma. När jag fick det föreliggande utskottsutlåtandet i min hand så spejade jag efter, huruvida några av de synpunkter, som jag har framfört i frågan under gångna riksdagar, möjligen skulle återfinnas där. Bland annat sökte jag liksom två föregående talare efter något uttalande om att denna utredning även skulle omfatta frågan, huruvida inte en hel del mindre ärenden, vilka nu avgöras av riksdagen, kunde avgöras på annat sätt. Jag har fått den uppfattningen, att i utländska parlament behandlar man inte rena småfrågor i sådan utsträckning, som vi göra i vår riksdag, utan där håller man sig i stort sett till de stora frågorna.

Jag vet inte hur det kommer sig, men på den punkten råder en oerhörd konservatism här i riksdagen — detta har också berörts av den föregående talaren. Man resonerar kanske som så, att den paroll som bör följas, är den som en gång uttalades av en riksdagsman — jag tror i Danmark — och som ungefärligen lyder: »Alla saker skola avgöras i denna sal; det står i överensstämmelse med demokratiens uppfattning.» Men den, som uttalade denna paroll, menade nog knappast, att alla möjliga rena skräpfrågor skulle dras in i riksdagsarbetet och att det ovillkorligt måste vara ett uttryck för en demokratisk riksdagsordning, att rena expedieringsfrågor, som jag kallat dem, skulle behandlas av riksdagen.

Hur sker det egentligen nu med sådana expedieringsfrågor? Jo, först skall det skrivas en proposition, som skall gå till riksdagen och hänvisas till vederbörande utskott. I utskottet är det faktiskt i allmänhet så, att — när det gäller sådana självklara frågor — titta utskottsledamöterna knappast på propositionen, utan ordföranden låter skriva ett utlåtande, och så klubbas saken utan vidare. Vad skall en sådan behandling tjäna till, som innebär att vederbörande förstå och erkänna, att denna sak är självklar och att det måste bli ett beslut på det och det sättet? Varför skall en sådan fråga ovillkorligen gå till en så omfattande behandling som faktiskt är fallet här?

Jag har vid något tillfälle framhållit, att när det gäller landstingsförfattningarna ha vi försökt rationalisera — visserligen ha vi inte kommit så långt — och i dem ha vi en bestämmelse, som har kommit till genom ett riksdagsbeslut för några år sedan och som innebär, att om en fråga är enkel och självklar, kan man avgöra den *utan remiss till utskott*.

Nu förstår jag, att en sådan propå anses såsom någonting fruktansvärt radikalt och såsom ett brytande av all riksdagspraxis, och när man talar om något sådant, får man höra: Hur i all världen kan du vara en sådan rabulist och ha en sådan vansinnig uppfattning? Jag tycker emellertid, att när vi ha denna

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

bestämmelse i landstingslagen, som har antagits av riksdagen, varför skola vi då inte själva i fråga om en del ärenden av enkel beskaffenhet åtminstone kunna ordna det så, att fråga får ställas till riksdagen, huruvida ärendet skall avgöras *utan utskottsbehandling*, och att riksdagen, om den finner det lämpligt, skall kunna avgöra frågan direkt utan en utskottsbehandling, som alldeles i onödan drar kostnader och medför andra olägenheter.

Jag vill vidare säga, att när nu riksdagen kräver rationalisering på en massa områden i statsförvaltningen, så borde den väl föregå med gott exempel och rationalisera också sig själv. Riksdagen har ej alltid varit så konservativ, då det gällt detta område. Jag kan peka på det ganska egendomliga förhållandet, att om det t. ex. skall inrättas en ordinarie expeditionsvaktjänst i något av departementen, så skall frågan om denna lilla enkla befattning gå till statsutskottet och behandlas där, men om det gäller att åstadkomma 200 nya stationskarlsbefattningar, så är det en fråga som sorterar under kommunikationsverken, och sådana frågor får riksdagen i allmänhet aldrig yttra sig om. De gå till Kungl. Maj:t och avgöras där, utan att riksdagen har ett smul att säga till om på den punkten. Detta beror naturligtvis på rent historiska förhållanden; kommunikationsverken ha kommit till under en senare period av lagstiftningsarbetet, och det gör att man beträffande dem har funnit det lämpligt och riktigt, att frågor om sådana befattningar inte skola behöva dragas inför riksdagen. På samma sätt tycker jag, att sådana frågor av mindre omfattning, där det knappast kan bli frågan om några delade meningar, allmänt borde kunna skiljas ut på ett eller annat sätt och att en del av dem skulle kunna få avgöras av Kungl. Maj:t, medan en del skulle kunna sändas till riksdagen men avgöras där utan utskottsbehandling.

Ja, det är några synpunkter, som jag har velat föra fram i denna fråga. Det skall kanske sägas, att man inte vinner så mycket genom sådana reformer som jag här talat om. Men det finns ett gammalt ordspråk som säger: »Många bäckar små gör en stor å», och skall man överhuvud taget syssla med frågan om möjligheterna att rationalisera riksdagsarbetet och minska dess omfattning, så måste det liksom på andra områden gå till så, att man även reformerar då det gäller en massa småsaker. Då kan det hända, att dessa reformer tillsammans åstadkomma möjligheter att minska arbetstiden och minska riksdagsarbetet samt därmed även kostnaderna för riksdagen.

Jag skall sluta med att yrka bifall till utskottets förslag, men jag uttalar den förhoppningen, att frågor av det slag, som jag nu har varit inne på, även måtte bli föremål för övervägande vid utredningen.

Herr Bärg, Johan: Herr talman! Jag kände mig tveksam huruvida jag skulle säga någonting i den här frågan, ty jag känner mig för min del, trots mitt mångåriga ledamotskap av riksdagen, oförmögen att komma med någonting som kan vara av värde i detta sammanhang. Jag begärde emellertid ordet när jag hörde herr Åkerberg klandra talmännens åtgörande att inte hålla plena på lördagarna. Jag skulle vara illa underrättad om det inte är riktigt när jag säger, att talmännen inte ha haft fler ärenden för riksdagen att handlägga än att det räckt med en dag i veckan. Skulle det då underlätta och främja ett snabbt riksdagsarbete, att man splittrar sönder de dagar, under vilka utskotten kunna arbeta om de vilja, genom att hålla plenum på dessa dagar? Jag tror att det förfarande, som har tillämpats hittills, har varit riktigt. Jag är också alldeles övertygad därom — jag räknar nu inte med det läge vi befinna oss i nu liksom alltid vid riksdagsarbetets avslutning, utan jag räknar med arbetets gång för övrigt — att hade det förelegat ärenden, som hade påkallat

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

att plenum skulle hållas två dagar i veckan, så skulle detta också ha kommit att ske. Skulle emellertid talmännen endast för att hålla på en viss ordning ha hållit sammanträden med kamrarna även på lördagarna, så skulle det — om inte riksdagens ledamöter och riksdagsgrupperna sökt åstadkomma tukt och ordning — ha resulterat i att kamrarna skulle stå i det närmaste tomma.

Ja, det har här talats om riksdagens anseende. Det skulle otvivelaktigt öka riksdagens anseende om vi behandlade dessa frågor konfidentiellt, vid andra tillfällen än vid kammarplena. Ty diskussioner sådana som den vi nu anställa ge en djupare insikt än något annat om virrigheten i fråga om begreppen om vad som skall göras i en så till synes enkel sak som att bestämma riksdagens eget arbetsschema, och de kunna icke öka aktningen för kammarledamöterna och klargöra deras skarpsinnighet inför allmänheten. Och inte vet jag vad det tjänar till att stå här och tala om dem som spela schack. Det är möjligt att detta schackspelande kan ha en god sida; det kanske kan vara bättre när det gäller att förkorta arbetstiden att spela schack än att stå här och prata.

Jag tänkte en elak tanke nyss, och jag kanske får lov att säga ut den också, om ni, ärade kamrater, inte bli förbittrade på mig: det utskott, som speciellt har till uppgift att vaka över sådana här ting och taga initiativ om så är påkallat, det kommer nu med ett utlåtande över motioner, vilka avgåvos redan vid riksdagens början och som således nu skola behandlas just under den värsta brådskan. Det tycks inte hjälpa att motionerna äro inne i god tid, men nog borde man väl här ha kunnat slippa stå och babbla i timmar just nu, då tiden är så dyrbar.

Det är en sak, herr talman, som är ytterst viktig i detta sammanhang, nämligen att vi få de kungl. propositionerna i tid — vi skola inte räkna med de abnormala förhållanden, som ha rått under hela kriget och i sviterna efter det, utan med mera normala förhållanden. Jag föreställer mig, att om det skall bli någon bättring i detta hänseende så måste det nog ske en förstärkning av arbetskraften i Kungl. Maj:ts kansli. Detta är saker som inte riksdagen råder över. Jag är övertygad om att de, som handlägga arbetet med propositionerna — någon insikt har jag även beträffande hur det är i departementen — ha en otrolig arbetsbörd. Kan man åstadkomma en förbättring härvidlag, så kommer det att underlätta riksdagsarbetet mycket väsentligt. Resten beror, som jag har sagt, på den självtukt som kammarledamöterna vilja ålägga sig i fråga om arbetet.

Nu är det ju oftast på det sättet, att det är något visst utskott som är ytterligt hårt belastat, och det har man kännedom om i de andra utskotten. Jag förstår mycket väl — själv har jag mer än en gång tänkt så som ledare för ett utskotts arbete — att när man inom ett utskott vet att man kan vara färdig i tillräckligt god tid med sitt arbete och att man icke kommer att försena riksdagen, med en enda timme, så tjänar det ingenting till att sitta och forcera, så att utskottsledamöterna först inte kunna få en lördag eller måndag ledig och sedan inte ha någonting alls att göra. Jag vet inte vad sådant skulle tjäna till. Men inom det utskott som vet med sig, att på det beror det om vi skola hinna bli färdiga tidigare eller inte, där är det av yttersta vikt att tiden icke förspilles. Det jag nu säger får emellertid inte tolkas som klander mot ett utskott, som försenar riksdagsarbetet, ty det kan hända att detta utskott är så arbetsbelastat in i det sista att det inte står i mänsklig makt att forcera dess arbete ytterligare. Jag vill bara erinra om hurudana förhållandena voro i det utskott, där jag sitter som ordförande, under höstriksdagen förra året. På grund av omständigheternas makt fingo vi sitta så gott som natt och dag och fara fram med vår arbetskraft på ett sätt som icke var mänskligt. Så får man taga i när det behövs, och är det så, att man litet var beflitar sig om att allvarligen göra

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

på det sättet, så kommer den aktning för riksdagsarbetet, som är möjlig att åstadkomma, också till stånd. Men att man skulle kunna åstadkomma någonting genom de småknep, som det här i debatten har framkastats tankar om, det har jag förlorat tron på. Sådant resulterar bara i att vi spilla ett par timmar i onödan med att tala om saken, vilket ytterligare fördröjer riksdagsarbetets avslutande.

Jag har, herr talman, ingenting emot att kammaren bifaller utskottets hemställan. Jag tillåter mig, ehuru väl jag säkert inte längre är kvar i kammaren då denna utredning är färdig, att redan nu konstatera, att den kommer att utmynna i ytterligare ett bevis om oförmåga att åstadkomma någonting som är av verkligt värde. Jag ber att ännu en gång få säga, att kan det ske en omskapning av arbetsförhållandena inom Kungl. Maj:ts kansli, vilken innebär att det blir möjlighet för riksdagen att erhålla sitt material tidigare, så är det en realitet som är av värde. Men om det skall vara någon nytta med den så få vederbörande utskott inte heller göra som konstitutionsutskottet har gjort med de nu behandlade motionerna.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Heüman: Herr talman! Vi äro nog alla medvetna om att riksdagsarbetet inte är fullt idealiskt ordnat, men det förvånade mig att herr Åkerberg såsom gammal riksdagsman betraktade denna fråga ur så ensidiga synpunkter som han gjorde.

Han nämnde bl. a. att riksdagen tidigare hade arbetsplena även på lördagarna. Det är alldeles riktigt. Jag var själv med även på den tiden. Men jag skulle tro att det var speciella orsaker till att man slutade med arbetsplena på lördagarna. Anledningarna voro dels, som herr Bärng nämnde, att man inte hade någonting att göra, om man skulle ha full arbetsdag vid onsdagsplenium, och dels att det visade sig, att kammarledamöterna i stor utsträckning voro frånvarande vid lördagsplena. Jag tror att det var båda dessa omständigheter som gemensamt spelade in. Men varför voro ledamöterna borta på lördagarna och varför äro de det även i dag i stor utsträckning? Herr Åkerberg sade, att det beror på att de tycka att det är roligt resa hem. Det är alldeles riktigt att de resa hem, men det finns riksdagsmän, som få resa ett och ett halvt dygn hem och lika lång tid tillbaka, och det är, herr Åkerberg, inte några nöjesresor. Utan resorna till hemorten företagas för att riksdagsmännen skola kunna hålla kontakt med hemorten och folket i hemorten. Herr K. A. Johanson yttrade i interpellationsdebatten tidigare här i dag, att han fick hela påskhelgen förstörd genom att han fick sitta och fylla i formulär angående förhållandena i det samhälle, vars allmänna angelägenheter han hjälper till med att sköta. En fru till en riksdagsman yttrade för någon tid sedan till sin man: »Det spelar ingen roll, om du är hemma eller i Stockholm, för är du här hemma sitter du antingen i sammanträde eller inlåst vid ditt arbetsbord.»

Detta är den verkliga anledningen till riksdagsmännens hemresor vid veckoskiftena. Jag tror inte att man skall säga, att riksdagsmännen äro disciplinlösa. De brottas med problem, som ofta skära dem ganska djupt in i samvetet. De veta, att de ha uppgifter att fullgöra såväl hemma som i riksdagen, och de stå i valet och kvalet om vilken uppgift de just för ögonblicket skola se som den främsta. Den synpunkten blir avgörande: får uppgiften i hemorten anses viktigast, så får riksdagsarbetet bli lidande, men är arbetet i riksdagen viktigare, så få sysslorna i hemorten bli lidande. Vi skola inte tala om disciplinlöshet bland riksdagsmännen. Jag är övertygad om att alla riksdagsmän

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

handla i fullt medvetande om att de ha ett ansvar, även gentemot dem som ha valt dem till ledamöter i riksdagen.

När herr Åkerberg drog in schackspelandet i kammarens lokaler som en mycket stor fråga, så har jag konstaterat att det finns tre schackbräden, och vid dessa kunna endast sitta sex man av 150. Om de någon gång under en kammardebatt koppla av vid schackbrädet, efter att ha suttit i utskott och prövat den fråga, som debatteras, vecka efter vecka och kanske hört allt som överhuvud taget kan sägas i den, behöver man inte missunna dem det. Herr Åkerberg spelar inte schack själv, men han är en mycket intresserad åskådare. Jag undrar om det inte kan vara ungefär detsamma.

Herr Åkerberg såg så ensidigt på frågan och behandlade sina kamrater i kammaren på ett sådant sätt, att jag måste beteckna anförandet såsom inte bara oberättigat utan även oförsynt.

Herr Forslund: Herr talman! Det känns skönt att man får ordet, när man begärt det! Herr Åkerberg talade nämligen om att i England får man inte alltid ordet, även om man reser sig och begär det. Jag känner särskild tillfredsställelse över att jag just nu får ordet, ty jag vill bestämt ta avstånd från vår gruppordförandes anförande för en stund sedan, och jag tror att många med mig inom vår grupp vilja göra detsamma.

Jag vill till en början säga, att jag inte tyckte mig kunna spåra, att det var herr andre vice talmannen, inte heller gruppens ledare, som talade. Det lät som om det varit den herr Åkerberg, som sysslar med tidningsarbete, som fått överhanden och som för tillfället inte kände det allvar, som ligger i att på ett sådant sätt tala nedsättande om riksdagen. Vi ha vant oss vid att få höra mycket tråkigt från pressens sida, på grund av att enskilda människor helt enkelt äro vilseledda rörande riksdagens arbete. Jag känner ett personligt behov av att ge uttryck för den mening, att det icke är klädsamt att vi här i riksdagen skola smutsa i eget bo. Herr Bårg fann inte ord, när han skulle beteckna det som jag vill kalla att smutsa i eget bo. Herr Åkerbergs prat var sådant att det inte borde höra hemma i första kammarens protokoll. När han med sitt tal nedsätter riksdagens anseende till den grad som han gjorde, tror jag för all del inte att han gör det i syfte att skada — nej, långt därifrån — men det är i alla fall obetänksamt att göra det. Vi som sitta ganska troget här i kammaren och med aktning se upp till vårt presidium, som leder arbetet i kammaren, vilja inte från andre vice talmannen höra sådana tillrättavisningar som vi nyss fingo mottaga.

Utöver detta vill jag tillägga, att vi alltför mycket börjat hemfalla åt ett pratande om riksdagens arbetsformer. Mycket väl kan det tänkas, att en justering skulle kunna ske på någon punkt, men det hela beror framför allt på hur Kungl. Maj:ts kansli kan forcera arbetet. Vi få komma ihåg, att vi haft ett världskrig, som rubbat en del av de vanliga arbetseinklarna. Det har inte rätt samma lugn för Kungl. Maj:t som under den gamla goda tiden, då man hann få fram allt material i tid och riksdagsmännen kunde fara hem tidigare på året.

Sedan vill jag säga till herrar Hage och Sten att man inte kan överlåta åt andra att bestämma om sådant, som riksdagen hittills ansett falla inom sitt eget verksamhetsområde. Hela vårt gamla Sverige är uppbyggt på sådana grunder, att vi helt enkelt inte vilja överlåta till en klick av människor att bestämma, utan vi vilja att folkets valda förtroendemän, ledamöterna i riksdagen, skola ha det fulla inflytandet över Sveriges förvaltning. Det är inte bara Konungen, som regerar, utan också riksdagen skall delta i detta regerande, naturligtvis i fullt samförstånd. Det är givet att det kan finnas nå-

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

gon liten detalj, där man kan överlåta beslutanderätten åt andra. Men hur är det, mina herrar, börja vi inte få en mängd av statliga bolagsstyrelser, som riksdagen inte har något inflytande över? Det är frågan om vi inte äro framme vid en gräns, där vi givit väl så mycket som vi rimligen borde ge. Jag tror att det i stället bör sägas ut, särskilt med tanke på statens intresse av ingripanden i större omfattning än tidigare, att man, även om man använder bolagsformen, får se till att riksdagen i alla fall får allt det inflytande som den bör ha såsom förvaltare å det svenska folkets vägnar av statens gemensamma intressen.

Jag har inte någonting emot att man låter en utredning titta på dessa saker. Men jag är av samma uppfattning som herr Bårg: jag tror inte att det kommer att bli mycket resultat av det väsen, som vi här gång efter annan ställa till med. Små uppsnygningar äro bara bra, om det kan ske, men någonting på djupet tror jag knappast man kan åstadkomma. Statens verksamhet omspannar nu allt fler områden av vårt samhällsliv. Vi behöva bara tänka på den kommunala verksamhetens utveckling från 1860-talet fram till denna dag. Vilken oerhörd organisationsapparat erfordras det inte där för att man skall kunna fullgöra vad som rimligen bör utföras! Än mer gäller detta statens verksamhet. Att man då i riksdagen kan behöva en månad längre arbetstid än man behövde på 60- och 70-talen, det är sannerligen ingenting att föra väsen om år ut och år in. Framför allt behöver inte tidningspressen hjälpa till med att nedsätta riksdagens arbetsmetoder och framställa riksdagsmännen såsom människor, som göra ungefär vad som passa dem och inte iakta vad de som representanter för folket böra göra.

Samtidigt som jag med största aktning ser upp till vårt presidium, som leder kammarens arbete, tycker jag att det är ganska beklämmande att föra en sådan diskussion, som den herr Åkerberg här inlett oss på. Jag kan inte sluta mitt anförande utan att påminna honom om att han, i egenskap av gruppledare, gav någon tid sedan själv var med och gav exempel på dålig regi här i kammaren, vilket även då påtalades av herr Schlyter.

Häri instämde herr *Ericson, Frans*.

Herr **Källman**: Herr talman! Jag bär liksom herr Herlitz en tjugondel av ansvaret för det utskottsutlåtande som här föreligger. Eftersom det från utskottets sida inte blivit så mycket sagt i saken, skall jag be att få använda ett par minuter av kammarens tid.

Utskottet erinrar om att omfattningen av riksdagens arbetsmaterial ökats. Jag vill nämna, att vid min första riksdag år 1912 omslöt riksstaten 257 miljoner kronor. Budgeten för 1946/47 slutar på mycket över 3 000 miljoner kronor. Säger inte dessa siffror något om statslivets växande omfattning? Men jag minns att förr i tiden kunde kamrarna ändock sammanträda till arbetsplena både onsdagar och lördagar och sluta lördagsplena långt fram på söndagsmorgonen. Så mycket talade man på den tiden! Nu äro alla frågor större och konsekvenserna av dem äro mera omfattande än tidigare o. s. v. När allting växer, är det naturligtvis mycket svårt för konstitutionsutskottet att föreslå åtgärder, varigenom riksdagsarbetet skulle bli bättre organiserat.

Jag vill nämna några ord om vad som skett i år. En motionär trodde sig förstå, att konstitutionsutskottet ansett det vara pedagogiskt lämpligt att framlägga detta ärende för kamrarna så sent, att man inte skulle få tillfälle att behandla det. Så är inte fallet. Motionen togs tidigt upp till behandling av utskottet. Man övervägde där, huruvida utskottet självt skulle ta initiativ och utarbeta förslag till ändringar rörande riksdagens arbetsformer. Man

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

kom emellertid snart tillbaka till den uppfattning, som vi fingo för några år sedan efter samråd med representanter för vissa departement, nämligen att riksdagens arbetsformer beröra inte bara riksdagen själv utan också i hög grad Kungl. Maj:ts kansli. Följaktligen ansåg sig utskottet inte kunna utarbeta de förslag till grundlagsändringar och ändringar i reglementen och stadgor, som skulle erfordras, ty det skulle kräva medverkan från Kungl. Maj:ts sida. Efter många om och men blev resultatet, att man skulle föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t, och där äro vi nu. Det finns ju anledning tro att detta skrivelseförslag skall leda till att en kommitté tillsättes, som utarbetar ett bättre förslag än det som vi fingo för några år sedan, och att man därvid i största utsträckning samarbetar med första statsmakten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag nödgas begära ordet ännu en gång med risk att herr Bärge åter kan tycka, att jag skulle kunna fördriva tiden bättre med att spela schack.

Det är naturligtvis herr Forslunds anförande som föranlett mig att ta till orda. Det lilla jag sade i mitt förra anförande har ju givit anledning till hetsiga inlägg, men de koncentrerades i herr Forslunds stora strafftal. Jag trodde inte att herr Forslund var så känslig. Framför allt trodde jag inte att han hade så dåligt gehör för ordens valör. Han talade om att jag hade nedsatt riksdagens anseende, ja, att jag hade gjort något i eget bo. Jag har inte nedsatt riksdagens anseende, utan jag har tvärtom alltid, t. ex. när pressen spelat på den strängen, varit den som upplyst och förklarat för att försvara riksdagen.

Men varför skola inte riksdagens kamrar kunna diskutera sina egna förhållanden och draga fram det som vi själva tycka är skevt och oriktigt? Riksdagen skulle själv bidra att skämma sitt anseende, om den underlät att tala uppriktigt om sig själv. Och man bör väl också kunna se på sig själv med litet humor, herr Forslund, och utan surmulenhet. Jag är för min del inte alls rädd för att tala om mina egna svagheter, och när jag kritiserade förhållandena här i riksdagen, så kritiserade jag faktiskt mig själv. Såsom en talare har påpekat, är jag en ofta sedd åskådare vid schackborden. Den kritik, som jag i det avseendet eventuellt kan sägas ha framfört mot riksdagsmännen, riktade jag således emot mig själv.

Nu var detta bara ett exempel i det sammanhang, som det framfördes i. Vad jag ville framhålla var oförligheten i debatterna. Jag riktade mig mot att en talare när han har sagt något ofta går ut ur kammaren. Han sitter inte kvar på sin plats och hör på dem som bemöta honom. Mitt tal om att man spelar schack var bara ett lekfullt exempel. Det är ju ytterst få av riksdagens ledamöter som spela schack. Jag ville alltså inte på något vis spika fast, att det spelas för mycket schack, utan jag ville slå fast, att våra debatter äro formlösa. Det hålles för många och långa tal och för många skrivna tal, som ingen människa hör på. Kan herr Forslund bestrida, att det förhåller sig på det sättet och att en reform på det området är erforderlig och borde vara möjlig att genomföra? Om herr Forslund försöker att slå ihjäl den tanken genom att hänga upp sig på ett lekfullt uttryck, gör han inte riksdagen någon tjänst.

Jag vill också säga ett par ord till herr Heüman, som delvis spelade på samma sträng som herr Forslund. Han talade om lördagsplena. Han var med på den tiden, då det hölls arbetsplena på lördagarna, sade han, men de avskaffades, därför att det inte var några närvarande vid dessa plena. Jag kan inte uppfatta herr Heümans omdöme på den punkten annat än som en allvarlig kritik mot riksdagens ledamöter, då han påstår att de voro borta från arbets-

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

plena i så hög grad, att man måste avskaffa dessa arbetsplena. Jag tror dock inte att detta var den verkliga anledningen, utan anledningen var att man ville bereda utskotten möjlighet att arbeta på lördagarna, vilket dock faktiskt inte har skett. Herr Heüman sade vidare att det inte är några nöjesresor riksdagsmännen göra till hembygden. Jag har inte talat om några nöjesresor och inte fällt några värdeomdömen om riksdagsmännens resor till hembygden. Själv reser jag ganska ofta hem och anser det vara berättigat att man gör det. Men å andra sidan skulle jag om dessa resor hem vid veckoslutet vilja säga, att när herr Heüman gör gällande, att man reser för att få kontakt med hembygden, behöver det ju inte ske på lördagar och söndagar. Jag tror att det då i mycket liten utsträckning blir fråga om kontakt med hembygden. Vid veckosluten hållas i allmänhet inte några sammanträden i hembygden, utan dem har man på andra dagar.

Jag vidhåller min uppfattning, att avskaffandet av lördagsplena har oförmånligt påverkat riksdagens arbete. Plena på lördagarna voro i den gamla tiden huvudplena. Till dem knöts det största intresset. Jag tror att det skulle vara en ur rationaliseringssynpunkt lämplig åtgärd att återgå till den ordningen. Jag kan ju ha tagit fel på den punkten, men jag anser att det är en rätt för en riksdagsman att uttala en önskan, vare sig den går åt det ena eller andra hållet.

I övrigt har jag ingenting att anföra i anledning av de repliker som ha riktats till mig.

Herr Forslund: Herr talman! Jag vill till herr Åkerberg säga, att jag tror att det är hopplöst att tänka sig en reform, där man skulle förkväva möjligheten för en riksdagsman att hålla ett tal, som är längre än som passar herr Åkerberg eller som är skrivet. Tror herr Åkerberg allvarligt, att han skulle kunna få den svenska riksdagen med på ett sådant arrangemang? Och vad ligger det för ont i att en riksdagsman vid ett enstaka tillfälle, som det i alla fall blir, får tillfälle att säga sin mening? Det är bara några få riksdagsmän som ha den förmån som herr Åkerberg har att få skriva dag ut och dag in och år ut och år in och säga sin mening. Vilja vi inte läsa tidningarna så kasta vi dem, när det blir alltför tjatigt, och på samma sätt får det väl bli här i riksdagen. Man får väl lyssna på ett anförande så mycket som man tål därav. Men inte tror jag att svenska folket är med på att begränsa yttrandefriheten här i riksdagen.

Varför skola vi tjata, herr Åkerberg, om att vi inte ha arbetsplena på lördagarna? De finnas allt fortfarande. Det gäller endast för utskotten att producera arbete i sådan mängd, att talmännen anse skäl föreligga att hålla lördagsplena.

Jag har, herr talman, endast i dessa två avseenden velat polemisera mot herr Åkerberg.

Ordet lämnades nu för kort genmäle till herr **andre vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Jag vill upplysa om att jag inte velat förkväva riksdagsmännens frihet att tala så länge de vilja och när de vilja. Herr Forslund får skriva hur många tal han vill för mig. Jag har bara med mina synpunkter velat peka på en svaghet i riksdagsdebatten. Herr Forslund får väl erkänna att det bleve en helt annan debatt, om riksdagsmännen bemötte varandra och hölle sina tal under intryck av de tal, som de skola bemöta, och inte som nu sitta hemma och skriva sina anföranden och sedan hålla dem här ut i fria luften. Jag vill påpeka att det finns ett flertal parlament, där det är förbjudet att hålla skrivna tal. Jag har inte yrkat på det här, utan endast påvisat att riksdagsmännen genom en fri anpassning skulle kunna komma till samma resultat.

Om revision av riksdagens arbetsformer. (Forts.)

Herr **Schlyter**: Herr talman! Det var ett yttrande i herr Åkerbergs första anförande, som jag trodde någon av de följande talarna skulle bemöta. Han sade, att det är fullständigt likgiltigt, om riksdagsarbetet blir en månad kortare eller inte. Längre fram i sitt anförande sade han, att han hoppades att den kommitté, som skall tillsättas, inte biter sig fast i sådana oväsentligheter som frågan om den tid riksdagen är samlad. Dessa yttranden av herr Åkerberg har jag inte velat låta stå oemotsagda.

Det är möjligt, herr talman, att det finns riksdagsmän, för vilka det är likgiltigt, om riksdagsarbetet förlänges, men det finns också andra, för vilka en förlängning innebär en mycket stor olägenhet. För personer, som ha arbetsuppgifter i hemorten, som de inte helt kunna släppa under riksdagstiden, är det en mycket stor olägenhet, om riksdagsarbetet förlänges med en månad. Jag vill därför uttrycka en förhoppning, att den utredning, som får hand om saken, måtte fästa stor vikt vid denna synpunkt.

I detta sammanhang har det diskuterats vilken betydelse det har, att riksdagsmännen resa hem om lördagarna. Jag har förut här i kammaren ställt mig kritisk till vad som från riksdagsmannahåll anförts i pressen som klander av dessa lördagsresor. Förhållandet är inte det, herr talman, att alla riksdagsmän för riksdagsarbetets behöriga gång måste stanna i Stockholm över veckenderna. Jag kan inte se annat än att det bara är en fördel för riksdagsarbetet i dess helhet, att de riksdagsmän som kunna det få fara hem en gång i veckan. Utskottsordförandena och även andra utskottsledamöter kunna det inte. Men som sagt, utskottsarbetet pågår för fullt, även om en eller annan riksdagsman är hemrest över veckoslutet.

Herr **Johanson, Karl August**: Herr talman! Denna debatt utgör enligt mitt förmenande ett tydligt och klart skolexempel på svårigheterna att rationalisera riksdagens arbetsformer.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet, m. m., i vad propositionen angår förslag till lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag för budgetåret 1946/47 till oförutsedda utgifter; och

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om anläggande av en storflygplats.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 205, i anledning av väckta motioner angående framläggande för riksdagen av förslag till anläggande av en storflygplats invid Stockholm m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Elon Andersson* och *Lindblom* (I:123) och den andra inom andra kammaren

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

av herrar *Ohlin* och *Ståhl* (II:232), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag till anläggande av en storflygplats invid Stockholm snarast måtte föreläggas årets riksdag.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källman* och friherre *Beck-Friis* (I:124) och den andra inom andra kammaren av herr *Dickson* m. fl. (II:231), hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t snarast ville för riksdagen framlägga förslag om anläggande av en storflygplats.

Härjämte hade i en inom första kammaren av herr *Nils Elowsson* väckt motion (1:2) föreslagits, att riksdagen skulle besluta att, innan något beslut fattades om anläggandet av ett storflygfält vid Stockholm eller annorstädes, utredning skulle företagas rörande detta flygfälts förläggande i sydligare del av landet och där det kunde utföras till avsevärt lägre kostnad än den, vilken angetts som nödvändig för ett flygfält i närheten av huvudstaden.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

I. att motionen I:2 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I:123 och II:232 samt I:124 och II:231, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet i utlåtandet anfört.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Enligt vad utskottet inhämtat har chefen för kommunikationsdepartementet med stöd av Kungl. Maj:ts den 17 maj 1946 givna bemyndigande tillkallat särskilda sakkunniga för att inom departementet verkställa granskning av vissa driftskalkyler för Bromma flygplats och planerad flygplats för Stockholm, som framlagts av luftfartsstyrelsen.

Enligt utskottets mening skulle det vara värdefullt om resultatet av berörda utredning möjliggjorde en överblick över de trafikekonomiska förutsättningarna för ifrågasatt utbyggnad även av övriga flygplatser.

Chefen för kommunikationsdepartementet har vid anmälan av frågan om tillkallandet av granskningsmännen framhållit såsom önskvärt, att det uppdraget omfattande granskningsarbetet bedrivs med sådan skyndsamhet, att eventuellt förslag om storflygplatsens anläggande kan i god tid nästkommande höst föreläggas riksdagen.

Utskottet delar departementschefens uppfattning om önskvärdheten av en snabb utredning och vill i anslutning härtill giva uttryck åt sin uppfattning att statsmakterna snarast möjligt synas böra taga ställning till frågan om utbyggnaden av ett storflygfält. Därvid bör givetvis även hänsyn tagas till det statsfinansiella läget samt tillgången på arbetskraft och materiel.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Lindström*, *Karl Andersson*, *Gustaf Karlsson*, *Hesselbom*, *Mårtensson*, *Hall* och *Hoppe* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att motionen I:2 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I:123 och II:232 samt I:124 och II:231 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I det av reservanterna förordade yttrandet hade sista stycket i den nyss återgivna delen av utskottets motivering utbyttis mot följande uttalande:

»Utskottet anser emellertid, att vid bedömandet av frågan om anläggande av storflygfält med därav förenade stora investeringar hänsyn måste tagas till

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

den i nuvarande läge rådande bristen på arbetskraft och byggnadsmateriel. Därvidlag kan inte förbises, att ett tillgodoseende av flygtrafikens nybyggnadsbehov kan verka hindrande på en utbyggnad av andra för landet viktiga kommunikationsmedel.

Då Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan om storflygfält och det kan förväntas, att Kungl. Maj:t, sedan den ovan berörda ekonomiska granskningen verkställt, kommer att uppta frågan till förnyad omprövning, föreligger, enligt utskottets mening, icke anledning för riksdagen att nu fatta beslut i enlighet med vad i motionerna I:123 och II:232 samt I:124 och II:231 föreslagits.»

Herr Andersson, Karl: Herr talman! Tillsammans med sex andra ledamöter av utskottet har jag fogat en reservation till föreliggande utlåtande.

Det kan synas, som om skillnaden mellan reservationen och utskottets utlåtande inte är synnerligen stor. Den formella skillnaden består ju däri, att utskottet velat genom en skrivelse till Kungl. Maj:t tillkännage vad utskottet i sin motivering anfört, under det att i reservationen yrkas att motionerna icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda. Motiveringen i utskottets utlåtande och reservationen är i långa stycken densamma, och det förefaller i varje fall mig, som om den logiska slutsatsen av utskottets motivering borde ha varit, att utskottet kommit till samma kläm som reservanterna. Det har emellertid inte utskottet gjort.

I motionen I:2 har föreslagits att, innan något beslut fattas om anläggandet av ett storflygfält, utredning måtte företagas rörande detta flygfälts förläggande till Skåne eller annan del av södra Sverige.

Beträffande denna motion äro utskottet och reservanterna fullständigt eniga. Om en storflygplats skall anläggas, anse både utskottet och reservanterna, att den bör förläggas i Stockholms omedelbara närhet.

Det är när vi komma till de motioner, som påyrka att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag till anläggande av en storflygplats invid Stockholm snarast måtte föreläggas årets riksdag, som meningarna gå isär. Vari består då den sakliga skillnaden? Ja, det beror på vad utskottet inlägger i sin motivering. Utskottet har sagt bland annat, att utskottet delar motionärernas uppfattning, att ifrågavarande spörsmål snarast möjligt bör bli föremål för statsmakternas prövning. Motionärerna ha, såsom jag redan nämnt, begärt en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om att förslag snarast möjligt måtte föreläggas årets riksdag.

Då jag deltagit i avdelningens behandling av detta ärende och således känner till, hur arbetet fortlöpt, kan jag meddela, att avdelningens majoritet ursprungligen var av den meningen, att utskottet borde föreslå riksdagen att begära ett förslag i frågan till höstriksdagen. Denna tanke ha emellertid avdelningen och utskottet gått ifrån och i stället nöjt sig med att i mera allmänna ordalag säga, att det är angeläget, att ett förslag snarast framlägges.

Det kanske kan vara nödvändigt att gå in något litet på hur denna storflygplatsfråga utvecklats och det läge, vari frågan för närvarande befinner sig. Första gången jag på allvar hörde talas om denna storflygplats, var i samband med att det gjordes gällande, att Sverige måste ha en storflygplats med hänsyn till att det efter kriget skulle komma att bli en mycket stark flygtrafik mellan Ryssland och Amerika. Denna trafik skulle gå över Sverige, som på så sätt skulle bli en mellanlandningsplats. Det var därför nödvändigt med en flygplats, som kunde betjäna denna stora transoceaniska trafik. Så tillsattes en utredning, 1944 års flygplatsutredning, vilken tog upp saken

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

och kom till ett förstahandsresultat, som innebar, att en storflygplats borde förläggas till Grillby. Efter någon tid kom flygplatsutredningen till ett annat resultat och föreslog, att platsen för flygfältet skulle bli Väsby. Ännu vid den tidpunkt, då de motioner, som i dag behandlas, äro skrivna, alltså i början av året, var man övertygad om att Väsby var den lämpligaste platsen. Sedan amerikanska experter undersökt denna plats, frångick emellertid flygplatsutredningen sitt senaste förslag och föreslog i stället Halmstjärn. Därutöver ha undersökningar förekommit på andra håll i Stockholmstrakten, och det har undersökts, huruvida inte storflygplatsen skulle kunna förläggas till Södertörn.

Man kan alltså inte rimligen kritisera regeringen för att den inte framlade en proposition i denna fråga i början av riksdagen, ty det skulle ha betytt, att regeringen gått in för Väsby, en plats som experterna sedermera utdömde. Det skulle ha inneburit en total felinvestering, om regeringen hade valt denna plats.

När vi i år behandlat frågan på statsutskottets fjärde avdelning, ha vi också förhört oss om den ryska trafiken, och vi ha från luftfartshåll fått den uppgiften, att man för närvarande inte vet någonting om denna ryska lufttrafik. Man vet inte, om det blir någon och ännu mindre vilka vägar den kan komma att gå. Man har inte ens fått besked om huruvida det finns något önskemål att få Sverige såsom mellanlandningsplats för en eventuell flygtrafik Ryssland—Amerika. Ryssland har med andra ord fallit bort, och detta har givetvis ur trafiksynpunkt förändrat läget åtskilligt.

Hurudant är då läget beträffande atlanttrafiken eller på det stora hela taget beträffande den transoceana flygtrafiken mellan Sverige och andra länder? Vi kunna alltså bortse från Ryssland, då vi inte veta någonting om dess avsikter i detta avseende. I söder ha vi ett stort land, Tyskland, som för närvarande är ett vakuum med avseende på flygtrafiken. Det enda vi kunna säga är väl, att Tyskland sannolikt icke kommer att erhålla någon lufttrafik inom de närmaste tio åren. England har löst sin atlanttrafikfråga. England har ju sina egna flygfält och har ingen anledning att lägga sin trafik över Sverige. Sydeuropa har sina linjer över Lissabon. Norden blir således en tämligen isolerad del av norra Europa med direkta förbindelser på Amerika.

Under sådana förhållanden och med hänsyn till den relativt ringa folkmängden i våra nordiska länder, kan man verkligen ifrågasätta, om det är ekonomiskt möjligt, i varje fall för närvarande, att hålla mer än ett storflygfält för Nordens del.

Vi få här inte förbise, vilket heller inte utskottet eller reservanterna gjort, att vi inte bara stå inför frågan att anlägga ett enda stort flygfält eller att det endast är fråga om ett hundramiljonersanslag till ett dylikt flygfält, utan frågan om anläggande av flygfält här i landet är en fråga av betydligt större omfattning. Det gäller även att utbygga flygfält för den kontinentala trafiken, och om vi få ett atlantflygfält, ha vi därmed icke löst hela flygplatsfrågan. Ett stort flygfält behövs, förutom i Stockholmstrakten även i Skåne och i trakten av Göteborg.

När vi stå inför valet mellan dessa olika alternativ, har det förefallit mig kanske rent av viktigare att i första hand tillgodose behovet av flygfält för den kontinentala trafiken och låta frågan om atlantflygfältet vila något. Även Malmö behöver säkerligen ett nytt flygfält. Bulltofta kan inte utbyggas för att ta emot en utökad trafik. I Göteborg är förhållandet detsamma. Flygplatsutredningen är just i färd med att undersöka, huruvida det nuvarande flygfältet kan utbyggas i erforderlig utsträckning. Men även om det kan ske, kommer det att medföra en betydande kostnad. Enligt preliminära beräkningar

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

torde ett nytt flygfält i närheten av Malmö kosta 40 à 50 miljoner kronor. En utbyggnad av Torslanda i Göteborg kommer att dra minst lika stor kostnad.

Vi ha således inte att röra oss med en kostnad för anläggande av flygfält av enbart 100 miljoner kronor, utan vi komma upp i en summa av minst 200 miljoner kronor, om vi skola kunna lösa flygplatsfrågan i enlighet med vad utredningen tänkt sig.

Därmed komma vi in på en annan fråga och en fråga, som reservanterna berört i sin motivering, nämligen frågan, huruvida tidpunkten just nu är den lämpligaste för att investera belopp av denna storleksordning för dessa ändamål. Vi veta ju allesamman, att det i nuvarande läge råder brist på arbetskraft och brist på material och att det dessutom råder en oerhörd spänning mellan priser och köpkraft. Är det då tillrådligt att staten i detta läge gör investeringar av detta slag? En avvägning måste ske. Man måste fråga sig vad som är oundgängligen nödvändigt.

Jag vill såsom ett exempel på svårigheten att erhålla arbetskraft nämna, att flygfältet i Karlstad blivit föremål för en utbyggnad och förbättring, men för att få arbetskraft till detta arbete har arbetsmarknadskommissionen måst avstänga en mängd pågående vägarbeten. Man kan ställa sig frågan: är det nödvändigare att ett litet antal människor i Karlstad få flyga än att människor ute i landet få vägar att trafikera? I detta läge måste man ovillkorligen vara återhållsam och fråga sig vad som är oundgängligen nödvändigt.

Det har från något håll gjorts gällande, att vi reservanter skulle vara motståndare till flygtrafik i allmänhet eller inte skulle tro på flygtrafikens framtid. Så är ingalunda förhållandet. Vad det här är fråga om är huruvida vi i det läge, som för närvarande är rådande, ha möjlighet att investera så mycket kapital, arbetskraft och arbetsmaterial, som erfordras för dessa anläggningar. Reservanterna äro med andra ord av den uppfattningen, att det inte är anledning för riksdagen att nu omedelbart begära något förslag i denna fråga, så mycket mera som frågan om platsen för förläggningen av flygfältet ännu inte kan sägas vara definitivt avgjord. Vidare pågår en utredning för att uttröna, huruvida ett storflygfält kan beräknas bli ekonomiskt räntebärande. Det är ju inte vanligt att riksdagen begär en skrivelse till Kungl. Maj:t i ett ärende, som ligger under utredning. Det gör faktiskt denna fråga alltjämt. Dels ligger frågan hos flygplatsutredningen, och dels har tillsatts en särskild utredning rörande flygfältets finansiering.

I detta sammanhang kan man inte underlåta att något litet beröra även den penningpolitiska sidan av saken. Det har ju vid många olika tillfällen här i kammaren deklarerats, att det är ytterligt viktigt, att vi bevara kronans köpkraft. Senast i går var denna fråga på tapeten. Man säger att det är regeringen som har ansvaret för den svenska kronans värde, men riksdagen får väl också känna något ansvar, och riksdagen får väl inte söka pressa regeringen att lägga fram förslag, som skulle vara ett led i en ytterligare ansträngning och en ytterligare anspänning just i detta avseende. Så sent som i går betonades det, att varje ny investering, vare sig den kommer från enskilt håll eller från det allmännas sida, måste innebära ett steg mot inflation. Är det riktigt, att vi i en lågkonjunktur genom det allmännas försorg investera medel för att förbättra köpkraften, måste det vara riktigt, att vi i dagens läge visa återhållsamhet i fråga om att göra investeringar med hänsyn till betydelsen av att bibehålla penningens värde.

Då jag finner, att utskottets utlåtande är en smula oklart och jag inte riktigt kan utläsa vad utskottet innerst inne avser, men har anledning misstänka, att utskottet avser en beställning av ett förslag i frågan — enligt motionärerna

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

till årets riksdag — anser jag det vara anledning att här yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Hesselbom* och herr *Karlsson, Gustaf*.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Den föregående ärade talaren, som förde reservanternas talan, började sitt anförande med att påpeka, att utskottets utlåtande och reservationen inte skilja sig nämnvärt i fråga om motiveringen. Den enda skillnaden ligger i att den kläm, som majoriteten skrivit, innefattar en hemställan, att riksdagen måtte delge Kungl. Maj: t de synpunkter utskottet anfört, under det att reservanterna yrka avslag på motionerna om en skrivelse.

Talesmannen för reservanterna yttrade, att majoritetens motivering rätteligen borde ha lett till ett godtagande av det avslagsyrkande, som reservanterna framställt. På det vill jag svara, att jag tycker, att reservanternas motivering följdriktigt borde ha lett till att reservanterna följt majoriteten i dennas skrivelseförslag, som är mycket hovsamt hållet.

1944 års flygplatsutredning har kommit till den uppfattningen, att det erfordras en storflygplats i Stockholms närhet. Efter kriget har frågan om anläggandet av en storflygplats här i landet mycket snabbt aktualiserats. Vi ha inom utskottet haft överläggningar med representanter såväl för flygplatsutredningen som flygstyrelsen och ha dessutom varit i tillfälle att höra en expert från utlandet för att på det sättet få upplysningar till ledning för bedömandet av detta spörsmål.

Vi ha inom utskottet kommit till den uppfattningen, att den internationella lufttrafiken står inför en utveckling, som vi knappast kunna ana, en utveckling som går i riktning mot allt tyngre plan med allt större lastkapacitet. Det måste därför för vårt land vara angeläget att stå rustade med en flygplats, som kan tjäna samfärdseln med främmande länder.

Vi ha till och med fått upplysningar, som ge vid handen, att ett alltför långt uppskov i denna fråga kan leda till betänkliga följder för vårt land. Det har nämligen förmärkts en strävan hos vissa andra länder att söka skapa förutsättningar för att draga till sig denna flygtrafik. Uppskjuta vi vårt ställningstagande alltför länge, kan man därmed åstadkomma en skada, som kan bli mycket svår, kanske omöjlig, att reparera. Denna fråga bör därför med det snaraste framläggas i sådant skick, att den kan bli föremål för statsmakternas prövning.

Behovet av ett skyndsamt avgörande av denna fråga aktualiseras ju därav, att både Bromma och Bulltofta flygplatser och även i viss mån Torslanda behöva en viss utbyggnad. Ett principbeslut om anläggandet av ett storflygfält och uppförandet av ett sådant skulle innebära, att man kan nöja sig med mindre kostnader på dessa andra flygfält, som under alla förhållanden inte kunna mottaga denna stora internationella trafik. Det är ju för övrigt inte bara främmande länders plan det här gäller, utan också våra egna. Aerotransport och SILA måste ju följa med i konkurrensen och utvecklingen mot allt större och tyngre plantyper.

Vi ha ju i detta ärende haft att ta ställning till motioner som väckts, och vi ha i statsutskottet legat länge på detta ärende under en viss förhoppning, att det skulle komma en proposition i frågan till denna riksdag. Någon proposition har emellertid inte kommit, varför vi nu måst avgiva detta utlåtande. Jag har fått underrättelse om att ärendet varit uppe till behandling i regeringen, men det var först i maj som vi fingo klart för oss att någon proposition inte var att vänta.

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

Den föregående talaren gav en interiör från statsutskottets behandling av denna fråga. Han sade att vi först skulle ha varit betänkta på att begära ett förslag till höstriksdagen. Vi ha, såsom utlåtandet anvisar, föreslagit att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet i sin motivering anfört. I denna lämnas en redogörelse för frågans läge och de uppfattningar, som vi kommit till efter föredragningar och beredningar. Utskottet begär inte något förslag, utan har endast velat tillkännage riksdagens mening. Det är ju regeringens, som vi i första hand förvänta skall utarbeta förslag i frågan, som sedan förelägges riksdagen. Utskottets uttalande innehåller givetvis vissa detaljer i fråga om själva flygplatsen och framför allt kanske i fråga om de ekonomiska spörsmålen, men utskottet har skrivit mycket försiktigt och i ärligt uppsåt att endast vilja begagna sig av sin rätt till en meningsyttring.

Det förefaller mig, som om reservanterna gått alltför långt, när de velat förhindra eller motsätta sig ett yttrande av denna innebörd. Jag vet ju från våra överläggningar i utskottet, att den ärade talesmannen för reservanterna är mycket negativt inställd till spörsmålet. Det framgick också av hans yttrande här, när han fällde det uttrycket att han hade den uppfattningen, att det endast bör vara ett storflygfält, gemensamt för hela Norden. Ett sådant uttalande kan ju inte annat än stimulera grannländerna att påskynda sina förberedelser, så att de stå rustade för att taga hand om denna flygtrafik på Norden. Jag vet också, att det pågår förberedelser i grannländerna för att mottaga denna internationella trafik, och det bör vara en anledning för oss att inte försumma tillfället.

Herr Andersson yttrade, att det här bara gällde att hålla flygplatser som kunde mottaga, såsom han sade, den internationella trafiken. Jag vet inte, vad talaren inlägger i uttrycket »internationell trafik». Han avser kanske trafiken med mindre flygplan på jämförelsevis korta flyglinjer. Men här är det också fråga om den internationella trafiken med de stora flygplanen. Och det är inte bara den utländska trafiken det här gäller, utan även de svenska företagen ha ju redan köpt eller gjort beställningar på sådana stora flygplan.

Herr Andersson sade vidare bland annat, att vi inom utskottet hade fått den uppgiften vid föredragningarna, att man ingenting vet om den blivande ryska trafiken. Det är riktigt, att man i nuvarande läge inte har kunnat bringa klarhet i hur flygtrafiken österut i fortsättningen kommer att te sig. Det måste ju vara en allmän önskan, att också flygtrafiken österut måtte kunna utvecklas. Men den ärade talaren drog av detta den slutsatsen att, som han uttryckte sig, Ryssland har fallit bort och inte kan tagas med i räkningen. Det är väl en något för tidig slutsats. Vi befinna oss ju i det utrikespolitiska läget, att freden efter det stora kriget ännu inte är slutet, men när fredsslutet så småningom har kommit, är det väl att hoppas att återuppbyggnaden av de internationella förbindelserna skall komma i gång även på trafikväsendets område.

Den ärade talaren påpekade, att det är en ekonomisk fråga, huruvida vi skola investera ett så stort kapital — det gäller här omkring 80 miljoner kronor — i ett storflygfält och att det också är en fråga om avvägning mellan olika utgiftsändamål. Beträffande avvägningen vill jag bara säga, att därvid givetvis måste lämnas utrymme även för sådana utgifter, som bli nödvändiga, om vi skola kunna följa med i utvecklingen.

Vad beträffar den ekonomiska sidan av saken, så har ju kommunikationsministern nu fått Kungl. Maj:ts bemyndigande att genom sakkunniga verkställa granskning av vissa driftskalkyler. Vi ha också i utskottet fått del av de driftskalkyler, som flygförvaltningen har verkställt. Dessa kalkyler utvisa, att en höjning av start- och landningsavgifterna, vilken syntes befogad, skulle medföra

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

en icke obetydlig inkomst, som skulle kunna användas till amortering och täckande av utgifterna. När man talar om kostnaderna, skall man erinra sig att det här inte är fråga om en utgift av 80 miljoner kronor om året, utan om en engångsutgift, som, enligt vad jag nyss sade, i viss mån kan finansieras med start- och landningsavgifterna. Och den rörelse, som detta storflygfält skall komma att tjäna, är och kan bli av så stor betydelse för vårt land, att man icke bör draga sig för att skapa det nödvändiga underlaget för densamma. Det var ett fel redan på järnvägsbyggnadens tid, att man inte såg tillräckligt klart i fråga om den kommande utvecklingen, och det är fara värt, att det kan bli på samma sätt här, om vi inte så skyndsamt som möjligt leda utvecklingen in på de vägar, som uppenbarligen hela tidsläget på detta område utpekar.

Att man inte kan påstå, att flygtrafiken inte skulle vara ekonomiskt bärkraftig, har Aktiebolaget Aerotransport visat redan i sin senaste årsberättelse. Jag har inte haft tillfälle att taga del av SILA:s berättelse, men även dess rörelse har naturligen kunnat drivas med framgång. När Aktiebolaget Aerotransport började flygtrafiken här i landet, måste bolagets verksamhet stödjas av staten. Nu behöver statsstödet inte tagas i anspråk, utan Aktiebolaget Aerotransport klarar sig med sina egna inkomster. Det är ganska intressant att läsa de uppgifter, som lämnas i bolagets årsberättelse. Under fjolåret — och vi skola komma ihåg, att kriget ännu pågick under första halvåret i fjol — befordrades 78 268 passagerare och den transporterade mängden post och bagage utgjorde 1 814 822 kg. Sammanlagt flögs 3 354 349 km. Nu kommer kanske reservanten att säga, att i siffran för antalet passagerare ingår en hel del turistflygningar, som företagits under söndagarna här i Stockholm. För att slippa ifrån den repliken kan jag sticka emellan med påpekandet, att dessa senare flygningar spelat en mycket obetydlig roll i det stora hela. Under året förut, som alltså var ett krigsår, förekommo inga sådana flygningar, men då befordrades i alla fall 25 074 passagerare. Det är alltså fråga om en mycket stor rörelse.

Av bolagets berättelse framgår vidare, att man haft möjlighet att i sitt bokslut göra avskrivningar med 5,90 miljoner kronor mot 0,86 miljoner kronor året före. Inkomster och utgifter ha balanserat på nära 20 miljoner kronor mot drygt 8 miljoner kronor året förut. Bolaget har också kunnat lämna en utdelning på fyra procent till aktieägarna, d. v. s. framför allt till staten. Sedan tillkommer SILA:s verksamhet, som icke redovisas i de siffror jag nu har nämnt.

Jag har velat framhålla detta bara för att visa, att det inte är fråga om någon förlustbringande rörelse. Vad det här gäller är en verksamhet, som redan nu i oerhört hög grad tjänar samfärdsel och varuutbyte och som är stadd i en utveckling, om vilken vi knappast kunna göra oss en föreställning.

Jag nämnde för en stund sedan, att utskottets utlåtande är hovsamt och präglas av sakliga upplysningar och uppgifter. I klämman till utskottets utlåtande har inte föreslagits annat än att vi skola för Kungl. Maj:t giva till känna, vad utskottet i sitt utlåtande har anfört. Detta är, synes det mig, en mycket rimlig begäran, när uppfattningarna äro så pass stadgade som de verkligen äro och när vi röra oss på ett område, som har framtiden för sig i så hög grad som det här ifrågavarande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Då jag begär ordet i denna debatt, är det för att erkänna, att om regeringen ännu inte ansett sig kunna framlägga ett förslag för riksdagen i denna fråga, så är det kanske i främsta rummet mina betänkligheter som föranlett uppskovet. Efter herr Johan Bernhard Johanssons yttrande skulle jag kanske ändå inte behöva säga någonting, efter-

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

som jag uppfattar vad han sade på det sättet, att även han menar, att frågan fortfarande får anses vara öppen på det viset, att regeringen, innan den fattar beslut, har att pröva alla omständigheter, som kunna vara av betydelse för frågans avgörande, och att alltså det yttrande från riksdagens sida, som majoritetsförslaget innebär, inte betyder en beställning av ett visst beslut.

Men när jag ändå har begärt ordet, så är det därför, att det kanske kan vara skäl att undanröja en del onödiga missförstånd, som kommit till synes i den offentliga diskussionen. Det är inte på det viset, att mina invändningar mot att tidigare framlägga ett förslag skulle vara beroende på någon underskattning av flygets betydelse för närvarande eller i framtiden. Det kan hända att jag från början vid alla överläggningar rörande flygets utveckling har krävt klara papper på i vad mån flygtrafiken kunde betraktas såsom en ekonomiskt bärande rörelse eller inte. Däri skiljer jag mig kanske från en del flygentusiaster, som överhuvud taget anse att man inte behöver anlägga några ekonomiska synpunkter på en så intressant företeelse som flygningen. På den punkten har väl en icke obetydlig omsvängning inträtt, och även av utskottsordförandens yttrande framgick ju, att man vill betrakta inte minst framtidens flyg såsom en, jag skulle vilja säga, bärkraftig del av det svenska ekonomiska livet.

Om utskottsutlåtandet sålunda inte behöver uppfattas såsom något direktiv till regeringen att utan hänsyn till andra förhållanden vid en viss bestämd tidpunkt framlägga förslag i denna fråga, så kan jag bara våga uttrycka den mening, att utskottsutlåtandet i så fall nog har varit onödigt. Det är ju ändå så, att regeringen sedan lång tid tillbaka haft denna fråga under behandling. Om det önskvärda i att finna en lösning har inom regeringen inte rätt delade meningar, och det har endast varit en rad, låt mig säga praktiska förhållanden och betänkligheter, som föranlett att regeringen ännu inte ansett det möjligt att taga ståndpunkt. Jag skall med ett par ord försöka belysa, hur pass befogad denna tveksamhet varit. Om den konservatism, som jag lagt i dagen när det gällt denna fråga om en storflygplats, varit orsaken till dröjsmålet, så få väl alla nu erkänna, att konservatismen i vissa lägen kan ha sina goda sidor.

Vi veta allesammans, att det på våren 1945 fanns starka krafter som krävde, att man omedelbart skulle både besluta och sätta i gång byggandet av en storflygplats vid Grillby. Inom kort ändrade man sig och förordade i stället Väsby. Nu har man även, som talesmannen för reservanterna påpekade, funnit att Väsby är olämpligt och i stället hamnat i Halmsjön. Jag vågar såsom lekman inte ha någon bestämd mening om huruvida Halmsjön blir den definitiva platsen, men jag har hört från folk inom de kretsar, som äro mest intresserade av dessa frågor, att man där även anser Halmsjön såsom, om inte en nödfallsutväg, så i alla händelser en så pass tveivelaktig utväg, att man därmed — även om det i och för sig kan vara bra att ha en stor atlantflygplats vid Halmsjön — icke kommer undan att anlägga en storflygplats i närheten av Stockholm för den växeltrafik med Brommafältet, som ju föreslagits såsom en lösning. Om sålunda utskottsutlåtandet skall innebära, låt mig säga en kritik av regeringen för dröjsmålet i denna fråga, så får man komma ihåg, att detta dröjsmål faktiskt har medfört vissa gynnsamma resultat.

När denna fråga först började behandlas, förutsatte alla intressenterna att anläggningen av en flygplats var en sak, som inte hade något samband med företagens bärighet och driftskostnader. Flygplatsen skulle bekostas av det allmänna, och de investerade medlen skulle därefter omedelbart avskrivas med hjälp av skattemedel. Uppskovet med beslut har lett till att man inom de intresserade kretsarna tagit upp frågan, huruvida det inte skulle vara möjligt att låta flygtrafiken bära, om inte hela, så i alla händelser en inte oväsentlig del av kostnaderna för flygfältets anläggning. När man talar om de vackra resul-

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

taten av ABA:s verksamhet får jag kanske i detta sammanhang säga att man inte bör glömma, att den betydande del av kostnaderna, som ligger just i flygplatserna o. s. v., inte täckes av dessa inkomster. Om ett kommunikationsmedel för framtiden skall anses vara bärkraftigt och kunna tävla med andra, så får man väl ändå utgå från att det skall bära *alla* sina kostnader. Även på den punkten har frågan sålunda nu kommit i ett bättre läge. Anledningen till att regeringen fattat beslut om en ny utredning är just, att man velat ha en ännu noggrannare undersökning av de ekonomiska förutsättningarna än den, som dittills förelegat, för att se, om man skulle kunna bygga planerna på en storflygplats på antagandet, att kostnaderna väsentligen skulle kunna täckas genom en avsevärd höjning av start- och landningsavgifter och genom att bensinen pålades en viss, låt oss kalla det för skatt. Den ståndpunkt, som jag därför kan säga är regeringens, är att det, när denna utredning är klar och man kommer att pröva frågan på nytt, utan tvivel kommer att väga mycket tungt, om man kan räkna med att väsentligt ökade inkomster skola inflyta, så att hela frågan om avskrivning förlorar den storleksordning, som den hittills haft.

Jag kan i det sammanhanget inte underlåta att omtala, att när uppgifter om de beräknade utgifterna under den kommande femårsperioden infordrades från olika departement för att man skulle kunna uppgöra den nu så diskuterade finansieringsplanen, så förelåg en visserligen mycket preliminär beräkning att på kommunikationsdepartementets huvudtitel skulle såsom anslag till flygplatsbyggen under de närmaste fem åren upptagas ungefär 250 miljoner kronor, d. v. s. 50 miljoner kronor om året. När inte denna post upptagits i finansieringsplanen, beror det på att man har ansett, att den inte kunnat få rum inom den fastställda ramen. Utan att vilja förnya den diskussion om våra finansiella möjligheter, som fördes här i går, vågar jag säga att det väl ändå är rätt begripligt att regeringen, när man inte ansett sig ha utrymme i finansieringsplanen för mer än folkpensionerna, barnbidragen och vissa — det erkänner jag — mycket betydande belopp för utbildning, uppfosturan o. s. v., men skjutit på framtiden avgörandet om i vilken utsträckning man skall kunna genomföra sjukförsäkring, fri sjukvård och bostadssubvention för att bereda billigare bostäder jämte en del andra mindre saker, har ställt sig på den ståndpunkten vid avvägningen av vad vi kunna ha råd till i framtiden, att frågan om en storflygplats inte bör sättas framför dessa andra uppgifter och alltså föras in på samma nivå som till exempel folkpensionerna och barnbidragen.

Nu är jag fullt medveten om att man kan säga, att detta är en mycket trång budgetmässig beräkning, och jag erkänner att man vid alla dessa resonemang utgår från att utgifterna skola ligga inom den balanserade ramen eller i alla händelser skola kunna räknas till de ting, som efter en s. k. enkel regel kunna få leda till underbalansering. Denna mycket trånga budgetmässiga uppfattning kan kritiseras, men inte gärna av dem, som med stor energi förfäktat uppfattningen, att budgeten skall vara balanserad. Om man skall förutsätta, att utgifterna för storflygplatsen skola täckas av skattemedel, kan jag inte se, att det finns rum för detta annat än i den mån de få vägas tillsammans med andra utgifter, som vi också skjutit på framtiden. Den ståndpunkt, som regeringen intagit och som jag här i dag kan representera, är inte någon annan än den, att vi vilja dröja med avgörandet, till dess vi bättre kunna bedöma, vilket utrymme för olika slag av utgifter som kan föreligga.

Saken skulle komma i ett väsentligt annat läge, om man kunde betrakta dessa utlägg såsom led i den investeringspolitik som, om inte omedelbart så i alla händelser inom en inte avlägsen framtid, kan leda till att verksam-

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

heten bär sig själv. I samma ögonblick som det kan göras sannolikt, att anslaget till storflygfält kan bedömas på samma sätt som andra räntabla investeringar — och alltså ligga på principiellt samma plan som det förslag beträffande Norrbottens järnverk, som riksdagen snart får under behandling, eller som statens kommersiellt lönande investeringar överhuvud taget — lämnar jag scenen. Då är min roll utspelad på detta stadium, och då faller frågans bedömning under de trängt budgetmässiga synpunkterna. Då blir avgörandet beroende av den allmänna diskussionen om i vilken utsträckning vi från samhällsekonomisk synpunkt kunna anse oss ha tillgångar nog för att göra investeringar av olika slag. Anslaget till storflygplats kommer då att få vägas, inte bara gent emot övriga statliga investeringar av kommersiellt bärande natur, utan också mot hela raden av det enskilda näringslivets investeringsönsknningar, som alla tränga på och alla anses vara nödvändiga och nyttiga led i arbetet för nationalinkomstens stegring.

Vi ha sålunda enligt min mening två stadier att genomlöpa. Det första är det, då vi avgöra, om detta anslag skall upptagas inom den balanserade budgetens ram. Blir detta fallet, får det tävla med hela raden av sociala och andra utgifter, som vi i fortsättningen möjligen ha råd till. Kunna vi komma ifrån denna tränga synpunkt och säga, att vi betrakta anslaget till storflygplats såsom en bärande investering av kommersiell natur, får anslagsfrågan prövas i samband med avvägningen av de många olika investeringskraven. Frågan kommer därmed in under den investeringskontroll, som för närvarande utövas. Och vilken plats på rangskalan en sådan sak som storflygfältet då kommer att intaga, skall jag inte här drista mig att göra något uttalande om.

Med det sagda har jag bara velat ge kammaren en föreställning om vilka synpunkter som inom regeringen varit de avgörande. Efter den förklaring, som statsutskottets ordförande nu har lämnat, att man inte avser att ge regeringen några bindande direktiv i detta fall, utan att man, såsom naturligt är, förutsätter att regeringen skall bedöma frågan med hänsyn till alla omständigheter, sedan utredningen blivit klar, har jag ingen anledning att taga ståndpunkt i tvistefrågan mellan majoriteten och minoriteten inom utskottet.

Herr Elowsson, Nils: Herr talman! I detta ärende har jag tillåtit mig väcka en motion, som går ut därpå, att det, innan statsmakterna träffa ett avgörande beträffande denna storflygplats, skall undersökas, huruvida den icke bör förläggas till en sydligare plats i landet, t. ex. Skåne. Det, som har föranlett denna motion, är närmast att man, efter alla de försök man gjort att finna en lämplig plats i närheten av Stockholm, enligt vad vi hört här i dag, ännu inte med säkerhet funnit en sådan plats. Därtill kommer, att det är uppenbart, att var man än skall förlägga denna storflygplats här i närheten av huvudstaden, komma kostnaderna för planering och andra arbeten i samband med utförandet att bli synnerligen stora. Det var dessa omständigheter som gjorde att jag ställde mig den frågan: varför skall nödvändigtvis en storflygplats ligga invid Stockholm? Både luftfartsstyrelsen, andra sakkunniga, utskottet och reservanterna i utskottet ha, efter vad jag kan förstå, alla ställt sig på den ståndpunkten att det icke är tänkbart att förlägga en storflygplats till något annat ställe i landet än just invid huvudstaden. Jag tror att den utgångspunkten för hela frågans behandling icke är riktig, ty när man skall ta ställning till en sak som denna, som ju måste sägas vara mera framtidsbetonad än kanhända någon annan fråga som vi haft att behandla åtminstone under denna riksdag och vars perspektiv sträcker sig kanhända århundraden

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

framåt, är det tydligt att man måste försöka göra klart för sig, hur pass stor omfattning flygtrafiken kan få och vilka vägar den kommer att gå. Men då kommer man ovillkorligen till den slutsatsen, att detta trafikmedel lika väl som andra trafikmedel kommer att gå fram över de områden på jordklotet, där folk bygger och bor, och därför kunna vi gå ut ifrån att det kommer att bli flygtrafik runt hela jorden, även över det norra halvklotet, och att denna flygtrafik kommer att gå över England, över Tyskland, över södra delen av Skandinavien och över Ryssland samt fortsätta åt det hållet. När man kan gå ut ifrån att detta är tämligen säkert, måste det väl vara ganska naturligt, att den trafik, som flygledes skall gå till och från Skandinavien, bör ha sin stora flygplats där de bägge linjerna skära varandra, och då skulle jag tro, att när man skall söka efter en lämplig flygplats, kommer man inte att gå så långt norrut som ända upp till Stockholm. Man måste alltid räkna med den trafik som kommer att gå över England och Holland och eventuellt Belgien. Vill man ha en storflygplats som bär sig och verkligen blir använd, får man lägga den så, att det inte endast blir ett fåtal flygplan som komma dit, utan att den blir i verklig mening en storflygplats, där det blir en fördelning av trafiken i olika riktningar och där man söker kontakt med den stamlinje som jorden-runtlinjen tydliggen blir.

Det är likaledes klart, att när man skall anlägga en sådan storflygplats bör man lägga den där man kan åstadkomma den för de lägsta kostnaderna, och då är det ju också rätt naturligt, att man söker sig fram till plana fält, där man icke behöver lägga ned en massa arbete och kostnader på planeringen. Jag har i min motion tillåtit mig föreslå, att man skulle undersöka de fält som ligga i närheten av Åhus. Nu är det ju så olyckligt, att jag råkar bo i närheten av Åhus, och då säger man naturligtvis att det är ett lokalintresse som gör sig gällande, men det är det inte, ty jag kan givetvis inte hjälpa, att marken ser ut som den gör i närheten av Åhus, och jag kan knappast heller hjälpa att jag kommit att hamna i Kristianstad. Det som gör, att man borde undersöka detta område är inte bara att det redan finus ett fält där, som användes av militärflyget, utan att man har behövt lägga ut några landningsbanor, utan också att marken där har förhållandevis ringa värde ur jordbrukssynpunkt och att man följaktligen från nationalekonomisk synpunkt sett inte förlorar så mycket, om flygfältet förlägges hit. Men därtill kommer, att dessa områden där nere äro så pass stora, att det finns utrymme för att bygga ut denna storflygplats mycket mer än man tänkt sig att det skulle kunna bli möjlighet till någonstans runt omkring huvudstaden. Här nere finnas större utvecklingsmöjligheter i detta hänseende än, skulle jag tro, på någon annan plats i landet, och även detta talar för att man bör undersöka denna möjlighet.

Avsikten med motionen har inte varit någon annan än att rikta uppmärksamheten på dessa förhållanden, och eftersom varken utskottets eller reservanternas förslag på minsta sätt graveras av att riksdagen genom ett bifall till motionen framhåller för regeringen, att man bör undersöka även detta alternativ, finner jag mig ha anledning yrka, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i enlighet med min motion.

Herr **Wetter**: Herr talman! Om man ser vad de svenska trafikbolagen, såväl de statliga som de privata, skaffat för materiel under senare tid och gjort för beställningar av ny materiel, så finner man att de verkligen ha sökt följa med sin tid. ABA får i sommar de nya maskinerna DC 4, med vilka man skall uppehålla trafik på Europas olika länder, SILA har tills vidare fått samma

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

typmaskiner, som de tänka använda i sin Amerikatrafik, och de ha beställt och få nästa sommar de nya Stratos cruisers, som då skola börja den nya trafiken direkt mellan Sverige och Amerika. Då undrar man, hur det går för dessa bolag att utnyttja dessa nya verktyg i kommunikationernas tjänst, med andra ord hur våra flygplatser skola kunna medge dem att flyga från och till Sverige. Av de tre stora flygplatserna Bulltofta, Torslanda och Bromma är Bulltofta alldeles ur räkningen. Där kunna sådana plan varken landa eller stiga upp. Inte ens för de smärre planen DC 3 är Bulltofta någon bra flygplats. Torslanda har endast *en* lång bana, och det är således huvudsakligen endast vid *en* vind som DC-fyrorna kunna landa eller starta där. Bromma har *en* bana, där DC-fyror kunna landa och starta, och Brommafältet är sedan kompletterat med långa banor i Uppsala och Norrköping, men det är ju synnerligen otympligt för planen att ibland behöva gå ned i Uppsala, ibland i Norrköping och ibland i Bromma. Detta gäller alltså DC-fyrorna. Men nästa sommar — 1947 — komma Stratos-cruiserplanen, och de kunna icke landa eller starta på Bromma annat än om de äro fullständigt tomma och då endast med vissa risker. För närvarande gör man å Bromma prov med vagnar, som äro lika tunga som Stratos cruisers, och om man stoppar vagnen, så håller på många ställen inte marken.

DC-fyrorna, som skola börja trafiken mellan Sverige och Europas olika länder, kunna använda Bromma, dock icke vid dåligt väder, och man tror att det under vintertiden kommer att bli svårt att uppehålla en trafik på Bromma med användning av dessa maskiner. Nu har man sagt på vissa håll, att man skall låta utbygga Brommafältet, så att det skall gå bra att använda det för DC-fyror. Det skulle utbyggas så mycket, säger man, att det skulle räcka till för trafiken på Europa — så långt som till den amerikanska trafiken sträcker man sig inte. Ja, man kan utbygga banorna på Bromma, men man har på ganska goda grunder gjort den prognosen, att en sådan utbyggnad inom en ganska nära framtid icke kommer att kunna tillfredsställa behovet, ty för att tillfredsställa det framtida behovet fordras parallellbanor, och parallellbanor kan man inte bygga på Bromma utan att lägga ned mycket, mycket stora kostnader. För övrigt måste man ju räkna med inte bara den reguljära trafiken, utan den fraktflygtrafik, som nu börjat och som synes vara i ganska stark tillväxt och som använder allt större och större plan.

Då frågar man sig: är värdet av direkta flygförbindelser mellan Sverige och utlandet så stort, att man bör göra ett försök till verklig rationell lösning av flygfältfrågan? Jag kan endast som sjöfartsman peka på vad det betydde, när Sverige fick sina direkta transatlantiska förbindelser, hur detta ökade vår handel, vår export, vår import och vårt välstånd. Då var det inte fråga om hamnarna — de funnos redan — utan det var fråga om kommunikationsmedlen, fartygen, och när de skaffades, kunde man få dessa direkta förbindelser, som inneburo så stora fördelar. Nu får man kommunikationsmedlen i luften, men man har inte de hamnar som behövas för att utnyttja dem. Värdet av dessa svenska direkta förbindelser i luften med olika länder är enligt min mening så stort, att man måste snarast möjligt försöka lösa flygfältsfrågan, och det är ingen nationalistisk tanke, som ligger bakom, då jag icke kan gå med på att man i Sverige skulle nöja sig med ett flygfält för atlanttrafik i Norden utanför Sverige.

Vad betyder den nuvarande ovissheten i denna fråga? Jo, den betyder att det företag, som skall börja operera på Amerika — SILA — nu måste underhandla i Danmark om att tillfälligtvis få använda Kastrupfältet, och samma sak är det med det amerikanska bolag som driver trafik på Sverige; det får också underhandla om att åtminstone till en början förlägga sin verksamhet till Danmark. Det betyder att Danmark tar den tekniska servicen och att ju

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

längre ovissheten varar, desto mer måste denna strävan att förlägga trafiken till Kastrup göra sig gällande. Man har redan, såvitt jag förstår, under underhandlingarna med utländska nationer ideligen fått höra: »Ni ha ju ingen flygplats, där vi kunna gå ned, varför vi måste stanna i Danmark eller i Norge, som ha sina storflygfält färdiga.»

Finansministern varnade i går för stora investeringar, och det är ju fullt förklarligt. Jag är fullständigt enig med finansministern om att man icke kan jämföra denna investering av 80 miljoner för ett storflygfält med t. ex. investeringen i de nya ålderdomspensionerna, men jag undrar, om man inte kan jämföra en investering i ett storflygfält, som möjliggör upptagande av samma direkta förbindelser i luften som vi ha haft på sjön, med t. ex. järnverket i Norrbotten eller ett pappersbruk i Västerbotten.

Nu har regeringen tillsatt en ny utredning beträffande den ekonomiska driften av storflygfältet. Som kommunikationsman, som har varit med om att investera i trafiklinjer och försöka driva dem, måste jag säga, att efter min uppfattning är det icke möjligt att kunna göra en riktig kalkyl för ett kommunikationsföretag. Man måste ha vetskap om att det finns en viss bas, en grund för företaget; man måste tro att man kan göra någonting, och resultatet kommer med arbetet. En kalkyl hjälper mig ingenting vare sig åt ena eller andra hållet.

Nu har tyvärr regeringen krupit bakom den utredningen och sagt att vi skola skjuta på frågan. Enligt min uppfattning måste man föra på motionärernas creditsida, att de riktat uppmärksamheten på storflygfältet och sökt driva fram ett beslut, ty jag är övertygad om att det skulle vara av värde för framtiden, om den svenska riksdagen gäve ett positivt tecken på att man är intresserad för att få ett sådant flygfält, så att vi kunna uppehålla direkt trafik med världens olika länder.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Jag har inom statsutskottet biträtt det föreliggande utskottsförslaget, och jag har gjort det därför, att jag ansåg inrättandet av detta storflygfält vara en sak av sådan betydelse, att jag icke ville vara med om ett avslag. Ett avslag skulle innebära att riksdagen toge avstånd från en positiv medverkan till lösandet av frågan. Men vi ha icke därför på något sätt velat ge regeringen direktiv, utan vi mena att frågan skall i alla avseenden hållas öppen för omprövning. Det är så, jag har sett på saken.

Detta är en fråga av ganska stora mått. Enligt utredningen skulle ju flygfältet kosta omkring 100 miljoner kronor. Första utbyggnaden beräknas till 80 miljoner, och så räknas det med en andra utbyggnad för 8 miljoner. För närvarande är det ont om arbetskraft och ont om materiel för utbyggnaden, och många andra viktiga och angelägna företag få anstå. Jag anser därför, att regeringen bör ha fri prövningsrätt att avgöra, om nu riksdagen bifaller utskottets förslag, när företaget skall sättas i gång. Men vad som inte är mindre viktigt är att avgöra om storflygfältet skall förläggas till Halmsjön eller eventuellt någon annanstans. Min mening är, att det i varje fall bör förläggas i Stockholms närhet. Jag anser att det är nödvändigt, att det ligger centralt och i närheten av huvudstaden, och liksom herr finansministern, att det om möjligt borde ligga närmare Stockholm än vad Halmsjön gör. Jag anser därför att innan företaget sättes i gång regeringen må få pröva även den saken. Men vad utskottet här säger binder ju inte regeringen om det av riksdagen kommer att bifallas.

Beträffande denna frågas utveckling så har ju regeringen redan tagit initiativ för att föra den vidare. Kommunikationsministern har tillkallat sakk-

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

kunniga, och utskottet har med gillande understrukit de åtgärder, som i det avseendet vidtagits.

Om jag nu uttalar min anslutning till vad finansministern yttrat, så skiljer jag mig i ett avseende från vad finansministern yttrade. Finansministern gjorde jämförelser mellan anläggningen av ett storflygfält och sådana sociala välfärdsåtgärder som genomförandet av den fria sjukvården m. m. Jag anser att detta icke är fullt jämförbara storheter. Såvida man icke anser den civila flygtrafiken såsom lyx- och nöjesbetonad, anser jag, att den liksom andra trafikmedel bör tjäna samfärdseln och sålunda bidra till att bilda underlaget för de sociala välfärdsåtgärderna.

Under senare åren ha vi icke gjort så mycket för kommunikationernas förbättring. Vi ha nu t. ex. vårt järnvägsnät utbyggt och utföra numera icke så mycket på det området. Men när vi byggde järnvägarna, kanske mången tvivlade på deras framtida värde. En utbyggnad av flyget kanske kommer att bidra till att förbättra underlaget för sociala åtgärder.

Jag nämnde, att vi under de sista åren icke gjort så mycket för kommunikationernas förbättring. Järnvägsbyggandet har i stort sett upphört, landsvägsnätet har icke mycket förbättrats under kriget, och de båtar vi nu bygga vid våra varv äro till stor del avsedda för andra länder. Det kan därför ifrågasättas, om vi under dessa år gjort tillräckligt för att förbättra vårt kommunikationsväsen. Vi böra väl därför se till att vi inte bli efter i utvecklingen på detta område.

Om man nu, som finansministern säger, skall höja flygavgifterna, så att de icke blott täcka kostnaderna för själva flyget, utan även kostnaderna för förräntning och amortering av flygplatserna, då får man väl anse att det är fråga om ett produktivt ändamål. Då böra väl kostnaderna åtminstone till en viss del kunna hänföras till kapitalutgifter och alltså komma på kapitalbudgeten, och då behöver man ju inte så strängt pröva, om utgiften skulle gå något utöver ramen för en balanserad budget. Anser man sig kunna tillmäta flyget den betydelsen, att det kommer att bli ett viktigt kommunikationsmedel, så måste man också göra något för att ge det möjlighet att utvecklas, och då blir väl även storflygfältet nödvändigt. Jag anser sålunda ett storflygfält i huvudstadens närhet nödvändigt, men att regeringen bör ytterligare pröva tid och plats för dess utförande.

Herr Andersson, Karl: Herr talman! Jag skall icke mycket förlänga debatten, utan endast komma med ett par repliker.

Jag blev litet förvånad över den siste ärade talarens slutledningar beträffande kommunikationer i allmänhet. Jag känner ju väl till förste vice talmanens stora intresse för landets vägväsen, och jag behöver väl inte erinra honom om att vi för våra vägar behöva ha minst lika stora investeringar som för det flygfält vi i dag diskutera. Jag kan vidare erinra om att det inte är så, att våra järnvägar äro färdiga. Vi hålla ju på med dubbelspåranslagningar vid våra stambanor, elektrifieringsarbetena äro icke avslutade, och vi ha ett stort järnvägsprojekt under utredning, nämligen ostkustbanans förlängning. Jag tycker att man inte får alldeles undanskymma andra kommunikationsmedel, när vi här behandla flyget, ty det blir väl ändå så, att vilken utveckling än flygtrafiken kan komma att ta, så kommer det stora flertalet av Sveriges folk att få hålla sig på marken och på vägarna.

Sedan vill jag bara säga ett par ord till herr Wetter beträffande den jämförelse han gjorde med den forna sjötrafiken på Amerika och den nya lufttrafiken. Den liknelsen haltar nog avsevärt, ty det var ju framför allt en fråga om tid, när svenskar skulle resa över Nordsjön i småbåtar till England eller

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

resa med tåg dygnslånga vägar till västra Norge. När det gäller flygtrafiken är det fråga om att gå ur ett flygplan och i ett annat exempelvis i Köpenhamn. Jag har själv varit med om det en gång, och det tog ungefär tio minuter. Resan innebär således en tidsutdräkt på högst en kvarts timme, och det kan man knappast jämföra med den gamla sjötrafiken, när det gäller resor till Amerika.

Så är det bara ett par ord, som jag skulle vilja säga beträffande utskottets ordförande och hans anförande. Jag noterade med tillfredsställelse den som vanligt stora saklighet han lade i dagen, och jag noterade med alldeles särskild tillfredsställelse hans uttalande, att utskottets förslag icke innebar någon beställning på ett förslag till en viss tidpunkt. Det förefaller mig, att genom detta uttalande från utskottets ordförande ha våra ståndpunkter betydligt närmare sig varandra. Reservanterna ha först gjort en vinning i utskottet genom att undanröja beställningen till höstriksdagen, och vi ha här i kammaren gjort en ytterligare vinning genom att få höra, att utskottet icke begär förslag till en viss tidpunkt. Under sådana förhållanden har jag icke mycket att tillägga; de olika förslagen skilja sig ytterligt litet åt.

Jag skulle också vilja säga några ord beträffande ett par invändningar, som ordföranden i utskottet har gjort. När jag talade om Ryssland, avsåg jag ju framför allt att vi inte kunde räkna med Ryssland i den ekonomiska kalkyl, som nu skall upprättas beträffande flygplatsernas finansiering. Vi kunna inte räkna med trafiken på Ryssland, därför att den är obefintlig, och vi veta inte, om den kommer till stånd.

Jag vill bara beträffande den anförda statistiken be att få säga, att det väl ändå inte är meningen, att staten skall investera mycket stora kapital för den nöjestråfik, som pågår vid vissa större flygplatser. Det är ju en sådan statistik, som ABA skyltar med, då det talar om hur många uppstigningar det har och hur många passagerare som flyga med dess plan. Jag vill bara ha sagt detta i all korthet och har därutöver, herr talman, intet vidare att anföras.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Då jag talade om att det enligt utskottets förslag inte var någon tidpunkt fixerad, får detta icke tolkas på det sättet att jag skulle ha avvikit från vad som står i utskottets utlåtande, nämligen att »ifrågavarande spörsmål snarast möjligt bör bli föremål för statsmakternas prövning». I sak är det ju inte så stor skillnad, men det kvarstår dock detta »snarast möjligt». Vi ha därmed angivit att vi inte ha velat eller kunnat fixera någon tidpunkt.

Statsrådet Wigforss började sitt anförande med ett uttalande, att en skrivelse till Kungl. Maj:t, såsom utskottet förslår, vore onödig. Jag reagerade, då jag hörde detta uttalande, därför att jag har hört det förut i ett annat ärende, och jag betraktar det som en riksdagens rättighet, att den får till Kungl. Maj:t i skrivelse ge sin mening till känna, och det är ju bara detta vi ha velat göra.

Statsrådet Wigforss slutade emellertid sitt anförande med att säga, att uppläggningsfrågan från min sida ju var sådan, att inte så värst mycket skilde utskottets majoritet och dess minoritet från varandra och att han då inte hade anledning att ta ståndpunkt i tvistefrågan mellan dem. Därmed har ju den del av statsrådet Wigforss' anförande fallit bort om jag så får säga, som jag eljest hade tänkt att rätt bestämt rikta mig emot.

Herr statsrådet lämnade sedan en redogörelse för vad som har förekommit i denna fråga. Detta bör man ju vara tacksam för såsom en inbjudan till en saklig diskussion i ämnet. När herr statsrådet kom in på finansieringsspörsmålet, underströk han, att det var ett avvägningsproblem mellan olika slag av utgifter och att flygfältsfrågan inte hade kunnat komma med vid denna av-

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

vägning. Det är ju alldeles riktigt att en avvägning måste ske med hänsyn till angelägenhetsgraden då det gäller att ta ställning till statsutgifter för olika ändamål. Men man får därvid inte bortse från att man också bör ta mycket stor hänsyn till sådant, som tjänar till samhällets fortsatta utbyggnad och utveckling. Det går ju inte bara att planhushålla på den nivå, på vilken samhället befinner sig i dag, utan det gäller ju också att arbeta vidare för utveckling på alla områden. Till de mycket angelägna områdena därvidlag räknar jag det, som gäller kommunikationernas utveckling, ty de äro dock underlaget för utvecklingen på många områden. Jag skall inte ta upp någon större debatt om avvägningsproblemen, ty de tillhöra egentligen inte den här föreliggande frågan i dess nuvarande läge. Men eftersom herr statsrådet själv var inne på saken och jag förstod vad han syftade på, vill jag bara ställa emot varandra två exempel.

Vi ha i statsutskottet i år haft under behandling frågan om anslag till vatten- och avloppsledningar. Utredningarna ha givit vid handen, enligt de uppgifter vi fått, att det föreligger ett behov för ett kostnadsbelopp överstigande 1 miljard kronor. Förra året anvisades på regeringens förslag 1 miljon kronor för detta ändamål, och i år begär regeringen två miljoner kronor. Med anledning av enskilda motioner höjdes anslaget till 4 miljoner kronor, som också enhälligt beviljats av riksdagen.

Om man skall ställa angelägenhetsgraden i fråga om införandet av vatten och avlopp i samhällen ute på landsbygden emot t. ex. angelägenhetsgraden i fråga om rabattkort på kläder och skor, så tror jag att majoriteten skulle anse att det vore angelägnare att förbättra levnadsvillkoren genom att anordna vatten- och avloppsledningar. Jag bara nämner detta såsom ett exempel på vad som kan ställas emot vartannat vid prövningen av angelägenhetsgraden. Jag skall inte gå in närmare på detta ämne.

Det var en sak till, som jag vill beröra. Herr statsrådet nämnde något om möjligheten att flygplatserna skulle kunna finansiera sig själva. Detta ger mig anledning att bara göra ett litet påpekande, nämligen det att sjötrafiken ju inte finansierar hamnarna i vårt land, utan att kommunerna få sätta till betydande belopp därför. Det kan naturligtvis ifrågasättas, om inte också det allmänna bör få satsa erforderliga belopp för att flygplatser, som utgöra den bas, som fordras för att detta i så stark utveckling stadda nya trafikmedel skall kunna hävda sig i fortsättningen.

Herr talman! Sedan herr statsrådet nu välvilligt har avstått ifrån att ta ställning till frågan om utskottsmajoritetens och reservanternas sätt att skriva, skulle jag ytterligare vilja understryka vad herr förste vice talmannen nyss yttrade, att ett bifall till reservationen skulle tolkas som en rent negativ inställning till föreliggande fråga, under det att ett bifall till utskottets förslag dock går i positiv riktning, även om det icke utgör en direkt beställning till fixerad tidpunkt.

Jag hemställer därför, att kammaren ville följa statsutskottets förslag.

Herr Pauli: Herr talman! Då jag tillhör den majoritet inom statsutskottet, vars utlåtande här diskuteras, må det tillåtas mig att säga några ord särskilt om den allmänna bakgrund, mot vilken vi sett denna fråga.

Det väckte säkert kammarens uppmärksamhet, då vi för en stund sedan hörde en av det praktiska livets män här i kammaren, herr Wetter, som är en erfaren kommunikationsexpert, yttra sig på det sättet om kommunikationsföretag i allmänhet och i synnerhet kommunikationsföretag av den sort, vi här tala om, att det är tämligen ogörligt att göra upp några tillförlitliga fram-

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

tidskalkyler, varför han hänvisade till ett begrepp, som man annars inte så ofta påträffar i det praktiska och ekonomiska livet, nämligen till begreppet tro: här gäller det att tro.

Detta kan tyckas vara ett ganska svagt underlag för åtgärder av så stor ekonomisk räckvidd som det här gäller, men det blir inte så äventyrligt, om man betraktar det underlag, som i sin ordning finns för denna tro på det internationella och interkontinentala flygets utveckling. Där ha vi att göra med fakta och i högsta grad talande fakta. Vi veta ju, att hur förskräckliga i alla avseenden de två sista stora krigerna ha varit, ha de i varje fall i tekniskt avseende avsett högst betydande resultat, och båda gångerna ha dessa resultat kunnat avläsas icke minst i fråga om flygteknikens utveckling. Med detta senaste krig ha flygtekniken och flygkommunikationerna tagit ett fullständigt jättekliv framåt. Vi bli för framtiden tvungna att räkna med detta, icke på det sätt som man bara för ett par tiotal år sedan gjorde, då man betraktade flyget mer såsom en sorts lyxartikel, med vars hjälp rika människor och mera lyxartade varor befordrades genom rymderna. Vi ha för framtiden att inräkna fjärrflygtrafiken bland de normala beståndsdelarna i kommunikationerna kring jordklotet. Detta är någonting, som man kan vara absolut säker på; man behöver därvidlag inte använda ordet tro.

En annan sak är, hur det ställer sig med räntabiliteten hos ett sådant storflygfält här i Sverige som det vi nu här diskutera. Men då man läser det utlåtande, som avgivits av luftfartsstyrelsen, får man det intrycket, att man inte behöver ställa sig alltför tveksam inför möjligheten att göra ett sådant företag räntabelt. För övrigt synes det riktigt, som en talare nyss framhöll, att det är för mycket att begära, att en flyghamn skall helt bekostas medelst därutav inflytande inkomster, eftersom så inte har brukat vara fallet med sjöhamnar.

Bland de många tvivel, som min värderade vän herr Andersson i Rixö framställt i denna debatt, fann man även — om jag uppfattade honom rätt — tvivlet på att det skulle bli någon flygtrafik i framtiden mellan Sverige och Ryssland. Ja, man kan ju tvivla på allting, och framtiden är i vissa avseenden ganska oviss, men jag vill erinra herr Andersson om att vi, så som han mycket väl vet, stå i begrepp att träffa eller i varje fall hålla på att förhandla om ett ganska vittutseende handelsavtal med just detta stora land i öster. Och om vi förbinda oss till vidlyftiga handelskrediter, måste vi väl vara övertygade om eller i varje fall arbeta under den arbetshypotesen, att det skall bli någonting av detta handelsutbyte. Mig förefaller det, som om det skulle finnas ett ganska nära och viktigt sammanhang mellan frågan om svensk handelsförbindelse med Ryssland och den här föreliggande frågan om en storflygplats, som skall möjliggöra lättare förbindelser bland annat just med Ryssland. Detta är verkligen frågor, som förtjäna att hopkopplas, även med tanke på den avvägning, som det här har talats så mycket om. Jag tycker att man i detta fall skall avväga nu ifrågavarande utgifter i jämförelse med de utgifter, som vi äro beredda att göra för vårt handelsutbyte, t. ex. hundramiljonerskrediter och dylikt. Det förefaller att vara en närmare liggande jämförelse än åtskilliga av dem, som här förut ha gjorts.

Det är mot denna allmänna bakgrund som jag för min del sett denna fråga, då jag slutit mig till utskottets majoritet. Här är det ju inte meningen, såsom redan har sagts, att för regeringen diktera någon viss tidpunkt, då något skall göras åt saken, men utskottet har hyst ett så starkt och positivt intresse för att Sverige skall hålla sig framme i detta sammanhang, att vi ha velat ge regeringen denna lilla opinionsyttring från utskottets sida, en opinionsyttring, som jag tror det skulle vara mycket bra att riksdagen instämde i, i synnerhet

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

som ett bifall till reservationen kanske skulle betraktas mera såsom ett avståndstagande från hela tanken.

Vi böra i alla fall komma ihåg, att vi alldeles inpå vår sydvästra gräns ha ett väldigt stort danskt flygfält i Kastrup, som danskarna inte behövt göra sig så mycket besvär med, därför att det lär vara i väsentlig mån färdigställt av de snälla tyskarna under den tid, de ockuperade landet. Där ha vi en ganska farlig konkurrent. Vi böra väl inte alldeles passivt och beskedligt låta den kommande transkontinentala flygtrafiken gå vår näsa förbi.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson, Karl, erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Jag hade inte tänkt återkomma i detta ärende, men eftersom herr Pauli alldeles har missuppfattat mitt uttalande rörande den ryska flygtrafiken, måste jag tillrättalägga saken på den punkten.

Jag har aldrig uttalat mig om flygtrafiken Sverige—Ryssland, utan bara omnämnt vad vi ha fått veta från flygfartens män rörande den ryska atlanttrafiken, som även Aerotransports folk trodde på tidigare men nu måst förklara sig ingenting veta om. Det är en helt annan sak. Jag konstaterade bara ett faktum, som vi fått besked om i statsutskottet.

Herr Wehtje: Jag skall inte förlänga denna debatt, men jag känner mig manad att med hänsyn till de uttalanden, som gjordes för en stund sedan av en av reservanterna, säga några ord och understryka angelägenheten av att vårt land följer med utvecklingen på kommunikationernas område.

Handeln följer ju de snabba och de bekväma färdvägarna. Herr Wetter redogjorde för vad utvecklingen av vår transoceanas sjöfart betytt för vårt land, och jag skulle vilja ytterligare understryka detta.

Innan vi hade våra transoceanas sjöfartsförbindelser ordnade, hade ju vårt södra grannland och Danmark goda sjöförbindelser med främmande länder genom linjer, som slutade i Hamburg och Köpenhamn. Handeln stannade också på dessa platser. Det var visserligen möjligt att få lasta om gods och människor vid dessa ändstationer för oceantrafiken, men det skedde på samma sätt som det nu sägs att man kan lasta om människor och gods från storflygplatserna i Köpenhamn eller i Oslo. Därför stannade också, som sagt, handeln på dessa platser. En stor del av vår utrikeshandel omhänderhades då av affärs-hus i Danmark och Tyskland, och det föreligger helt visst en stor fara för att det återigen kommer att bli så.

Jag har med dessa ord i alla korthet velat påpeka detta förhållande och därvid också ha understrukit betydelsen av att vi i vårt land följa med utvecklingen och inte låta tiden gå i den felaktiga förhoppningen om att sedan kanske lätt nog kunna reparera vad som en gång har försumrats.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Forslund: Herr talman! Det är en omständighet i detta ärende, som är ganska egendomlig, och det är den omständighet, som också herr Wetter framhöll, att ett bolag har beställt flygplan, som äro så stora, att de kräva sådant utrymme för landning och uppstigning, att våra nuvarande flygfält inte förslå. Det är ganska egendomligt att något sådant har kunnat ske utan att man har förvissat sig om huruvida staten, av vilken man begär att den skall bygga lämpliga flygfält, har lovat att bygga något sådant fält. Så går det aldrig till, herr Wetter, när man låter bygga ett nytt fartyg, utan då försöker man först få uppgift från och eventuellt träffa överenskommelse med ve-

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

derbörande hamnledningarna om att hamnarna skola göras så djupa, att fartygerna kan anlöpa dem. Men här har ett rent privat bolag varit aktivt verksamt och träffat överenskommelser om leveranser av flygmaskiner, som icke kunna användas våra flygfält.

Jag kommer då fram till den frågan: äro herrarna på det klara med att vi kunna följa med och tillgodose utvecklingen på detta område i fortsättningen? Ute i stora världen experimenteras för närvarande med allt större flygmaskiner, och eftersom man ännu inte vet, huru stora landnings- och startbanor dessa komma att behöva, så kanske det föreslagna storflygfältet inte heller så värst länge kan fylla måttet. Man borde väl i stället söka komma överens med vederbörande i utlandet om att vi här uppe i vårt lilla land få ta emot inte allt för stora maskiner. Det är således bara fråga om tiden, när vi måste träffa en sådan överenskommelse med vederbörande därute angående storleken hos de flygmaskiner, för vilka vi skola tillhandahålla flygfält. Jag tror därför att varken vi i vårt land eller danskarna eller norrmännen, vilka kanske just nu ha det bättre ordnat än vi med avseende på storflygfält, kunna erbjuda tillräckligt stora flygfält för framtidens stora flygmaskiner, ifall utvecklingen kommer att gå i den riktning, som jag förutsätter. Det finns knappast någon gräns för vad som nu kan åstadkommas på det flygtekniska området.

Jag vill således bara härmed först och främst ha sagt, att det är ett egendomligt förhållande att icke staten på något sätt engagerats i dessa överläggningar och överenskommelser om vilken storleksordning de flygmaskiner skola ha, som skola upprätthålla trafiken mellan den stora världen och oss häruppe i Norden, utan att det är ett privat bolag som avgjort den saken, innan ens flygfältsfrågan ordnats. Jag ville vidare ha sagt, som jag alldeles nyss omnämnde, att den dagen kommer, då vi ovillkorligen måste träffa en överenskommelse med vederbörande i utlandet om flygtrafiken i Sverige.

Jag är för min del tillfreds med att höra att Kungl. Maj:t har detta ärende uppe till aktuell behandling och till, kanske vi också kunna säga, aktiv behandling, eftersom några särskilda personer syssla med finansieringsfrågan. Jag är också glad över att finansministern har pläderat för den meningen, att flyget som kommunikationsmedel får lov att i största möjliga utsträckning räkna med att finansiera hela kostnaden för sin verksamhet, så att denna inte skall läggas på skattebetalarna. Kunna vi uppnå detta, tror jag att meningskiljaktigheten här är obetydlig och att vi inte längre behöva hålla på att gräla om dylika saker utan kunna låta dem, som begagna sig av flyg, också betala vad detta kan komma att kosta.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Talesmännen för reservationen ha här varit mycket angelägna om att understryka att det i realiteten inte finns någon skillnad mellan utskottets uttalande och reservanternas. Det är möjligt att den debatt, som har förts här i kammaren också ingivit kammarens ledamöter den föreställningen att det är ganska egalt, om man röstar med utskottet eller med reservationen.

Jag skulle emellertid vilja påpeka att det i alla händelser förefinns en rätt betydande skillnad, om också inte i formuleringen av motiveringarna och kanske inte heller i grund och botten i formuleringen av yrkandena, så dock i den anda, som ligger bakom dels utskottets uttalande och dels den mening, som förts fram genom talesmännen för reservanternas. Jag tror man kan uttrycka detta så, att man inom utskottet dock är rätt angelägen om att den svenska atlantflygplatsen skall ligga i Sverige, medan talesmännen för reservanternas hellre se att den ligger i Kastrop. Jag skulle tro att det dock kan vara av ett

Om anläggande av en storflygplats. (Forts.)

visst värde att kammarens ledamöter vid voteringen ge till känna den meningen, att det är av betydelse för vårt land att vi ha denna storflygplats inom våra egna gränser och att de således genom att rösta för bifall till utskottets förslag ge uttryck åt en positiv inställning till frågan om var den *svenska* atlantflygplatsen bör ligga.

Herr **Wetter**: Jag vill bara säga att jag i motsats till herr Forslund inte kan se annat, än att SILA gjorde alldeles rätt, som beställde sådana flygplan, som passa för flygtrafiken mellan Sverige och Amerika. Det vore oriktigt, om ett bolag, som är inställt på nämnda trafik, skaffar sig plan, som nödgas mellanlanda på Island, Grönland och Labrador för att komma till New York.

Jag vill också säga att vi inte äro ensamma om denna trafiklinje, ty amerikanerna komma också hit med så stora plan som dessa strato-cruisers. Om överhuvud taget svensk flygtrafik skall kunna konkurrera med den amerikanska flygtrafiken, måste vi ha lika goda plan, annars bli vi bortslagna ur trafiken.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av de därunder förekomna yrkandena propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera av de båda punkterna av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om punkten I, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Elowsson, Nils*, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i enlighet med den i ämnet väckta motionen I:2.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjorde herr talmannen jämlikt de beträffande punkten II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av den av herr Lindström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Karl*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 205 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr Lindström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 206, i anledning av väckta motioner om förläggande till Västerbottens län av ett statligt eller under statlig medverkan tillkommet pappersbruk.

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan.

I likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Svedberg* och *Karl August Johanson* (I: 65) och den andra inom andra kammaren av herr *Skoglund* i Umeå m. fl. (II: 133), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam och allsidig utredning av möjligheterna att till Västerbottens län förlägga ett statligt eller under statlig medverkan tillkommet pappersbruk.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 65 och II: 133 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av herrar *Karl Andersson*, *Gustaf Karlsson*, *Hesselbom*, *Törnkvist*, *Andersson* i Malmö, *Mårtensson*, *Lindholm*, *Åkerström*, *Hoppe* och *Persson* i Vinberg, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 65 och II: 133, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i det i motionerna angivna syftet föranstalta om utredning rörande lämpligheten och möjligheten av en ökad pappersproduktion under statlig medverkan.

Herr **Hesselbom**: Herr talman! Utskottets majoritet stöder i allt väsentligt sitt utlåtande på de yttranden, som utskottet infordrat från olika håll. Med hänsyn till de långa debatter, som kammaren redan genomlidit, skall jag inskränka mig till att endast helt flyktigt beröra några väsentliga argument, som från olika håll ha anförts emot den föreliggande motionen.

Ett av dessa argument går ut på att tillgången på råvara skulle vara för liten i Västerbotten, för att man där skulle kunna åstadkomma ett pappersbruk. Det är ganska märkligt, att just denna knapphet på skog, som man har att räkna med, också är den främsta motivering, som motionärerna och reservanterna stödjade sig på, när de vilja ha en utredning om ett pappersbruk där uppe. Det torde vara tämligen klart, att när man har brist på en viss råvara, har man mer anledning att fråga sig, om man inte bör bearbeta denna råvara mera intensivt för att få fram en förädlad produkt, än i det fall, då man har obegränsad tillgång till råvaran och kan nöja sig med att stanna på halva vägen vid dess bearbetning. Det är väl ett ostridigt faktum, att behovet av papper och papp kommer att ökas rätt väsentligt inom den närmaste framtiden. Det måste ju innebära, att världens produktionskapacitet för papp och papper måste utbyggas. Man kan då fråga sig, om inte vårt land har stora förutsättningar att i detta sammanhang också utbygga sin pappersindustri. År 1939 exporterade vårt land 2 330 000 ton massa och endast 600 000 ton färdigt papp och papper, och samma proportion rådde även 1945, då vi exporterade 1 560 000 ton massa och endast 245 000 ton papp och papper. Inför detta faktum bör man kunna ställa frågan, om det inte vore till vinning för vårt land, om vi kunde bearbeta den massa, som vi ändå framställa, och därav få en färdig produkt. Därmed skulle vi tillföra landet större tillgångar och berika landets näringsliv.

Man har i dessa yttranden också sagt, att det är nödvändigt att sammankoppla ett pappersbruk med en cellulosafabrik, och det förefaller åtminstone den, som inte är expert på detta område, som om det ligger åtskilligt i detta resonemang. Men givetvis får en blivande utredning försöka att klara ut, om det är lämpligt att bygga ett fullt självständigt pappersbruk eller om det skall sammankopplas med en cellulosafabrik. Man kan måhända här räkna med att

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)
få till stånd det samarbete mellan samhället och det enskilda näringslivet, som man vid högtidliga tillfällen brukar tala om.

En annan invändning mot detta projekt är transportsvårigheterna. Man hänvisar till att norrlandshamnarna en stor del av året äro blockerade och att det därför inte skulle gå att förlägga en sådan industri där uppe. Jag är inte alldeles övertygad om att så är fallet och att inte en förädlad produkt med ett högre pris skulle kunna i ganska stor utsträckning tåla järnvägstransporter. I detta sammanhang har man också anledning att tänka på att staten redan investerat ett stort kapital i det norrländska järnvägsväsendet. Det är inte alls uteslutet, att det, när landsvägstrafiken kommer i gång, kan bli ett ganska stort intresse för staten att skaffa sig ny marknad för sina transporter på de norrländska järnvägarna.

Ett av de allra kraftigast understrukna argumenten i de avgivna yttrandena går ut på att det inte finns tillräcklig tillgång på arbetskraft för att bygga och driva ytterligare ett pappersbruk. Vi äro ju i dag i den situationen, att vi ha brist på arbetskraft, men man nödgas också konstatera, att man i Norrland fortfarande dras med det motsatta problemet, alltså inte brist på arbetskraft utan på arbete, d. v. s. man har ett visst överskott på arbetskraft. När det gäller att bedöma dessa frågor på lång sikt, måste man naturligtvis ställa den rent principiella frågan, för vilka olika ändamål vi skola använda den arbetskraft vi ha. Det är inte alls säkert, att vi inte skulle kunna utnyttja en del av denna arbetskraft för att ytterligare utbygga vår pappersindustri. Där måste saker och ting vägas mot varandra. Det kan hända, att det ställer sig fördelaktigare att tillverka papper än någonting annat, och det kan absolut inte vara en rationell lösning av vårt arbetskraftsproblem att i fortsättningen under några korta perioder skicka överskottet av arbetskraft i Norrland till Skåne för att hjälpa till på betfälten. En sådan tingens ordning kan vara en nödfallsutväg i en svår situation, men det kan ingalunda vara ett rationellt framtidsperspektiv.

De yttranden, som ha avgivits av olika sammanslutningar och myndigheter, grunda sig på mycket bristfälliga utredningar. Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare säger t. ex.: »Bestämd ställning till hithörande frågor kan icke tagas utan ingående och tidsödande utredningar. Den korta remisstiden lämnar emellertid icke tid härför.» Det är alldeles givet, att de, som ha yttrat sig, inte ha haft möjlighet att på denna korta tid grundligt penetrera problemet och avge ett yttrande, byggt på en tillräckligt ingående utredning. Industriförbundet exempelvis säger, att det »sålunda för närvarande icke är övertygat om att ett pappersbruk, förlagt till Norrland, skulle komma att löna sig och icke heller att det är betingat med hänsyn till sysselsättningsförhållandena». Likväl finner förbundet »icke anledning motsätta sig att frågan göres till föremål för utredning».

Jag anser, att efter de knapphändiga utredningar, som föregått utskottets behandling av detta ärende, är det väl djärvt att säga, att tanken på ett pappersbruk är absolut omöjligt att realisera. Mig synes det därför vara rimligt, att här företas en mera ingående utredning. Sedan får denna givetvis visa, om det är möjligt, om det är ekonomiskt försvarbart och om det ur olika synpunkter är befogat att utvidga vår pappersindustri.

När det gäller lokaliseringen av ett eventuellt nytt pappersbruk, ha motionärerna begränsat sig till Västerbottens län. Vi, som ha reserverat oss inom utskottet, äro inte helt övertygade om lämpligheten av att begränsa utredningen endast till detta län, utan vi ha ansett, att den bör kunna omfatta även andra län. Det är naturligt, att man i första hand inriktar utredningen på möjligheten

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)

att skapa ett pappersbruk i Norrland, men att begränsa den till ett visst län ha vi inte kunnat vara med om.

Herr talman! Med hänsyn till att den utredning, som hittills förebringats, måste anses vara alltför knapphändig för att avvisa tanken på en utvidgning av pappersindustrin, speciellt i övre Norrland, anser jag, att en mera ingående utredning bör företas, innan statsmakterna ta definitiv ställning till detta spörsmål. Med hänvisning härtill får jag sålunda yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Svedberg: Herr talman! I den motion, som föranlett utskottets utlåtande, ha vi motionärer hemställt om en utredning av möjligheterna att i statlig regi eller i varje fall under statlig medverkan få ett pappersbruk i Västerbottens län. Vi ha utgått från att trämasseindustrin i Västerbottens län endast producerar halvfabrikat. Då vi inom en ganska nära framtid ha att motse uppkomsten av en arbetskraftsreserv icke minst på landsbygden, ha vi ansett det vara nödvändigt med en utredning i motionens syfte. Denna undersökning, som vi ha hemställt om, omfattas med ett verkligt stort intresse icke minst på den västerbottniska landsbygden. Man utgår där framför allt från den erfarenhet som har gjorts under de senaste åren. Visserligen ha arbetskraftsreserverna under kristiden utnyttjats, icke minst på grund av nödvändigheten att ordna vår bränsleförsörjning, men vi komma säkert att få erfara där uppe, att när flytande bränsle och kol importeras i större utsträckning, kommer behovet av arbetskraft i skogen att minska. Av trämassefabrikerna i Västerbottens län har t. ex. Öhrviken stått stilla under kristiden, och Robertsfors — en hypermodern industri — har haft en ganska oregelbunden drift. De anställda vid denna industri ha under en stor del av året varit sysselsatta i bolagets skogar, där de samtidigt undanträngt de mindre jordbrukare, som haft biinkomster av skogsarbete. Om vi i statistiken se på brukningsdelarnas storlek i Västerbottens län, finna vi, att av detta läns 25 338 brukningsdelar äro icke mindre än 23 893 mindre än tio hektar odlad jord. Därav äro 17 090 brukningsdelar under fem hektar odlad jord, och 6 893 äro under två hektar och således stödjordbruk. Det är självklart, att de, som äro sysselsatta vid dessa mindre jordbruk, huvudsakligen ha sin bärgning från de biinkomster, de kunna få från skogshantering. Det är helt naturligt, att framtidsproblemet för dem är, huruvida de skola kunna sälja sin arbetskraft. Osäkerheten om arbetsmöjligheterna kommer fram icke minst på grund av den allmänt kända minskningen i råvarutillgången. I motsats till utskottsmajoriteten anse vi motionärer, att den minskade råvarutillgången gör det nödvändigt, att statsmakterna företa en noggrann undersökning om möjlighet av tillkomsten av mera differentierade industrier, som kunna ersätta dem, som nu endast producera halvfabrikat.

Under de sista dagarna har man i riksdagen pekat på svårigheten att tillgodose jordbrukets behov av arbetskraft, framför allt i södra Sverige. Det är då endast fråga om ett mera säsongmässigt behov, som naturligtvis utesluter möjligheten att transportera folk från övre Norrland dit ned, i varje fall från de småbruk, som skola skötas under en kort säsong.

I Norrbottens län har staten redan industrier, i varje fall en trämasseindustri och tre sågverk, nämligen Sandvik, Båtskärsnäs, Karlsborg och Lövholmen vid Piteå. Det är helt naturligt, att utskottsmajoriteten här hänvisar till att det icke kan vara riktigt att bygga upp en ny trämasseindustri för att utnyttja råvaran vid ett statligt pappersbruk eller i varje fall ett genom statlig medverkan tillkommet pappersbruk, varom vi anse en utredning vara nödvändig. I Norrbottens län har man samma problem. Där finnas även industrier, som

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)
producera halvfabrikat. Vi anse, att när Sverige under normala år har haft en export på över 2 330 000 ton halvfabrikat mot endast 600 000 ton förädlad vara — detta var 1939 — så borde det finnas stora förutsättningar för samhället att skapa den industri, som vi åsyfta i motionen.

Jag sade, att man bör utnyttja de arbetskraftsreserver, som inom en ganska nära framtid stå tillgängliga, för att fylla behovet för de industrier, som redan finnas, och dem, som jag anser bli nödvändiga att komma till i fortsättningen. Övre Norrland torde i en ganska snar framtid komma att uppvisa stora arbetskraftsreserver. Den rationalisering inom jordbruket, som även kommer att bli nödvändig, påskyndar tillkomsten av dessa arbetskraftsreserver. Det är därför nödvändigt, att man kan hänvisa denna överflödiga arbetskraft på den norrländska landsbygden någonstans.

Jag måste verkligen säga, att jag är förvånad över att bondeförbundets representanter inom statsutskottet ha följt utskottsmajoritetens linje, detta icke minst därför att Norrlandsrepresentanterna för denna politiska riktning ha visat vilja och förtäelse att i varje fall medverka till att bibehålla förutvarande industrier på landsbygden och även skapa nya sådana. Men nu gå bondeförbundets män i utskottet emot den hemställan om en undersökning och utredning, som vi anse nödvändig.

Om vi se på arealerna för jordbruket i Norrbottens län, finna vi, att där finnas icke mindre än 18 317 brukningsdelar på en samlad areal av omkring 70 000 hektar odlad jord. I Malmöhus län längst i söder omfatta de 328 större jordbruken 62 000 hektar odlad jord. Då torde det framgå, att det finns stora möjligheter att i framtiden få ledig arbetskraft bland dessa 18 317 innehavare av brukningsdelar i Norrbotten för att fylla behovet vid de industrier, som vi anse tillkomsten av pappersbruk skulle utgöra. Och i Västerbottens län äga de 25 338 brukningsdelarna en sammanlagd areal av 114 000 hektar odlad mark. Brukningsdelarnas genomsnittstorlek är i Norrbotten 3,9 hektar och i Västerbottens län 4,5 hektar odlad jord. Detta gör, att det är ett livsintresse icke minst för den västerbottniska landsbygdens befolkning att få möjlighet att i framtiden kunna sälja den arbetskraft, som blir över vid sidan om skötsel av småbruken.

Man kan framföra flera synpunkter i denna fråga, men jag har anledning att inskränka mig, inte minst därför att herr Hesselbom, som talat för reservanternas, har framfört vad vi anse vara vägande skäl för den motion, som föranlett utskottets utlåtande. Jag skulle, herr talman, ha ansett det riktiga vara att yrka bifall till motionen, men jag har ingen möjlighet att få ett sådant yrkande antaget, utan jag kan endast yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

I herr Svedbergs yttrande instämde herr *Hage*.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! I detta ärende ha de inkomna remissvaren varit i hög grad övertygande om att den begärda utredningen icke bör sättas i gång, och våra överläggningar ha ytterligare givit belägg för detta. Denna övertygelse var också så stark hos reservanternas, att de icke ha yrkat bifall till den i ämnet väckta motionen, vari yrkas, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam och allsidig utredning av möjligheterna att till Västerbottens län förlägga ett statligt eller under statlig medverkan tillkommet pappersbruk. Reservanternas ändrade i stället under utskottsbehandlingen sitt yrkande till att utredningen skulle gälla en förläggning till övre Norrland. Men inte heller detta befanns hållbart, och slutligen kommo de fram till en kläm, vari hemställes, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl.

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)

Mått ville i det i motionerna angivna syftet föranställa om utredning rörande lämpligheten och möjligheten av en ökad pappersproduktion under statlig medverkan. I denna kläm ges sålunda inte någon anvisning om i vilken del av landet denna produktion skulle bedrivas. Men reservanterna ha i sista stycket av sin motivering på tal om motionärernas förslag, att pappersbruket skulle förläggas till Västerbottens län, skrivit: »Enligt utskottets mening torde av motionärerna föreslagen utredning icke böra begränsas till nämnda län.» Klämman är som sagt skriven så att utredningen begäres för landet i dess helhet. Reservanterna begära således en utredning om finpappersindustrien i hela landet.

Det är ju ganska egendomligt att sätta i gång en utredning på detta område under en tid, då det är allmänt känt, att vi ha råvarubrist på området. Motionärerna och reservanterna säga, att det är just detta, som gör att de vilja ha en utredning för att få en högre förädling av de råvaror vi ha och på det sättet nå en ökad tillverkning. Men av de inkomna yttrandena får man ju klart för sig, att om ett finpappersbruk anlägges, blir det inte någon arbetskrävande drift där. I något yttrande säges det, att ett sådant får ett ringa antal arbetare.

Det är nödvändigt att ta upp en del punkter, även om tiden är framskriden, men det är angeläget, att de bli belysta. Det ifrågasatta pappersbruket måste av olika skäl, värmetekniska och ekonomiska, förläggas i anslutning till en cellulosaafabrik. Staten äger icke någon sådan i Västerbottens län. Då skulle alltså staten bygga ett finpappersbruk i anslutning till en cellulosaafabrik i enskild ägo. Det framhålles också i ett yttrande, utom vad jag nyss sade, att driften kräver jämförelsevis ringa arbetsstyrka och att lönsamheten av ett pappersbruk inom detta område måste betecknas såsom ganska oviss. Vidare har det understrukits, vilket vi alla känna, att industrien i vårt land inom en ganska nära framtid kan komma att ställas inför betydande svårigheter, när det gäller rekryteringen av arbetskraft.

Jag har redan talat om råvarutillgången. I yttrandena har det meddelats, att vid den storlek, som motionärerna avsett, skulle krävas en råvarutillgång av mellan 5 och 9 miljoner kubikfot rundvirke, och därtill förslår inte råvarutillgången inom det område, som motionärerna hade tänkt sig. Skall man överföra virke från andra län, kommer det att i sin tur minska arbetstillfällena inom dessa län. Vidare är att märka, att då det inte däruppe finns någon industri av detta slag, som kräver specialutbildad arbetskraft, måste också sådan till stor del hämtas från andra län.

Den ärade reservanten, som först talade, var inne på frågan om en ytterligare utveckling och teknisk förbättring av industriprodukterna på detta område just med hänsyn till den bristande råvarutillgången. I inkomna yttranden ha vi fått klart belägg på att den av råvarubrist förorsakade sammantrympningen även av massaindustrien torde komma att påskynda den utveckling, som pågår mot ett bättre tillvaratagande av denna industris avfallsprodukter, och det utföres ett intensivt forskningsarbete för att på detta sätt utnyttja de begränsade resurser, som måste föreligga vid en råvarubrist. Man får komma ihåg, att råvarubristen är så stor, att sulfittfabriker ha nedlagts under de senare åren. Jag erinrar om en interpellationsdebatt här i denna kammare — det var förra året eller året dessförinnan — om nedläggandet av Rydö bruk, som ligger i min hemtrakt och som jag väl känner till. Där inställdes driften just på grund av att skogstillgången var otillräcklig. Det har sagts, att det föreligger risk för nedläggande av andra sådana industrier. Man får således inte underskatta denna fara, utan ta den med i beräkningen, när man planerar på sätt som här föreslås.

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)

Åtskilliga andra argument ha framförts, men jag måste hoppa över dem på grund av den begränsade tiden. Jag skulle dock vilja säga något med anledning av herr Hesselboms anförande. Det är inte vårt land ensamt, som bestämmer vilka slag av träets produkter som vi skola tillverka, utan vi måste också ta hänsyn till utlandet, och där finnas många finpappersbruk, som bara vilja köpa vår massa. Vilja de härför betala ett pris, som ligger tillräckligt högt, är det naturligt att man ur ekonomisk synpunkt inte kan invända någonting emot det. Om vi sätta i gång en storproduktion av finpapper och bjuda ut detta till utlandet, men utlandet önskar massa i stället, då sitta vi där med vårt nya pappersbruk. Det är ju också på det sättet, att massan går inte bara till pappersbruk i utlandet, utan också till fabriker som tillverka silke. Det är ett helt problem att ordna vår tillverkning, så att den passar in i de handelsförbindelser med utlandet, som måste upprätthållas på detta område. Det är väl allmänt bekant, att skogsprodukterna bara äro en del av våra exportvaror, och därför måste organisation och tillverkning och allt vad därmed sammanhänger bli beroende av och ställas i relation till handeln med utlandet.

Sedan är det en annan fråga, som jag tycker nästan borde vara avgörande, när det gäller att nu besluta, om vi skola skriva till Kungl. Maj:t eller inte. Kommerskollegium, som har uttalat sig i ärendet och avstyrkt motionen, framhåller i slutet av sitt yttrande: »Inom norrlandskommittén pågå för närvarande omfattande undersökningar om vad som kan göras för en förkovran av Norrlands näringsliv. Därvid torde bland annat en ingående-belysning ur tekniska, befolkningspolitiska och näringspolitiska synpunkter komma att ägnas frågorna om därvarande skogstillgångars storlek, användning och vidare bearbetning till mer eller mindre högt förädlade produkter, däribland även papper. Under dessa förhållanden synes med ett ställningstagande till frågan om pappersindustriens förutsättningar i Norrland lämpligen bör anstå intill dess resultatet av norrlandskommitténs undersökningar i ifrågavarande hänseenden föreligger.»

Mina herrar! Det pågår således mycket betydande undersökningar i speciellt detta ärende. Då är det väl också ganska onödigt att emot alla de resta invändningarna, som ha stor saklig tyngd, skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Pauli: Herr talman! När denna fråga behandlades inom statsutskottet, kunde jag inte fatta någon definitiv ståndpunkt på grundval av de argument, som där utväxlades, och de citat, som gjordes ur remissyttrandena. I utskottet nedlade jag därför min röst, och jag tillhör alltså icke statsutskottets majoritet.

Sedan dess har jag haft tillfälle att studera saken litet närmare. Jag har då kommit till det resultatet, att denna fråga verkligen är ganska omstridd och att det därför ingalunda kan skada med en utredning. Det säges av utskottsmajoriteten i dess motivering, att bland annat domänstyrelsen har avstyrkt motionerna. Domänstyrelsen har tydligen tvekat införa tanken på statlig drift eller drift under statlig medverkan vid ett sådant pappersbruk, men utskottet säger: »Domänstyrelsen håller emellertid före att lönsamheten under alla förhållanden är ganska oviss, varför styrelsen anser en ingående teknisk-ekonomisk utredning och prövning vara nödvändig, innan staten medverkar till startande av ett sådant företag.» Det förefaller mig litet underligt, att man påstår, att domänstyrelsen har velat avstyrka en utredning, när styrelsen själv säger, att en sådan utredning är nödvändig för att kunna bedöma, om staten bör eller

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)

icke bör medverka till startande av ett dylikt företag. Mig synes det snarare som om domänstyrelsen hade understrukit behovet av en utredning.

Ej heller är det riktigt, att de övriga remissyttrandena äro enstämmiga. Man lägger märke till att en organisation som Sveriges industriförbund avslutar sitt yttrande med följande kläm: »Ehuru Industriförbundet sålunda för närvarande» — observera för närvarande! — »icke är övertygat om att ett pappersbruk, förlagt till Norrland, skulle komma att löna sig och icke heller att det är betingat med hänsyn till sysselsättningsförhållandena, finner Förbundet likväl icke anledning motsätta sig att frågan göres till föremål för utredning.» Sveriges industriförbund är ju dock i viss mån en auktoritet i dylika frågor. Man kan alltså inte säga, att den sakkunniga oppositionen mot tanken på en utredning om ett statligt pappersbruk är enhällig och solidarisk.

Vad utskottsordföranden gömde till sist såsom ett huvudargument var ett påpekande, som kommerskollegium har gjort, nämligen att — såsom för övrigt dessförinnan torde ha varit bekant för riksdagens ledamöter — det sitter en norrlandskommitté med ett synnerligen vidlyftigt utredningsprogram, som berör så gott som allting på både den materiella och den andliga kulturens område i Norrland. Naturligtvis kan man säga, att eftersom saken redan ligger under utredning, är det onödigt att nu göra någonting ytterligare. Men jag har redan nämnt, att kommitténs utredningsprogram är oerhört vidlyftigt, och kommitténs sammansättning är sådan — jag hade anledning att för en kort tid sedan titta närmare på den — att man kan undra, huruvida den har möjlighet att speciellt koncentrera sig på en detaljfråga av här förevarande art. Jag tror alltså inte, att norrlandskommitténs utredning kan anses vara något hinder för att man närmare undersöker denna sak.

För min egen del fränsäger jag mig varje möjlighet att inta en positiv ståndpunkt i själva sakfrågan. Jag kan inte bedöma, i vad mån Svenska pappersbruksföreningen har rätt i sin invändning, att man till följd av klimatiska och andra förhållanden, avhängiga av det nordliga läget, torde få räkna med ökade anläggnings- och driftkostnader. Inte heller kan jag bedöma den blivande lönsamheten hos företaget eller dess önskvärdhet ur befolkningens synpunkt. Men att så många av denna kammares ledamöter helt säkert befinna sig i samma situation som jag, nämligen att de ha svårt att bedöma saken, bör vara ett ytterligare skäl till att den närmare undersökes och klarlägges, eftersom den tydligen ligger den norrländska befolkningen varmt om hjärtat.

Jag finner alltså inte, att vare sig i de föreliggande handlingarna eller i övrigt några verkligt starka skäl förefinnas att motsätta sig ett utredningsyrkande på denna punkt. Det är av denna anledning, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bergh, Ragnar: Herr talman! Jag har deltagit i statsutskottets behandling av detta ärende och har där vid omröstningen anslutit mig till majoriteten. Nu vill jag här deklarera, att de förutsättningar, under vilka detta skett, i någon mån ha ändrats, på den grund att reservanternas till min förvåning ha ändrat såväl motiveringen som klämman.

I det förslagstryck, som förelåg vid statsutskottets behandling av motionerna och reservationen, var reservationen utformad på det sättet, att man inte längre betraktade frågan om det eventuella pappersbruket som en fråga om trävaruindustriens lokalisering i övre Norrland och en utbyggnad av de förädlingsindustrier, som närmast grunda sig på statens egna råvarutillgångar. Såsom reservationen var skriven i förslagstrycket, när statsutskottet behandlade frågan, gick den ut på att man skulle undersöka inte bara möjligheterna att förlägga ett pappersbruk till Västerbotten eller övre Norrland överhuvud

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)
taget, utan man skrev i motiveringen, att den av motionärerna föreslagna utredningen icke borde begränsas till Västerbottens län utan avse förhållandena inom landet överhuvud. Det var alltså, kan man säga, en socialiseringsutredning av känt mönster, som man då förordade. Samma tankegång kom fram i klämmen, sådan den förelåg då. Reservanternas föreslagna skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, »att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en allsidig och förutsättningslös utredning om lämpligheten och möjligheten av en ökad pappersproduktion under statlig medverkan, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen må föranleda».

I det tryck, som i dag ligger på riksdagens bord, ha reservanternas som sagt ändrat såväl motiveringen som klämmen. Nu talar man inte om att utredningen skall avse hela landet. Man inskränker sig i motiveringen till att framhålla, att utredningen inte bör begränsas allenast till Västerbottens län, och tankegången, att det närmast gäller övre Norrland, kommer ytterligare fram i klämmen, i vilken man begär hos Kungl. Maj:t, att »Kungl. Maj:t ville i *det i motionerna angivna syftet* föranstalta» om den utredning, som man har talat om. I motionerna föreslås utredning om ett pappersbruk förlagt till Västerbottens län. I det första förslagstrycket ville man som nämnts, att utredningen skulle avse landet i dess helhet. I den slutliga formulering, som nu föreligger, talar man som sagt om »det i motionerna angivna syftet», inte om Västerbottens län ensamt, men hela motiveringen pekar på att det är en fråga, som rör övre Norrland.

När jag i början av mitt anförande sade, att förutsättningarna för mitt ställningstagande i någon mån ändrats, vill jag därav inte dra den slutsatsen, att jag direkt går över på reservationen — möjligen hade jag gjort det, om det sista trycket från början förelegat inom utskottet. Det förefaller mig dock vara ett ganska vägende argument, att just norrlandskommittén, som har hela denna fråga om hand, inte kan undgå att syssla även med dessa ting, eftersom träet — liksom malmen — är underlaget för Norrlands industriella framtid. När det förhåller sig på detta sätt och det därjämte är så, att dessa frågor måste ses i ett visst sammanhang, finner jag — samtidigt som jag ansluter mig till tanken på utredning — att eftersom en sådan utredning faktiskt ingår i norrlandskommitténs uppdrag, bör en önskan om utredning i och för sig inte föranleda ett bifall till reservationen, eftersom utredningsarbetet som sagt redan är i gång.

Jag har velat göra denna deklARATION, herr talman, emedan mitt ståndpunktstagande i nyanserna måste ha blivit annorlunda i statsutskottet, i fall de nuvarande formuleringarna hade förelegat redan då.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr Hesselbom: Herr talman! Statsutskottets ärade ordförande gjorde gällande, att de inkomna remissvaren hade övertygande visat, att det var omöjligt att undersöka det här projektet och att det inte var annat att göra än att gå på rent avslag. Herr Pauli har ju redan bemött detta argument och citerat vad de olika remissvaren egentligen innehålla. Jag skall därför nöja mig med att instämma i herr Paulis anförande. Även när det gäller uttalandena av kommerskollegium om norrlandskommittén, inskränker jag mig till att hänvisa till de synpunkter, som herr Pauli framförde.

I samband med frågan om huruvida det finns förutsättningar eller möjligheter att driva ett pappersbruk i Norrland skall jag ta mig friheten att citera vad en annan utredning haft att anföra, när det gällt likartade problem. I det betänkande, som år 1939 avgivits av den s. k. västernorrlandsutredningen, säges bland annat: »Då någon ökning i arbetstillfällena inom länets sågverks- och

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)

massaindustri icke torde vara att påräkna, synas åtgärder vara erforderliga i syfte att åstadkomma ytterligare arbetstillgång inom industrien genom framställning av helfabrikat, som ej behöva medföra ökad konsumtion av råvara.» Längre ned heter det: »Uppfattningen hos utredningsmannen är, att ett finpappersbruk förr eller senare måste komma till stånd.» Det råder alltså delade meningar på sakkunnigt håll, huruvida det är lämpligt och möjligt att få till stånd ett pappersbruk i Norrland eller inte.

Utskottets ärade ordförande var inne på arbetskraftsproblemet, och strax efter det han påpekat, att ett modernt pappersbruk kräver mycket litet arbetskraft, drar han fram en hel serie exempel på hur svårt det är att få arbetskraft i vårt land för närvarande. När det gäller frågan om hur den tillgängliga arbetskraften skall utnyttjas, kan jag inte underlåta att erinra om vad första särskilda utskottet anförde i sitt utlåtande nr 2, som ju behandlades av kammaren under gårdagen. Utskottet säger: »I anledning av vad i propositionen anförts rörande förutsättningarna för den antagna gynnsamma utvecklingen av nationalinkomsten får utskottet understryka betydelsen av att landets alla produktiva tillgångar effektivt utnyttjas. Vad särskilt arbetskraften beträffar måste uppmärksamhet ägnas åt frågan, i vilken utsträckning ofullständig sysselsättning kan föreligga inom vissa områden.» Till denna skrivning har ju också folkpartiet anslutit sig. I bondeförbundets reservation uttryckes samma sak något annorlunda. Där heter det: »Utskottet delar departementschefens uppfattning att alla produktiva tillgångar böra effektivt utnyttjas och arbetskraften disponeras på ett sådant sätt, att full sysselsättning så långt möjligt uppnås samt att samhället kraftigt bör medverka härtill. Om således arbetskraft finnes på en ort, där full sysselsättning för densamma icke kan erhållas, bör det allmänna ingripa för att bereda den dylik sysselsättning på annan ort eller inom annan verksamhet.»

När det gäller att välja mellan att bereda ledig arbetskraft sysselsättning på annan ort eller inom annan verksamhet på den ort, där den redan är bofast, måste det ur sociala synpunkter vara att föredra, om man kan lösa frågan så, att arbetskraften kan användas på den ort, där den är bofast. I regel är detta också att försvara ur rent ekonomiska synpunkter, då det ju ofta är så, att i de samhällen, där den lediga arbetskraften råkar befinna sig, har det investerats stora kapital inte bara i form av bostäder, utan kommunen har också gjort investeringar för olika ändamål. Det är inte alls säkert, att det är den ekonomiskt lyckligaste lösningen, att man helt enkelt flyttar arbetarstammen och mer eller mindre avfolkar en ort eller en bygd eller — som i detta fall — en hel landsdel.

Utskottets ärade ordförande gjorde också gällande, att vårt land inte ensamt bestämmer vad vi kunna sälja på världsmarknaden. Detta är alldeles riktigt. Jag är också fullt medveten om att vi inte kunna sälja mera papper, om inte världsmarknaden vill ha mera papper, utan i stället vill ha massa. Men den kommande utredningen får väl undersöka, vilka förutsättningar vi ha att ersätta en del av vår nuvarande massaexport med pappersexport.

Såsom jag tidigare anført, finner jag de föreliggande yttrandena vara så bristfälliga, att denna sak är förtjänt av en mera noggrann utredning. Sedan blir det ju Kungl. Maj:ts och riksdagens sak att ta ställning till frågan, när vi fått ett mera tillförlitligt utredningsmaterial att hålla oss till än det nu föreliggande.

Herr **Lindström**: Herr talman! I fråga om detta utlåtande från statsutskottet befinner jag mig i ett annat sällskap än det jag brukar befinna mig i, och det var väl med anledning därav som en av kamraterna i kammaren nyss sade

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)

till mig: »Du är borgerlig i den här frågan.» Min replik löd: »Ingalunda! Jag är en klok socialist.» Det följer nämligen inte med en socialistisk åskådning i samhällsekonomiska ting, att man skall gå med på och acceptera allting som bäres fram och som har karaktären av samhällsingripande. I en sådan åskådning ingår framför allt att man skall pröva — och därvid ta erfarenheten till hjälp — om åtgärderna gagna folkhushållet i dess helhet. Det är, herr talman, min utgångspunkt, när jag har bedömt denna fråga och när jag har ställt mig på utskottsmajoritetens ståndpunkt.

Vilken är nu själva huvudfrågan, när vi diskutera om de svenska skogsindustrierna? Huvudfrågan är helt enkelt tillgången på råvaror. Redan den praktiska erfarenheten visar klart, att vår råvarubas har smalnats oerhört under de senare åren. På Härnömässan i Gävle i går ägnades hela dagen åt Norrlands försörjningsproblem. Då kom man helt naturligt också in på frågan om våra skogsindustrier och deras råvarutillgångar. En erkänd expert på dessa frågor, professor Henrik Petterson i statens skogsforskningsinstitut, lade där fram en 10-årsprognos för Dalarna och Norrland och en 40-årsprognos för vissa tidigare rikt trägivande distrikt inom Norrland, och han kom till den bestämda slutsatsen, att om vi för framtiden skola kunna bevara den svenska skogens produktionskraft, så måste vi underkasta oss mycket stora inskränkningar i fråga om avverkningar. Den redan nu minskade avverkningsbasen bör alltså frivilligt inskränkas ännu mera, om vi skola kunna klara vår folkförsörjning i framtiden.

Jag frågar, herr talman, om det i ett sådant faktiskt läge är klokt att överhuvud taget resonera om isolerade projekt inom trävaruindustriens område och om inte hela denna fråga ligger till på det sättet, att det är nödvändigt både för den statliga och den privata företagsamheten att betrakta den som ett hela folkförsörjningens problem. Det är, herr talman, en tvingande nödvändighet och en allvarig nödvändighet på samma gång att göra detta. Jag tror icke, att det skulle hedra den svenska riksdagen att i detta läge på mycket lösa grunder föreslå en utredning om en liten speciell sak i det stora sammanhanget. När jag säger »liten speciell sak», herr talman, menar jag därmed inte att Västerbottens försörjningsfrågor inte ha en mycket stor betydelse både för Västerbotten självt naturligtvis och för landet i sin helhet, men Västerbottens försörjningsfrågor kunna inte i fråga om skogsindustrierna lösas skilda från försörjningsfrågorna för landet i övrigt. Det är det, om motiverat min ståndpunkt i frågan. Som socialist — om vi nu skola resonera om det — är jag försvarad, ty socialismens stora argument i den ekonomiska situationen är samhällsplanering, och samhällsplanering måste rimligtvis betyda att man sätter in de olika delarna i det stora sammanhanget.

Det är alltså, herr talman, i egenskap av socialist, som jag nu uppträder tillsammans med en hel del borgerliga här i denna debatt, och det är i denna min egenskap, som jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Jag har med stor uppmärksamhet lyssnat till utskottets ärade ordförandes anförande och med icke mindre intresse till den siste ärade talarens, herr Lindströms, anförande. Jag har gjort en hel del reflexioner både under utskottsordförandens anförande och under herr Lindströms.

Jag har kommit till det resultatet, att det inte är första gången som svårigheter torna upp sig till stora berg, då det gäller frågor om Norrland och dess industrier. Här har nu åberopats, att de uttalanden, som gjorts från skilda institutioner, varit så nedgörande för förslaget att de, enligt vad utskottets ordförande sade, klarlagt för utskottsmajoriteten, att det inte finns några möj-

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)

ligheter att gå med på detta. Det har också hänvisats till att alla norrlandsproblem ligga hos norrlandsutredningen. Herr Pauli har i ett avsnitt av sitt anförande klarlagt en del av de detaljerna.

Jag skall inte stanna vid detta så mycket, men jag vill erinra om en sak. Herr Fredrik Ström talade — jag tror det var i fjol — om att man stoppade en hel del frågor, som vid vissa tillfällen inte voro lämpliga att taga upp, i en stor säck. Jag tror man snart kan säga om norrlandsutredningen, att den blivit en sådan där Fredrik Ström-säck, där man stoppar in allt, som rör Norrland och dess försörjning. Jag tror att man här kan tillämpa satsen »medan gräset gror dör kon». Norrland får inte de möjligheter att göra sig gällande, som det borde få. Den, som bor och vistas där uppe, ser på dessa spørsmål med andra ögon än vad sydsvensken i allmänhet gör. Jag tog mig friheten förra veckan att här säga, att det inte var första gången, som sydsvensken inte förstår norrlänningarna och de spørsmål, som vi ha att kämpa med. Det gäller även här i dag.

Jag skulle till herr Lindström vilja säga några ord i anledning av att han sade, att han är en klok socialist. Jag har aldrig tvivlat på detta, men det uttalandet måste då betyda, att vi motionärer och reservanter enligt herr Lindström möjligen kunna erkännas som socialister men inte som kloka sådana. Då man talar om att det bör ordnas för folkhushållet i sin helhet, tycker jag att man också borde kunna tillerkänna de människor som vistas på ort och ställe — i detta fall Västerbotten — en liten gnutta av klokhet och förstånd även om de i många fall inte räknas till socialisterna. I övrigt vill jag säga, att jag inte blev så överväldigad av herr Lindströms anförande på denna punkt. Jag tror, att de synpunkter, som äro framförda av såväl motionärerna som reservanterna, väga lika tungt i vågskålen som de synpunkter, herr Lindström framförde.

Då reservanterna nu inte ha kunnat följa motionärerna helt och hållet utan så att säga bara en bit på vägen, skall jag inte ställa något yrkande om bifall till motionen, utan i likhet med min medmotionär, herr Svedberg, ansluta mig till yrkandet om bifall till reservationen.

Herr Näsström: Herr talman! Jag kan till allra största delen instämma i vad herr Hesselbom yttrade, men därutöver vill jag säga ett par ord.

Till statsutskottets ärade ordförande vill jag bara säga, att det är riktigt att det har förekommit påtryckningar utifrån om att vi skola sälja massan och inte förädla massan. Jag kommer ihåg från 1941, att vi fingo erinringar från visst utländskt håll om att vi skulle ytterligare inskränka vår förädling och helst sälja timmer. Vi föllo inte för de locktonerna, och det gick bra i alla fall.

Till min vän herr Lindström, som med klädsam blygsamhet talar om att han är en klok socialist, vill jag bara säga, att jag undrar om inte vi, som räkna oss som socialister, göra klokt i att överlämna åt andra att avgöra om vi äro kloka eller mindre kloka socialister.

Herr Lindström nämnde något om Härnömässan. I anledning därav vill också jag citera något från Härnömässan. Initiativtagaren till mässan yttrade, att om de svenska industrimännen inte vilja förlägga industrier till Norrland, få de också finna sig i att staten kommer att göra detta. Det tycker jag var mycket klokt sagt av en man, som företräder den privata industrien.

Sedan skulle jag bara vilja erinra om att om man vill slå vakt om den norrländska skogen, som det har sagts här, måste man göra detta just i denna form, så att vi kunna förädla och inte bara gå in för massafranställning. Det är just på denna punkt, som vi kunna differentiera vår industri i Norrland. Jag är inte tillräcklig optimist att tro att denna framstöt inom någon nära framtid

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)

kommer att ge något resultat, men vad jag tror är att de redan befintliga industribolagen där uppe komma att mera energiskt undersöka möjligheterna att få till stånd detta pappersbruk, som vi här resonera om. Har man nått det resultatet med motionen, tycker jag motionärerna kunna känna sig nöjda.

Jag för min del vill alltså tillstyrka bifall till reservationen.

Herr Svedberg: Herr talman! Det var med särskilt intresse, som jag tog del av herr Lindströms syn på denna fråga. Jag hade så mycket större anledning till detta, som jag alltid med stort intresse följt hans inställning i olika samhällsfrågor.

Det var med särskild förvåning, som jag lyssnade till hans argumentering för utskottsmajoritetens linje i den här frågan, när han återopade det uttalande, som gjordes vid Härnömässan, där det pekades på minskningen i råvarutillgångarna i övre Norrland. Anser herr Lindström att det är ett bärande skäl för att man bör gå sakta fram med undersökningarna om vad man bör vidtaga för åtgärder för att råda bot på de svårigheter, som föranletts av råvarubristen? Jag måste säga, att det skulle vara särskilt intressant om herr Lindström reste upp till exempel till Robertsfors, ett gammalt bruk, där arbetarna med stort intresse emotse hur det kommer att ställa sig med deras existensmöjligheter i en nära framtid. De ha haft anledning till detta icke minst därför, att det i tidningspressen har signalerats om att denna trämassfabrik skall nedläggas. Detta har signalerats just på grund av den minskade råvarutillgången. Då torde det väl stå klart för var och en, att det är nödvändigt, att man undersöker möjligheterna att differentiera produktionen inom trämassindustrien. När det råder brist på råvaror för framställning av halvfabrikat, borde väl statsmakterna och hela samhället besjålas av intresse att skapa industrier, som kunna fylla ut luckan inom den industri som endast producerar halvfabrikat.

Det är från det utgångsläget, som vi, i varje fall inom Västerbotten, med verkligt stort intresse emotse en snabb utredning, ty man kan ju inte på en gång bygga och planera en industri, som omsluter alla tänkbara produktionsgrenar inom trämassindustrien. Man bör taga ett steg i sänder. Vi ha bara här velat peka på ett pappersbruk. Det är möjligt, att den utredning, som norrlandskommittén i framtiden kan komma att framlägga, kan ge belägg för nödvändigheten av att få till stånd även industri av annat slag. Vi ha ansett, att norrlandskommittén med sitt omfattande program är att betrakta mera som en mammututredning, som bara kan komma fram med en liten detaljfråga då och då, och vi ha funnit det nödvändigt, att en undersökning i det här speciella fallet skyndsamt vidtages.

Herr Velander: Herr talman! Jag hade från början inte någon som helst tanke på att blanda mig i debatten om detta statsutskottsutlåtande. Det har emellertid framförts tankegångar, som jag står litet främmande för. Det har gjorts antydningar i den riktningen, att, om man inte skulle biträda reservanternas linje, detta innebure, att man saknade förståelse för Norrland. Herr K. A. Johanson klagade också över att, när det gäller norrlandsproblemen, var det vanligt att man inte mötte någon förståelse från andra håll.

Ett av de skäl, som statsutskottets ärade ordförande anförde emot ett bifall till reservationen, var att föreliggande spörsmål redan äro föremål för utredning. Det tillkommer kanske inte mig att närmare ingå på den saken. Norrlandskommittén arbetar emellertid på olika avdelningar eller sektioner, och bland dessa finns det en sektion, som sysslar uteslutande med skogshantering- eller skogsbruket. Denna sektion har sedan längre tid tillbaka sysslat med just dessa problem. Det är alldeles uppenbart, att de frågor, som det här gäl-

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)

ler att taga ståndpunkt till, alltså om man bör gå in för ett fullföljande av motionärens tankegång eller ej, äro föremål för övervägande inom denna sektion av norrlandskommittén.

Jag vill vidare säga, att om reservanternas linje vinner kamrarnas bifall och det alltså skall bli en utredning, kan jag inte tänka mig att den utredningen kommer att fullföljas på annat sätt än att riksdagens skrivelse i ämnet överlämnas till norrlandskommittén. Jag skulle finna det högst anmärkningsvärt om någonting annat kunde komma i fråga, eftersom Kungl. Maj:t i varje fall — även om motionärerna resp. reservanterna vägra att taga notis om den saken — måste vara medveten om att dessa spörsmål redan äro föremål för utredning där.

Reservanternas talesman här ville inte tillerkänna de föreliggande yttrandena över motionerna någon särskild relevans. Han ansåg, att yttrandena inte innefattade tillräckligt bärande skäl för att den begärda utredningen inte vore påkallad. Det är väl att ställa sakerna på huvudet. Det är väl ändå inte dessa yttranden, som i första hand skola vara avgörande i det avseendet, utan det måste väl vara motionärerna själva, som ha att åberopa skäl, som åtminstone i viss mån kunna anses tala för att riksdagen bör intaga en sådan ståndpunkt som att påkalla en utredning i ämnet. De faktorer, som man då främst måste fästa avseende vid, äro den tillgängliga arbetskraften, råvarutillgången och den norrländska skogsindustriens nuvarande utbyggnad. Jag tror inte att man från någon av dessa utgångspunkter kan komma fram till att motionärerens tankegångar böra fullföljas.

Någon yttrade, att, om en motion sådan som den föreliggande inte har någon annan betydelse, så utgjorde den åtminstone ett incitament för skogsindustriens målsmän och företagsamheten i Norrland; att takten i fortsättningen på det hållet skulle bli snabbare! Jag tror, att de, som nu företräda skogsindustrien i Norrland, arbeta mycket effektivt och med stor intensitet, och jag skulle kunna tänka mig, att vad som skett, när exempelvis under måndagen centrallaboratoriet å Kubikenborg invigdes, är ett bevis just för den saken. Detta laboratorium är en skapelse av den storleksordning, och den bygger på sådana uppoffringar och den fullföljer sådana syften, att man inte har skäl att anlägga sådana synpunkter som den antydd. Jag kan också tänka mig, att den verksamhet, som kommer att bedrivas vid centrallaboratoriet å Kubikenborg, inte kommer att sakna betydelse, när det gäller inriktningen i fortsättningen av förädlingsverksamheten i vad angår våra norrländska skogstillgångars rationella utnyttjande.

Jag är, herr talman, självfallet mycket intresserad av utvecklingen i Norrland, men det är väl ändå så, att man, varken när det gäller Norrland eller landet i övrigt, får gå tillväga på det sättet, att, om några mannar få en känsla av att det kanske borde byggas en stor fabrik, som kostar, ja, jag vet i detta ögonblick inte någonting därom, men kanske åtskilliga tiotal miljoner kronor, man genast springer till Kungl. Maj:t eller riksdagen. Vart skulle det peka hän, om man, så snart man får ett sådant infall, väcker motioner och begär statsmakternas utredning och ingripande? Det förefaller mig, herr talman, som om det måste vara starkare skäl härför.

Motionärerna ha nu tagit sikte på att det skall bli ett pappersbruk i Västerbotten. Jag har fått det intrycket, när jag bläddrat i handlingarna, att det redan nu får anses ganska klart, att det inte finns förutsättningar för ett pappersbruk i Västerbotten. Då resonerar man på det sättet, att utredningen får taga sikte på ett förläggande av pappersbruket till annan plats var som helst i vårt land. Även om man inte säger det, så menar man väl dock att undersökningarna skola omfatta Norrland. Norrland är dock inte något litet

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)
område och i varje fall något helt annat än Västerbotten. Även om motionärerna sålunda inte gjort sig skyldiga till något som gör att man kan säga, att de, för att tala med herr Lindström, inte äro »kloka socialister», tycker jag, att saken ligger så till, att man vågar säga, att de varit något »obetänksamma socialister», som på så lösa boliner ifrågasatt ett sådant projekt som det här diskuterade.

Herr talman! Jag ämnade inte närmare ingå på dessa problem. Vad jag ville upplysa om var, att dessa redan äro föremål för ingående utredning, och det är, synes det mig, anledning nog att här följa utskottsmajoriteten. Jag företräder följaktligen samma ståndpunkt, som — för att alltjämt tala med herr Lindström — den kloke socialisten har intagit.

Herr Lindström: Herr talman! Herr Svedberg sade nyss i en replik till mig, att när råvarorna börja tryta, är det ekonomiskt klokt att förädla så långt som möjligt de råvaror, som finnas kvar. Teoretiskt är det fullkomligt riktigt. Nu finns det emellertid en produktionsapparat utbyggd för förädlingen, och frågan är om inte denna apparat räcker till för den bas, som nu står till förfogande. När man resonerar om ett pappersbruk, som det här är fråga om, måste man också tänka på den väsentliga saken, att det behöver massa för att producera olika sorters papper. Var skall massan tas ifrån? Skall massan tas ifrån de fabriker, som redan finnas i privat ägo i dessa områden av vårt land? Det är väl föga sannolikt, att detta skall vara möjligt, särskilt inom ett område där ju nyss — eller för en tid sedan i alla fall — en gammal välkänd massafabrik lagts ned. Detta är också en fråga, som måste lösas i det här sammanhanget.

Det var vidare en talare, som pekade på att någon vid Härnömässan i går talat om önskvärdenheten av att få industrier förlagda till Norrland. Ja, det är uppenbart att det är önskvärt att så kommer att ske, men jag tror inte, att den som talade om att förlägga industrier till Norrland speciellt tänkte på nya företag inom cellulosaindustrien av den typ, som här föreslås, utan han tänkte nog på lämpliga industrier överhuvud taget. Det var väl också den tankegången, som statsrådet Eriesson var inne på i sitt anförande vid Härnömässan. Man måste således härvidlag göra en åtskillnad, som är mycket betydelsefull för resonemanget i stort sett.

Man har tagit anstöt, herr talman, av att jag i en hastig vändning kallade mig för en klok socialist. Jag är av naturen en blygsam man, och jag skall korrigera detta värdeomdöme om min egen ringhet dithän, att jag vill säga, att jag, enligt min egen mening i varje fall, representerar en klok socialistisk tankegång.

Herr Hage: Herr talman! Jag ber att få säga några ord i den här föreliggande frågan och riktar dem då delvis till herr Rickard Lindström.

Jag ber först att få påpeka, att det i denna fråga inte finns någon enighet hos de sakkunniga, som åtsports. Om samtliga de sakkunniga, som åtsports i saken, enhälligt hade sagt ifrån, att det här inte kan bli tal om att åstadkomma något av det, som begärts i motionen, skulle jag — trots det intresse, som jag har för denna bygd — inte vågat göra ett yrkande. När det emellertid faktiskt är på det sättet, att de sakkunniga äro av olika mening, tycker jag att det är rimligt, att riksdagen med hänsyn härtill vill söka få till stånd en utredning för att slita tvisten mellan dessa olika meningsgrupper och få klarhet i vilken av dessa som har rätt. Detta är således min första utgångspunkt, då jag kommit att gå in för reservationen.

Herr Lindström framhöll, att vissa sakkunniga påpekat faran för skogsbe-

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)

ståndet av en alltför långt driven avverkning. Den saken har jag ofta hört påpekas. Men jag är övertygad om att även i den utredning, som jag påyrkar och kommer att rösta för och som jag hoppas kommer till stånd, kommer det att insättas personer som framföra också dessa synpunkter. Alltså herr Lindströms synpunkter komma säkerligen också att bli föremål för prövning. Herr Lindström behöver därför inte vara rädd för att de inte skola komma fram vid avgörandet av dessa spörsmål. Jag tycker, att när saken ligger till på detta sätt, bör man kunna vara med om en förutsättningslös utredning.

Jag vet, att det gör ett visst intryck när man talar om att det råder brist på arbetskraft i landet för närvarande. Den synpunkten har ju också framförts i denna diskussion, men problemet ligger annorlunda till i övre Norrland och Västerbotten. Där har man lagt ned eller kommer kanske inom en snar framtid att lägga ned eller minska driften vid vissa gruvor, vilket kommer att medföra, att många människor få svårt att skaffa sig sysselsättning. Vi ha vidare det svåra problemet med malmgruvorna i övre Norrland, där man inte vet var man skall placera de människor, som riskera att bli arbetslösa och som redan i viss utsträckning blivit det. Någon kanske invänder, att man kan skicka dessa arbetare till södra Sverige. Det är lätt sagt, men det är mycket svårt att genomföra. Som statsrevisor besökte jag en gång ett samhälle, där det var fråga om att nedlägga en stor industri. Nästan alla de människor, som skulle drabbas av denna nedläggning, hade egna hem. De hade skaffat sig sådana och blivit rotfasta på platsen. Man kan i sådant fall teoretisera hur mycket som helst om att skicka dem till Småland, Skåne eller någon annan plats, men det är oftast inte möjligt att praktiskt förverkliga en sådan tanke, åtminstone i någon större utsträckning.

I det fall, som vi nu diskutera, föreligga så många skäl, som tala för att man bör företaga en förutsättningslös utredning enligt vad som föreslås i reservationen, att jag än en gång vill deklarerera, att jag kommer att rösta för detta förslag.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Herr Velanders yttrande ger belägg för de farhågor som jag uttalade beträffande norrlandsutredningen och resultatet av dess arbete. Jag blev vidare minst sagt förvånad, då herr Velander beskrev tillkomsten av vår motion på det sättet att han sade, att här ha några mannar fått ett infall om att det bör anläggas en fabrik, och då väcka de bara en motion med begäran om att staten skall träda hjälpande emellan. Jag tycker, herr Velander, att detta i vårt fall är en tämligen obefogad beskyllning. Jag tar den också med knusende ro.

Herr Svedberg: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för en replik till herr Lindström.

Jag förvånar mig över de argument som föras till torgs från utskottsmajoritetens sida. Man hänvisar framför allt till råvarubristen såsom det bärande skälet för att en utredning icke bör komma till stånd. I reservationen upplyses, att Sverige under förkrigstiden år 1939 utskeppade inte mindre än 2 330 000 ton halvfabrikat. Vi skulle behöva minst 23 pappersfabriker i vårt land med en kapacitet av vardera 100 000 ton per år för att kunna förädla de exporterade halvfabrikaten till papper och andra helfabrikat. Det finns ju för övrigt även på andra områden en mängd industrier i vårt land som framställa halvfabrikat. Dessa halvfabrikat köpas av andra industrier som förädla produkterna till helfabrikat. Från järnverket i Norrbotten t. ex. kommer det i framtiden att skeppas stora mängder halvfabrikat till andra industrier i landet som ytterligare förädla järnverkets produkter. Det är i syfte att undersöka möjligheterna att

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)
få till stånd en liknande utveckling inom trävaruindustrien som vi i motionen ha begärt denna utredning.

Herr Velander: Herr talman! Herr Hage ansåg, att det var en stor styrka, när det gällde att ådagalägga det befogade i motionärernas önsksningar, att remissinstanserna voro av så olika meningar. Jag håller före att det snarare är motsatsen. Om de olika remissinstanserna var och en från sina utgångspunkter ha kommit till den uppfattningen, att man bör gå emot motionärernas hemställan, visar väl detta, att skälen härför måste vara både många och starka, eftersom varje remissinstans för sig kan falla tillbaka på särskilda premisser.

En av remissinstanserna, Sveriges industriförbund, har visserligen förklarat sig inte vilja motsätta sig en utredning, men det framgår av dess yttrande att man inte tror mycket på motionärernas uppslag. För egen del kan jag säga, att min uppfattning är ungefär densamma som industriförbundets, som emellertid inte räknat med att frågan redan är under utredning, vilket den dock är, såsom jag angav i mitt förra anförande.

Vad beträffar domänstyrelsens remissyttrande, innefattar detta, så vitt jag förstår, icke ett förordande av den av motionärerna avsedda utredningen.

Det kan hända, att jag inte valde det bästa uttrycket, när jag i mitt förra yttrande talade om att »några mannar» hade fått en idé om ett pappersbruk i Västerbotten och sedan väckt motion därom. Jag menade i varje fall inte något förklenande därmed. Bakom mitt yttrande låg ju det faktum, att motionärerna påkalla en statlig utredning utan att förebringa något bärande skäl därför. När man här såsom argument *mot* den ifrågasatta utredningen anför flera välgående skäl, säga förslagsställarna blott, att dessa skäl inte äro tillräckligt starka för att motionärernas krav på en utredning skall avvisas.

Herr Karl August Johanson förmenade, att norrlandskommittén vore liksom en stor säck, där man gömmer en hel del projekt. Jag tror emellertid inte, att hans uppfattning därvidlag är riktig. Norrlandskommittén har inte arbetat under någon särskilt lång tid, men från kommittén ha dock redan kommit ganska många uppslag i form av betänkanden eller skrivelser, som ha funnit väg till Kungl. Maj:ts kansli. Vissa av dessa uppslag ha också passerat riksdagen. Jag har det intrycket, även om jag kanske delvis talar i egen sak, att arbetet inom norrlandskommittén nog forceras så långt som det är möjligt. Jag tror heller inte, att det kommer att dröja så länge, innan det spörsmål, som vi här diskutera, blir klarlagt åtminstone på det sätt som norrlandskommittén kan befinnas vara mäktig.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill bara helt kort säga till herr Velander, att så vitt jag har kunnat utläsa ur de avgivna remissyttrandena, förklarar sig majoriteten av de hörda instanserna vara oförhindrad att vara med om en utredning. Den uppfattningen bestyrkes ju ytterligare av herr Paulis förklaring. Remissinstanserna *tillstyrka* visserligen inte en utredning, men de äro, som sagt, *oförhindrade* att vara med om en dylik. Jag tycker, att det är ett ganska gott underlag för motionärernas begäran.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Om ökad pappersproduktion under statlig medverkan. (Forts.)

Herr *Hesselbom* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 206, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 32;

Nej — 49.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till folkskoleseminarierna m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
folkskole-
seminarierna
m. m.*

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 242 framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 335 och II: 514 fatta beslut på sätt under punkten i 14 särskilda, med 1—14 betecknade moment närmare angivits;

II. att motionerna I: 17 och II: 19 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 336 och II: 513 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I de likalydande motionerna I: 336, av herr *Wahlund* m. fl., och II: 513, av herr *Pettersson* i Dahl m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t måtte för årets höstriksdag lägga fram förslag om ett särskilt lönetillägg på 500 kronor per år att utgå till folkskollärare och småskollärare, vilka vore anställda vid skolor av B 2- eller B 3-form samt vid mindre folkskolor och vissa b-skolor.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Oscar Olsson*, *Grünebo*, *Gustav Emil Andersson*, *Törnkvist*, *Svensson* i Grönvik och *Pettersson* i Dahl ansett dels att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, dels ock att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen — — — (lika med utskottet);

II. att motionerna — — — (lika med utskottet);

III. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 336 och II: 513, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning i av reservanterna angivna avseenden samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Innan jag går in på mitt egentliga ärende i denna fråga och utvecklar skälen för reservationen, ber jag att få säga några ord rörande en annan punkt i statsutskottets utlåtande. Jag har inte reserverat mig i fråga om den och har heller inte något yrkande att framställa. För att undvika onödiga förklaringar längre fram under debatten ber jag också att redan från början få uttryckligen framhålla, att det säkerligen inte är någon av de andra reservanterna som på denna punkt delar min uppfattning. Det gäller dock en ganska viktig fråga, varför jag måste fästa departementschefens uppmärksamhet på den.

Jag avser vad som framhålles i det petitestycke nedtill på s. 6 i utskottets utlåtande som börjar med orden »Under de senaste åren». Det gäller proportionen mellan intagna manliga och kvinnliga elever vid seminarierna. Det påpekas, att nu för tiden intagas årligen 60 procent manliga och 40 procent kvinnliga elever, vilket betyder att det varje år intages 168 fler manliga än kvinnliga elever. Denna ordning har tillämpats i många år och kommer att fortsätta, om man inte sätter stopp för den, vilket vi böra göra. Folkskollärarynnorna ha nämligen ingenting förbrutit som kan motivera att de vid tillsättandet av platser skola diskrimineras i förhållande till de manliga lärarna. Här ha vi ett påtagligt, för att inte säga uppenbart, brott mot likställighetslagens princip att vid platsers tillsättande hänsyn icke skall tagas till om vederbörande är man eller kvinna. Formellt kan man visserligen försvara sig med att saken är laglig. Man kryper nämligen, liksom då likställighetslagen principiellt behandlades här i riksdagen nyligen, bakom det förhållandet, att det här gäller kommunala tjänstemän och inte statliga. Men var och en förstår ju, hur det i verkligheten ligger till.

Det egendomliga är att likställighetslagens principer tillämpades i fråga om folkskollärarynnorna, innan debatterna om likställighetslagen blevo så skarpa här i kamrarna. Enligt den gamla seminarieorganisationen intogos nämligen lika många kvinnliga som manliga sökande. Den inbördes tävlingen mellan de sökande i fråga om kvalifikationer för lärarkallet fick då avgöra, vilka som segrade i konkurrensen om platserna.

Det är särskilt en punkt som verkar stötande i det av departementschefen citerade yttrandet av de sakkunniga. Det framhålles där: »Det synes lämpligt att hittillsvarande proportion tills vidare bibehålles, bland annat på grund av nödvändigheten att erhålla kvalificerade sökande i tillräckligt antal.» Vad menas med »kvalificerade sökande» i detta sammanhang? Jag misstänker, att man har valt detta uttryckssätt helt enkelt för att skolstyrelserna skola få avgörande vikt lagd vid sina synpunkter på den manliga arbetskraftens företräden framför den kvinnliga. Skolstyrelserna ha hävdad denna uppfattning på det sättet, att de i allt större utsträckning utannonsera lediga platser såsom manliga eller kvinnliga, och då givetvis oftast såsom manliga.

Jag har alltid haft svårt att förstå, att detta inte möter motstånd inom den manliga delen av folkskollärarkåren. Det måste enligt min uppfattning vara förödmjukande för en man, att det vid tävlingen om en plats inte är vederbörandes kvalifikationer och lämplighet som är det avgörande vid tillsättningen, utan att man då skall ta skydd bakom det manliga prerogativet för att komma ifrån en årlig tävling om befattningen. Något dylikt förekommer ju inte vid de högre skolorna. Där utannonseras inte ämneslärarbefattningar och adjunkturer på så sätt att vissa befattningar äro förbehållna för manliga eller kvinnliga sökande. Det kan naturligtvis inträffa, att en plats är förenad med en tjänstgöring som i och för sig ger en man eller kvinna företräde. I folkskolan kan det t. ex. vara fråga om en lärarbefattning, i vilken ingår undervisning i manlig slöjd.

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Beträffande den formella historia, bakom vilken denna kränkning av principiellt erkända och fastslagna lika medborgerliga rättigheter kan försiggå, vill jag säga, att visst håller jag på den kommunala självstyrelsen, men det är orimligt, att den i detta fall skall få leda till en kränkning av de lika medborgerliga rättigheterna. Den synpunkt, som skolstyrelserna här anlägga, är lika orimlig som då man i Tyskland tillerkände uppnästa och blonda medborgare en privilegierad ställning i jämförelse med svarthåriga och krok-nästa. Inte minst efter det principiella uttalande angående likställighetslagen som gjorts vid denna riksdag måste jag anse det vara en angelägenhet av första rang att tillse att likställigheten hävdas även på detta område. Jag förstår mycket väl, att det är till justitieministern och inte ecklesiastikministern som man i detta fall närmast har att vända sig. Ecklesiastikministern kan dock göra så mycket vid bestämmandet av intagningarna till seminarierna, att han återför förhållandena till det normala och ursprungliga: lika antal män och kvinnor. De skolstyrelser som ha den gamla fördomsfulla uppfattningen i det manliga samhället, att om man kan få en man eller kvinna för samma betalning, bör man alltid ta mannen, böra inte få någon som helst uppmuntran för sin uppfattning.

Jag övergår härefter till mitt egentliga ärende, till reservationen och vad den betyder. Herrarna återfinna vår reservation på s. 32 i utlåtandet.

Jag kan inte annat än gratulera både departementschefen och de seminarie-sakkunniga till det förträffliga och eleganta sätt, varpå de i stort sett ha löst frågan om att dra folkskollärare i större antal till landsbygdens skolor i konkurrensen med städerna och tätorterna. Det är, synes det mig, ett både skickligt och ur alla synpunkter lämpligt drag att avskaffa karenstiden för de nya lärare som söka till B 2-skolor och ännu lägre skolformer. Det betyder för dem ett lönetillskott av 1 700 à 1 800 kronor om året. Lockelsen till A- och B 1-skolor i städer och tätorter måste givetvis i någon mån minskas vid utsikten att omedelbart kunna få en ordinarie befattning med högre lön.

Det kan kanske synas egendomligt, att man utöver denna förbättring i motionen begär, att lärarna vid skolor av B 2- eller B 3-form samt vid mindre folkskolor och vissa småskolor skola erhålla ett ytterligare lönetillskott på 500 kronor. Förslaget motiveras med att upphävandet av karenstiden kanske inte kommer att innebära en tillräcklig lockelse för att garantera, att dragningen till B 2-skolor o. s. v. utjämnas. Jag har för min del ingenting emot att denna fråga ytterligare utredes. Departementschefen är ju inte heller säker på att det räcker med upphävandet av karenstiden, men han vill först avvakta resultatet av denna åtgärd. Jag skulle ha kunnat ansluta mig till departementschefens uppfattning, om han inte samtidigt hade vidtagit en åtgärd som ställer de sämsta skolformerna utanför de fördelar som tillerkännas lärarna vid de andra skolorna och som skulle möjliggöra för dem att få lika kvalificerade lärarkrafter som A- och B-skolorna och även B 2-skolorna. Reservationen går därför ett steg längre än motionen i så måtto, att vi i reservationen hemställa, att det under alla förhållanden skall undersökas hur man skall kunna tillgodose de glesast befolkade bygdernas och de sämsta skolformernas intressen i detta avseende. Ett förverkligande av motionens förslag skulle medföra en kostnadsökning av fem miljoner kronor, vilket ju är en ganska stor summa. Då skulle lärarna vid alla B 2-skolor och lägre skolformer komma i åtnjutande av detta lönetillskott på 500 kronor. Även om kostnadsökningen i och för sig är stor, är den dock inte så avskräckande, att denna väg inte är framkomlig, om det skulle visa sig vara lämpligt och nödvändigt att gå den. Om man emellertid undantar B 2-skolorna, som ju, även om de inte

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

igga i tätorterna, dock inte äro belägna i obygder och alltför glest befolkade trakter, skulle utgiftsökningen minskas till en miljon kronor. Det är verkligen stor skillnad på tjänstgöringen i en B 2-skola och en B 3-skola. B 3-skolor och lägre skolformer äro dessutom i allmänhet belägna i ensliga och isolerade trakter, men jag tar inte bara hänsyn till det utan även till tjänstgöringen. Det invändes kanske, att det finns B 2-skolor, där lärarna ha ett lika betungande arbete som lärarna vid B 3-skolor. Jag medger att det i enstaka fall kan vara så, men här tala vi ju inte om undantagen, utan om vad som är det typiska. Jag har talat med åtskilliga lärare vid B 3-skolor, där ju folkskolan och småskolan äro förenade, vilka ha övergått till B 2-skolor. Dessa lärare ha försäkrat, att arbetet vid en B 3-skola är utan jämförelse mer betungande, även om den är liten och B 2-skolan stor. Detta faktum har varit avgörande för mig, då jag vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition och motionen kommit till det resultatet, att en undersökning snarast bör görast i enlighet med det önskemål som framföres i motionen och det tillägg som göres i reservationen. Reservationen avser ju i denna del lärarna vid de sämsta skolformerna.

Vi böra, herr talman, i linje med den uppfattning som kommit fram under de senaste riksdagarna ta den allra största hänsyn till nödvändigheten att få så kompetenta lärarkrafter som möjligt även vid de sämsta skolformerna. Det kan inte vara något riksstress, att de sämsta skolformerna skola få nöja sig med den kvarlåtenskap, om jag så får uttrycka mig, inom lärarkåren, som återstår sedan de högre skolorna till och med B 2-skolorna täckt sitt behov av lärare.

Jag ber, herr talman, att på nu anförda skäl få yrka bifall till den av herr J. B. Johansson m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Wahlund: Herr talman! Det är ganska nedslående att behöva diskutera en sådan här viktig fråga inför en så glest besatt kammare. Jag skall i motsats till herr Oscar Olsson hålla mig till det tema som reservationen berör.

Vid tillsättandet av de seminariesakkunniga fäste Kungl. Maj:t i direktiven särskilt uppmärksamheten på glesbygdens och de avsidis liggande orternas lärarproblem. Det framhölls även, att folkskollärarbristen antagligen komme att accentueras och med all sannolikhet i första hand drabba de sämre skolformerna och de avlägset belägna skolorna. De seminariesakkunniga ha arbetat i enlighet med dessa direktiv. Vi ha verkställt ingående statistiska undersökningar, varifrån åtminstone huvudsiffrorna redovisas i utskottets utlåtande. Våra utredningar ha visat, att A-skolorna haft mycket lätt att få lärarkrafter, även om skolorna varit belägna på landsbygden. Också B 1-skolorna ha lätt kunnat få lärare, fastän det varit något svårare för dem än för A-skolorna. Situationen har emellertid varit långt värre för B 2-skolor och lägre skolformer. Det verkar, som om dessa skolor skulle få nöja sig med de lärare som bli över, sedan de högre skolformerna täckt sitt lärarbehov. Det visar sig, om jag tar siffrorna för B 2-skolor, att det i en tredjedel av fallen inte varit möjligt att få fullt förslagsrum vid lärartillsättningarna. I en tiondel av fallen fanns det överhuvud taget inte någon sökande. Läget var lika svårt vid övriga lägre skolformer.

Det visade sig också vid våra undersökningar, att man på många håll i stor utsträckning varit tvungen att tillsätta lärare, som inte voro kompetenta för sina befattningar. Detta var, ansågo de seminariesakkunniga, ett orimligt förhållande. Även remissinstanserna ha varit av samma uppfattning. Herr statsrådet har uttalat samma åsikt i propositionen, liksom utskottet i utlåtandet.

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Det gällde att finna några vägar för att komma till rätta med det här problemet, och då kom just den tanken upp, att man skulle slopa karenstiden vid de lägre skolformerna. Jag måste emellertid för min del på grundval av det statistiska material, som föreligger, anse att detta nog är gott och väl, men inte tillräckligt. Man måste göra någonting mer, och vad skall man då göra? Ja, om en privat företagare skall ha ett arbete utfört och inte får några kvalificerade krafter för att sköta detta arbete, då höjer han lönen. Och det är just vad det här föreliggande förslaget om detta speciella skolformstillägg på 500 kronor innebär. Det är ett drastiskt förslag, det är jag fullt medveten om, det är ett genomgripande förslag, som herr statsrådet uttrycker saken, men en drastisk situation kräver drastiska åtgärder. Det var med spänning man väntade på vad remissinstanserna skulle säga. Remissinstanser äro ju konservativa, inte i politisk mening men i verklig mening — det veta vi av erfarenhet — men det visade sig att de voro mycket gynnsamt inställda till detta förslag. Herr Bergh i Luleå och jag ha varit motståndare och ha haft många diskussioner i den här frågan. Vi ha fört dem på ett mycket angenämt sätt, herr Bergh, men det får ursäktas mig att jag kände en sadistisk tillfredsställelse då herr Berghs domkapitel i Luleå tillstyrkte min reservation. Statskontoret avstyrkte — förstås, höll jag på att säga. Skolöverstyrelsen sade, att det föreligger skäl för ett sådant här lönetillägg, men, sade skolöverstyrelsen, låt oss vänta, låt oss se vilken effekt den här bestämmelsen om karenstidens slopande får. Samma ståndpunkt intog Kungl. Maj:t, och samma ståndpunkt intager utskottet.

Men hur länge skola vi vänta? Vid debatten om det ämne vi behandlade här senast var det en norrlandsrepresentant som sade: »Medan gräset växer, dör kon.» Det ligger ungefär likadant till här. Det är bråttom; vi veta att dessa sämre skolformer ha otillräckligt med kompetenta lärare, vi veta att dessa skolor, som i och för sig ge en sämre undervisning, också få sämre lärare, inte i det enskilda fallet, men i allmänhet, och det är inte rimligt.

Man måste också tänka på framtiden. Det finns en statistik redovisad på s. 7 i betänkandet, vilken jag ber kammarens ärade ledamöter kasta en blick på. Den visar storleken av det nya lärarbehov, som kommer att yppa sig under den närmaste framtiden; den visar hur från normalt något mer än 400 folkskollärare per år behovet av utexaminerade stiger ända upp till 1 800 å 1 900 fram mot mitten av 1950-talet. Det är ju alldeles självklart, att man i denna situation kan ha anledning befara att det blir just de lägre skolformerna, som som få stå efter i konkurrensen om lärare.

Det finns många skäl för att vi just vilja ha ut goda lärare till dessa lägre skolformer — herr Oscar Olsson har berört en del av dessa skäl. Det är klart — och det vet var och en, som något känner till undervisningen på landsbygden — att det ofta är så, att lärarna betyda mer för undervisningen än vad skolformen gör.

Till slut, herr talman, vill jag peka på ytterligare en sak: dessa skolor, som ligga inom den spridda bebyggelsen på landsbygden, ha en betydelse långt utöver själva undervisningen, de utgöra små kulturhärddar för bygden, och det är faktiskt mera betydelsefullt att få goda lärare där än det är inom tätorterna. Jag kommer att yrka bifall till reservationen, och, herr talman, jag rekommenderar därmed inte alls kammaren att ge sig in på något äventyr. Vad reservationen vill är ju rätt och slätt att vi skola skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning i ämnet för att sedan få frågan tillbaka till riksdagen med det förslag, vartill utredningen kan ha givit anledning. Om vi följa reservationen, få vi alltså i alla fall tillbaka frågan till behandling här i riksdagen.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! I likhet med herr Wahlund får jag beklaga, att denna diskussion måste föras under så ogynnsamma förhållanden i det att endast ett mycket litet antal kammarledamöter äro i tillfälle att höra argumenteringen. Jag skall därför gå förbi de mycket intressanta synpunkter som herr Oscar Olsson framförde i början av sitt anförande — vi få antagligen tillfälle att taga upp dem någon annan gång.

Vad reservationen beträffar föreligger det inga delade meningar mellan reservanterna och mig därom, att den lärarbrist, som vi för närvarande ha, skakar vår skolas grundvalar, för att begagna ett högtidligt uttryck. Och att svårigheterna komma att bli speciellt besvärliga för landsbygden, det behöver man ju inte ha någon livligare fantasi för att föreställa sig.

Jag kan emellertid för närvarande inte ansluta mig till tanken på ett löne-tillägg åt de sämre skolformernas lärare och det av följande skäl. Jag tror, att när vi nu taga bort karenstiden och tillåta ordinarie tillsättning utan att vederbörande lärare har haft två års tjänstetid, så ökar man därigenom högst väsentligt landsortsplatsernas attraktivitet utan att rubba någonting i det bestående lönesystemet. Jag tror att detta är någonting väsentligt, och det har ju framhållits här med siffror, vilka kraftiga lönestegringar som de unga lärarna här kunna erhålla. Jag vill dessutom framhålla, hurusom Kungl. Maj:t — kanske med en viss tveksamhet beträffande det formellt riktiga i handlings-sättet — har tillåtit sig att införa en ny princip när det gäller tillstånd att in-rätta ordinarie befattningar. Kungl. Maj:t är sedan ett halvår tillbaka mycket strängare när det gäller inrättande av ordinarie befattningar i städerna än i landsorten. Numera har ju även statsutskottet ställt sig bakom denna praxis. Det betyder, att det bör gå mycket lättare för en lärare, som vill ha en ordinarie befattning, att få den om han söker sig ut till landsbygden, då den två-åriga karenstiden är struken för de sämre skolformerna och antalet ordinarie anställningar för landsbygden utökas väsentligt. Även detta är en sak som man kan genomföra utan att på något sätt rubba reglerna för nu gällande lönesystem.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på att Kungl. Maj:t numera har fastställt en meritvärdering, som ger en ökad tyngd åt antalet tjänsteår. Även denna åtgärd betyder i realiteten ett mycket effektivt stöd åt landsbygdsskolornas rekrytering.

Men sedan skulle jag vilja fästa uppmärksamheten på två omständigheter, som jag tycker reservanterna alldeles vifta bort. Jag hade för inte länge sedan tillfälle att resa igenom ett stort inspektionsområde och se på bostadsförhållandena inom detta område. och jag blev glatt överraskad över den omsorg som skoldistriktet hade lagt ned på att skaffa förstklassiga bostäder både åt lärarna och åt vaktmästarna. Jag frågade inspektören om det i detta skoldistrikt — det var ett distrikt, som även omfattade landsbygd — var några svårigheter att skaffa fullgoda lärare på landsbygden. Nej, sade han, inte ens kantorsbefattningarna äro här besvärliga att besätta. Detta tyder på att landsbygdskommunerna ha stora möjligheter att hävda sig i konkurrensen i synnerhet i dagens situation, när bostadsläget är så pressat i städerna och tätorterna. En trevlig bostad, till vilken man, som jag hoppas, snart får statsbidrag, skall kanske visa sig vara en ännu effektivare faktor än de ting jag hittills har uppehållit mig vid. Nu förhåller det sig ju så, att höstriksdagen av allt att döma kommer att få taga ställning till en ny boställsordning för folkskolans lärarpersonal, och jag kan inte tänka mig annat än att vi då få en möjlighet att ge statsbidrag till lärarbostäderna och därigenom göra landsbygdskommunerna konkurrenskraftiga i hög grad.

Den andra omständigheten, som reservanterna — och kanske även utskotts-

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

majoriteten — tyckas ha förbisett är, att vi ha en lönekommitté sittande, vilken bland annat har tagit till uppgift att minska spänningarna mellan de olika dyrorterna. I den motion, som ligger till grund för reservationen, framhålles det alldeles speciellt, att skillnaden mellan dyrortsgrupperna är en av orsakerna till att landsbygden är så illa ställd. Det står i motionen: »Att lärarna icke gärna söka platser vid de lägre skolformerna beror icke endast av att dessa skolor ligga avlägset — vilket de för övrigt ingalunda alltid göra — eller på den lägre skolformen i och för sig, utan också och kanske främst därpå, att lönerna på grund av dyrortsgrupperingen äro låga för dessa lärare.» Vi komma nu av allt att döma att till höstrikdagen få taga ställning till ett förslag, som innebär att spänningen mellan högsta och lägsta dyrort sjunker från 24 till 16 procent, vilket betyder att en småskollärarinna får en lönestegring med 1 570 kronor på A-ort och med 1 177 kronor på I-ort. Det sker alltså en utjämning med ca 400 kronor, d. v. s. ungefär samma belopp som det som anges i reservationen. En sådan utjämning kan man också genomföra när man gör en löneroglering, där man alltså inte bryter sönder principerna, utan helt enkelt passar in det hela i lönesystemet. Jag tror, att om man tar hänsyn till alla dessa faktorer kan man inte på allvar göra gällande, att ett följande av utskottets förslag skulle innebära ett missgynnande av landsbygden. Och när jag rekommenderar utskottsförslaget, vill jag samtidigt ställa en fråga, som kanske kommer att välla litet opposition: är det ändå inte litet farligt att ge en högre lön åt lärare, anställda vid sämre skolformer? Vi vilja ju alla slå ut de sämre skolformerna, vi vilja inte ha kvar dessa lågklassiga skolformer, och är det inte då litet riskabelt att säga till en lärare, att så länge han undervisar i den lågklassiga skolformen får han behålla lönetillägget på 500 kronor, men om kommunen åstadkommer en högre skolform förlorar han detta tillägg? Jag tror att vi kunna få ångra ett insläende på den linjen, ty det skulle kunna inverka konserverande på de sämre skolformerna. Jag kan inte tänka mig att det kan vara en klok politik, allra minst ur landsbygdens synpunkt, att taga denna risk, när man vinner så litet som de ytterligt osäkra fördelar, vilka reservanternas linje skulle innebära.

Jag skulle föreställa mig, att när vi ha boställsordningen och lönerogleringen på riksdagens bord, då kunna vi taga ställning till frågan, huruvida dessa åtgärder äro tillräckliga eller icke. Om riksdagen skulle förkasta boställsordningen, om riksdagen skulle vägra att gå med på denna utjämning av spänningen mellan dyrortsgrupperna, då menar jag att reservanterna komma i en bättre dager, men det får ju riksdagen möjlighet att taga ställning till i det sammanhanget.

Slutligen kan jag inte undgå att finna, att man, så tveksamt som detta ärendet är, måste taga hänsyn till kostnaderna. Har man råd att för en tveaktig reform, som kanske kommer att skada landsbygdens intressen, lägga ut fyra miljoner kronor i en situation, där vi verkligen ha användning för våra pengar på annat håll? Jag tror, att man måste tänka sig för åtskilliga gånger innan man faller för argument, som kanske annars kunna te sig bestickande.

Herr talman! Med det anförda tror jag mig ha motiverat, att Kungl. Maj:ts förslag har fått det utseende det har fått.

Herr Pauli: Herr talman! Efter den klagörande belysning, som statsrådet Erlander har givit åt denna fråga och åt den ståndpunkt, som intages även av statsutskottet, kan jag fatta mig kort.

Den fråga det här gäller är, som kammarens ledamöter ha hört, huruvida vi skola nöja oss med de av regeringen föreslagna åtgärderna för att förbättra

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

lärarrekryteringen i avsidet belägna skolor av sämre typer eller om vi därutöver skola ge lärarna vid dessa skolor ett särskilt lönetillägg. Regeringens förslag går ut på dels ett borttagande av karenstiden, så att de lärare, som komma till dessa skolor, få möjlighet att snabbt vinna ordinarie eller i varje fall extra ordinarie anställning, dels ordnande av bättre tjänstebostäder och anvisande av statsbidrag till dessa för att locka lärare till sådana orter som det här gäller. Dessutom nämnde ju statsrådet ytterligare en väg, på vilken man kan åstadkomma en frestelse att söka dessa eljest mindre eftertraktade anställningar. Skola vi nöja oss med dessa åtgärder, eller skola vi därutöver redan nu genom ett utredningsdirektiv begära ett extra lönetillägg på 500 kronor?

Jag vill i förbigående erinra om att det kanske inte under debatten här i kammaren bör anses, att det rör sig om en totalutgift på fyra miljoner kronor, vilket det gör enligt sakkunnigförslaget. Enligt reservanternas förslag, där det ifrågavarande området av skolor har krympt ihop, skulle det nämligen endast röra sig om en miljon tvåhundrausen kronor. Men även det är pengar i dessa tider, och man bör ju tänka sig för innan man direkt beställer, som reservanterna på sätt och vis vilja göra, en statsutgift av denna storlek.

Vi ha inom statsutskottet anslutit oss till ecklesiastikministerns uppfattning, vilken för övrigt är densamma som sakkunnigemajoritetens, att man bör vänta och se en smula, hur de här föreslagna förmånerna verka, innan man lägger på detta extra lönetillägg. Det är i alla fall inte några struntsaker, som vederbörande lärare vinna på karenstidens borttagande; på A-ort betyder den en löneökning med 1 517 kronor, på B-ort 1 560 kronor, på C-ort 1 603 kronor, på D-ort 1 646 kronor och på E-ort 1 690 kronor, rörligt tillägg och kristillägg inberäknade. Nog tycker man att dessa löneökningar jämte förbättringarna i själva anställningsformen borde kunna verka ganska lockande.

Vad de sakkunniga anfört i dessa frågor kan läsas på sidorna 14 och 15 i utskottsutlåtandet. De ha påpekat, att antalet lärjungar i de lägre skolformerna ofta är mindre, varigenom en kompensation för ett visst merarbete erhålles särskilt i fråga om granskningen av lärjungarnas skriftliga arbeten. Dessutom säga de, att det skulle vara mycket svårt att åstadkomma en fullt rättvis gradering efter tjänstgöringens besvärlighetsgrad, och de frukta, att ett försök till en sådan gradering skulle väcka en icke oberättigad irritation bland de berörda befattningshavarna. Slutligen säga de sakkunniga: »Både på grund av de svårigheter som sålunda framhållits och med hänsyn till angelägenheten att efter hand pröva sig fram till de effektivaste och samtidigt enklaste åtgärderna för åstadkommande av en tillfredsställande rekrytering till de svårbesatta lärartjänsterna ha de sakkunniga sålunda ansett sig böra avstå från att föreslå införande av särskilda lönetillskott till ifrågavarande lärare. Åtminstone bör frågan därom anstå, tills erfarenhet vunnits, huruvida övriga av de sakkunniga föreslagna åtgärder äro tillräckliga eller ej.» Det är denna de sakkunnigas ståndpunkt som både ecklesiastikministern och utskottet ha anslutit sig till.

Nu finns det emellertid en reservant bland de sakkunniga — det är herr Wahlund — och han har liksom en av representanterna för sakkunnigemajoriteten förmånen att här i kammaren kunna föra sin talan. Jag måste emellertid säga, att jag varken under utskottsarbetet eller genom vad jag har hört i dag från herrar Oscar Olsson och Wahlund har övertygats om att herr Wahlunds, som han själv uttryckte det, drastiska och genomgripande förslag på något sätt är av nödvändigheten påkallat, åtminstone för närvarande. Det finns alla skäl att beakta den varning, som statsrådet nyss gav mot att i onödan bryta sönder ett lönesystem i stället för att försöka gå en väg, som smidigt ansluter

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

sig till nuvarande lönesystem men likväl innebär ett betydligt förhöjande av förmånerna för de lärare, som söka sig till de skolor det här är fråga om.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru Alm: Herr talman! Jag skulle egentligen kunna nöja mig med att i stort sett instämma med herr Oscar Olsson i de synpunkter han har anlagt på frågan om elevintagningen vid seminarierna, men jag kan inte neka mig — ehuru statsrådet Erlander gärna ville skjuta på den intressanta diskussionen i den frågan — att göra ytterligare en liten kommentar till den passus i utskottsutlåtandet, som berör förhållandet mellan antalet manliga och antalet kvinnliga elever vid folkskoleseminarierna. Herr Olsson har påpekat, att han anser den föreslagna proportionen 6:4 till folkskollärarinnornas nackdel vara oriktig; han använde det starka uttrycket »en kränkning av de mänskliga rättigheterna». Jag nöjer mig med att säga, att jag finner den pedagogiskt olämplig. Herr Olsson vill ha fifty-fifty. Det vill jag också. Men den förbättring av förhållandena, som herr Olsson strävar till, finns det tyvärr inte mycket resonans för. Tvärtom hotar en försämring av denna proportion. Det framgår bl. a. av den försåtliga formuleringen av seminariesakkunnigas uttalande, som är återgivet på sidan 6 i utskottsutlåtandet och som herr Olsson citerade. Det heter där: »Det synes lämpligt att hittillsvarande proportion tills vidare bibehålles, bland annat på grund av nödvändigheten att erhålla kvalificerade sökande i tillräckligt antal.» För den oinitierade förefaller det ju av detta uttalande, som om de mera kvalificerade sökandena vore att finna bland de manliga läraraspiranterna och att proportionen 6:4 motiveras med detta. I själva verket är fallet det motsatta. Ur kvalifikationssynpunkt ligger bevisligen överlägsenheten hos de kvinnliga sökandena till seminarierna — det framgår tydligt av betygsstatistiken — och det är för att kunna rekrytera seminarierna med kvalificerade sökande, som man inte vågat sänka de kvinnliga elevernas antal under 40 procent — »tills vidare» som det så diplomatiskt heter. Annars skulle man nog inte vara så obenägen att decimera deras antal ytterligare, av undfallenhet för en reaktionär tendens i bygderna att ersätta kvinnliga lärare med manliga, när nu lärare av bägge sorterna äro lika dyra, som herr Olsson påpekade, och man inbillar sig ha mera nytta av de manliga lärarna. Det sistnämnda vill jag bestrida. Som undervisare och uppfostrare äro kvinnorna väl så goda som männen, och det borde vara myndigheternas sak att se till, att skolorna tillföras lärare i den ur pedagogisk synpunkt lämpligaste proportionen, d. v. s. 50:50.

Herr Wahlund: Herr talman! Jag skall inte här ta upp en diskussion med statsrådet Erlander, huruvida lärarna kunna påverka skolformen och huruvida de därvidlag låta sig osocialt påverkas av löneekonomiska skäl. Jag skall endast anmäla, att jag härvidlag har en annan tro än statsrådet.

Enligt vad statsrådet sade — jag hoppas nu att jag inte alldeles missförstod saken — skulle vi opponenter anse att utskottsförslaget och alltså även propositionen innebär ett missgynnande av landsbygden. Det anse vi naturligtvis inte, och här vill jag, herr talman, oreserverat deklarerera min stora tillfredsställelse över herr statsrådets politik beträffande de ordinarie befattningarna med denna strängare prövning för städerna och den mindre stränga för landsbygden. Jag anser i likhet med statsrådet att den saken har sin mycket stora betydelse, och jag anser också, herr statsråd, att dessa bättre bostäder, som vi nu vänta, skola få betydelse för lärarrekyteringen på de glest bebyggda orterna. Jag hoppas att statsbidraget härvidlag skall bli rundligt tilltaget och avpassat efter kommunernas skattekraft. Vidare ha vi förslaget om partiellt slopande av karenstiden, som

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)
 naturligtvis också är betydelsefullt. Men spännvidden mellan ansökningsfrekvensen vid de högre skolformerna och vid de lägre är så stor, att jag inte tror, att ens de åtgärder, som utskottsmajoriteten biträder och som också jag är mycket tillfredsställd över, äro tillräckliga. Mer än en tro kan det inte bli. Det skall bli mycket intressant att se den här frågans utveckling. Det skall bli högst intressant, herr talman, att om ett par år för kammaren presentera en statistik över situationen, när dessa reformer äro genomförda. Jag vågar redan i dag påstå — eller kanske jag hellre skall säga: vågar tro — att den statistiken kommer att visa att spännvidden fortfarande är kvar, att de lägre skolformerna fortfarande äro eftersatta vad beträffar lärarrekruteringen.

Det är klart att det är fördelaktigt, att den av statsrådet omnämnda lönekommittén nu minskar spännvidden i vad det gäller dyrortsgraderingen. Men hur vore det att helt enkelt ta bort dyrortsgraderingen? Då kanske till och med jag skulle kunna börja tro att vi få bättre ansökningsfrekvens vid de lägre skolformerna.

Det är till slut en sak, herr talman, som förvånar mig litet. Jag blev nästan litet missräknad, då jag hörde statsrådet Erlander säga, att det dock gäller miljonsummor. Statsrådet har ju tidigare i sin verksamhet varit van att arbeta med hundramiljonsummor. De summor, som vi i dag diskutera, röra sig inom avrundningsgränserna för utgifterna för de reformer, som statsrådet Erlander tidigare under sin verksamhet i socialdepartementet har sysslat med.

Ja, herr talman, vi få väl vänta och se vem som får rätt. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag tror också, att om man formulerar spådomen som herr Wahlund gjorde, kommer han att få rätt i sin uppfattning, att det kommer att bli svårigheter beträffande landsbygden även i fortsättningen. Men jag är tveksam, om svårigheterna skulle bli något nämnvärt mindre, om det förslag om ett särskilt lönetillägg på 500 kronor, som vi nu diskutera, bleve realiserat.

Herr Wahlund undrar hur jag, som är så van att röra mig med miljoner, kan komma på idén att tala om struntutgifter på 4 miljoner kronor. Vi ha, herr talman, aldrig handskats med pengar på det sättet i socialdepartementet. Vi ha alltid förvissat oss om värdet av en reform, innan vi försökt oss på att realisera den. Här har jag försökt att visa, att denna reform är tvekelaktig till sin effekt och kanske rent av skadlig för landsbygden. Under sådana förhållanden säger jag: 4 miljoner kronor för en sak, vars värde man betvivlar och som man till och med tror är skadlig, är faktiskt 4 miljoner kronor för mycket.

Till fru Alm vill jag endast säga, att det tyvärr inte bara är ute i bygderna, som tendensen att föredraga lärare av visst kön existerar. Det finns också en stad som heter Stockholm. Där fattades häromdagen ett beslut som innebär att proportionen mellan kvinnliga och manliga lärare blir 5:2. Om fru Alm hjälper mig att komma till rätta med förhållandena i Stockholm, kanske vi ha lättare att komma överens i denna fråga också när det gäller rikspolitiken.

Herr **Bergh, Ragnar**: Herr talman! Jag begärde ordet dels för att göra några korta repliker och dels för att framföra ett önskemål till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet.

Det är sant som herr Wahlund säger, att seminariesakkunniga visat en rörande enighet. När herr Wahlund i slutupploppet skilde sig från oss andra, var jag litet tveksam, om han då var landsbygdspolitikern eller om hans avvikande mening endast grundade sig på att han är professor. Jag erinrar om den klassiska definitionen på en professor: en herre som har annan mening än

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

andra. I varje fall kunde han inte vinna anklang hos lärarrepresentanterna bland de sakkunniga, ty folkskolläraryrkesförbundets ordförande och folkskolläraryrkesförbundets ordförande tillhörde oss andra i frågan om det särskilda lönetillägget på 500 kronor, där meningsskiljaktighet rådde.

Jag skulle vilja rikta den anmärkningen mot hela det resonemang, som herr Wahlund här fört, att vi andra i enlighet med vårt uppdrag betraktat denna fråga som ett rekryteringsproblem. I syfte att befrämja rekryteringen ville vi ta bort karenstiden och därigenom bereda en ekonomisk förmån, som på A-ort uppgår till över 1 500 kronor. Däremot ansågo vi, att det ur rekryteringssynpunkt inte finns något omedelbart intresse av att höja lönerna med 500 kronor för dem som redan äro anställda. Nu är det så, att detta problem mer eller mindre är att anse som ett tillfälligt problem — jag bortser från de kvalitativa synpunkterna — och därför löser sig problemet av sig självt, så snart vi ha lärare i tillräckligt antal.

För min del har jag just i lönesystemets karaktär haft ett starkt skäl att inte gå med på förslaget. Det som gör, att vi ha en gradering av lönerna bland olika folkskollärare, är tjänstgöringstidens olika längd. Det är en genomgående princip. De som tjänstgöra i skolor med 36½ veckors lästid äro placerade en löneklass lägre än de som har 39 veckors lästid. Likaledes få lärarinnor med längre tjänstgöring per vecka högre löneklassplacering än lärarinnor med kortare tjänstgöring per vecka. Jag tänker därvid på lärarinnorna i mindre folkskolor. Det måste då vara mycket starka skäl för att man skall gå in för särskilda fasta lönetillägg.

Den stora svårighet, som möter och som man inte kan komma från, om man vill ha föreslagna särskilda lönetillägg, är att det är praktiskt taget omöjligt att åstadkomma en rättvis avgränsning, även om man låter skolformen vara en dominerande faktor. Det går inte att med hänsyn till skolornas belägenhet och arbetsmängden i skolorna åstadkomma en sådan rättvis bedömning och rättvis klassifikation av skolorna, utan en ganska berättigad irritation kan skapas. Vi ha emellertid inte tagit avstånd från själva tanken på lönetillägg, men bland annat av det anförda skälet ha vi ansett, att ett genomförande av förslaget är så vanskligt, att vi funnit det bäst att låta frågan anstå, tills erfarenhet vunnits, huruvida övriga föreslagna åtgärder äro tillräckliga eller ej.

Jag kommer härefter till det önskemål, som jag ville framföra till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. I propositionen talas det om relationerna mellan ordinarie och icke-ordinarie folkskollärare i dels de lägre skolformerna och dels de högre. Propositionen ger där uttryck åt den meningen, att när det gäller skoldistrikt med svårbesatta lärarplatser, bör man fullt ut följa den regel, som finns uttryckt i folkskolestadgans § 2, att när det föreligger ett varaktigt behov, böra ordinarie tjänster i regel vara inrättade i sådant antal som motsvarar antalet avdelningar. Men sedan förordar departementschefen, när det gäller städer och tätorter, ett procenttal icke-ordinarie lärare av ca 15. I det sammanhanget har en jämförelse gjorts med läroverken, där antalet icke-ordinarie lärare håller sig omkring 20 procent.

Till en början vill jag säga, att jämförelsen med läroverken inte är riktigt rättvisande, ty där ha vi en hel del extralärare, som inte gått provår och följaktligen inte äro kompetenta. Därför måste vi ha ett relativt större antal icke-ordinarie lärare i läroverken än inom folkskoleväsendet.

Vidare vill jag framföra den synpunkten, att den stimulans att söka till svårbesatta landsbygdsskolor, som man vill vinna genom karenstidens borttagande, kan tänkas motverkas, ifall icke i städer och tätorter ordinarie tjänster inrättas till det antal, som motsvarar det varaktiga behovet. Som herr statsrådet säkert vet, ha tjänstledigheter enligt § 17 blivit ganska vanliga på senare år. Folk-

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

skollärare och folkskollärarinnor på landsbygden söka nämligen tjänstledighet från sina egna ordinarie tjänster och ställa sig i kö för att få icke-ordinarie tjänster i städer. Jag faller intet omdöme om själva tendensen. När sådant förr i världen inträffade, fingo de vikariatslön eller annan icke-ordinarie lön i städerna. Nu däremot få de behålla den ordinarie lönen i den löneklass, där de befinna sig. De erhålla således ingen som helst löneminskning. Ifall denna konkurrens om icke-ordinarie tjänster fortfar, kan man löpa den risken, att det kommer att finnas förhållandevis många vikariat på landsbygden, som skola besättas. Men i de fall, då läraren på landsbygden är tjänstledig, kan man inte locka sökande med karenstidens avskaffande, ty sökanden blir ju inte ordinarie omedelbart utan sitter där som icke-ordinarie lärare. Följaktligen vore det fördelaktigt, om man även i städer och tätorter följde vad stadgan anger som princip, nämligen att antalet ordinarie tjänster skall motsvara behovet av antalet avdelningar. Detta varierar naturligtvis i olika distrikt, men jag tror att en sådan lokal prövning är bättre än att låsa fast antalet vid ett procenttal.

Nu kan det invändas mot detta resonemang, att när man på landsbygden fått en lärare, som begär tjänstledighet, kan man vägra honom denna. Det kan man göra, och man gör det i viss utsträckning, men det finns en ganska stark press på skolstyrelserna att icke vägra att bevilja ledighet. Det kan också ifrågasättas, om man bör vara alltför restriktiv. Det förefaller mig sålunda som om man, när det gäller antalet ordinarie tjänster i städer och tätorter, inte borde vara fullt så restriktiv som departementschefen enligt propositionen synes anse att man bör vara.

Jag tror också, att man inte kan lägga in så mycket i statsutskottets uttalande, som statsrådet gjorde, när han sade, att statsutskottet gett sin sanktion åt den princip, som propositionen ger uttryck åt. Statsutskottet har först refererat vad propositionen innehåller, och det sammanfattas på det sättet, att utskottet uttalar, att med hänsyn till att vid skolor av lägre skolform och särskilt sådana, som tillika kunna anses såsom avlägset belägna, lärartjänsterna i princip böra vara ordinarie, har departementschefen också i förhållandevis stor utsträckning ansett sig böra förorda ett tillmötesgående av ingivna ansökningar härom. Utskottet tillägger, att utskottet i denna fråga hyser samma principiella uppfattning som den, varåt departementschefen sålunda givit uttryck. Utskottet har således sagt, att det enligt utskottets mening är riktigt, att tjänsterna i särskilt dessa svårbesatta skolor i regel böra vara besatta med ordinarie befattningshavare, men utskottet har inte sagt, att utskottet godtar den procentuella beräkning, som enligt propositionen bör gälla för andra skolor.

Jag har fört på tal denna fråga närmast av den anledningen, att jag är rädd för att, om man är mycket restriktiv i fråga om inrättande av ordinarie folkskollärartjänster i städer och tätorter, man motverkar vad man vill vinna genom karenstidens avskaffande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wahlund**: Herr talman! Jag vill bara helt kort säga, att jag ett slag inte var så ensam i utskottet. Herr Bergh talade om opraktiska professorer. Det är ett mycket bra argument, som kan tillgripas, när andra tryta. Jag har här i kammaren märkt, att det kan användas i vilket sammanhang som helst. Professorer bruka vara av annan mening, och folkskollärarrepresentanterna voro emot mig, sade herr Bergh. Men då får herr Bergh ursäkta mig, att jag talar om vad som verkligen hände i utskottet. Jag satt vid ett tillfälle i majoritet tillsammans med de båda folkskolerepresentanterna just på den linje som jag företräder här i dag. Men herr Bergh lyckades få över dem på sin sida genom

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

en litet uttunnad skrivning. Det är inte vanligt, att man avslöjar dylika ting, men herr Bergh har börjat och jag är tvungen att bemöta honom.

Det förvånar mig för övrigt, att herr Bergh tar så förfärligt hårt på det lönetekniska. Han har inom seminariesakkunniga varit med om att föreslå införande av de fasta språktillägg för samtliga lärare vid folk- och småskolor i finnbygden, som stå angivna på s. 20 i utskottets utlåtande. Det är också ett sådant lönetillägg, som enligt herr Bergh bryter sönder lönesystemet.

Jag skall, herr talman, inte förlänga debatten, utan slutar här.

Fru Alm: Herr talman! Bara en kort replik till herr statsrådet Erlander i anledning av vad han sade om proportionen mellan de manliga och kvinnliga lärare som utnämnts här i Stockholm. Det är alldeles riktigt, att folkskole-direktionen häromdagen utnämnde 13 folkskollärarinnor och en manlig folkskollärare till ordinarie tjänst. Men detta är ett rent exceptionellt fall beroende på att de 13 lärarinnorna tillhörde en liten grupp folkskollärarinnor, som på grund av olika rationaliseringsåtgärder från statsmakternas sida och en mängd andra vidriga förhållanden ha bakom sig en orimligt lång icke-ordinarie tjänstgöringstid. Den uppgår till bortåt 20 år. Det har varit angeläget för oss att avskaffa detta icke-ordinarie proletariat, innan vi kunna genomföra den jämnare proportion, som är på väg och som märks på proportionen mellan manliga och kvinnliga vikarier som tagas in vid folkskolorna här i staden.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1946/47 till kristillägg till erkända arbetslöshetskassor; och

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till vissa ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 och 9 §§ lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av vissa ersättningar enligt lagen den 11 juni 1937 om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till kammarens sammanträde onsdagen den 26 innevarande månad.

Tillika beslöts, på framställning av herr talmannen, att på föredragningslistan för kammarens sammanträde nämnda dag skulle bland två gånger bordlagda ärenden till en början i följande ordning uppföras bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 57—62, första lagutskottets utlåtanden nr 47 och 48 samt memorial nr 51, andra lagutskottets utlåtanden nr 31, 32, 39 och 42, statsutskottets utlåtanden nr 212—219, 222—228, 231 och 232, jordbruksutskottets utlåtanden nr 72, 73 och 70 samt memorial nr 71, statsutskottets utlåtande nr 230, bevillningsutskottets betänkande nr 40, konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, första lagutskottets utlåtande nr 46, andra lagutskottets utlåtanden nr 37 och 38, andra särskilda utskottets utlåtande nr 1 ävensom utrikesutskottets utlåtande nr 5 samt därefter övriga ärenden i vanlig ordning.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 379, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag);

nr 382, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt;

nr 383, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete; samt

nr 392, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser angående överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 388, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av reumatikervården;

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av sjukdom, ådragen under arbete i civilförsvarets flyktingverksamhet; samt

nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till statens tvångsarbets- och alkoholistanstalter.

Anmälades sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 394, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till vissa ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 och 9 §§ lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.; och

nr 395, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av vissa ersättningar enligt lagen den 11 juni 1937 om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 394, att utskottets hemställan i utlåtande nr 3 samt, i fråga om förslaget nr 395, att utskottets hemställan i utlåtande nr 4 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

- nr 397, angående bebyggelsen i Bohusläns fiskelägen; och
  - nr 398, angående förstatligande av krigsindustrien.
-

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Turkiet träffad handelsöverenskommelse;

bevillningsutskottets betänkanden:

- nr 42, i anledning av väckta motioner om särskilda bestämmelser angående taxering av inkomst från stormfälld skog;
- nr 43, i anledning av väckta motioner angående sambandet mellan socialpolitik och beskattning;
- nr 44, i anledning av väckta motioner om borttagande av omsättningskatten å vissa livsmedel;
- nr 45, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i förordningen om allmän omsättningsskatt;
- nr 46, i anledning av väckta motioner angående borttagande av omsättningskatt vid försäljning av traktorer;
- nr 47, i anledning av väckt motion om borttagande av omsättningsskatten på grammofonskivor för språkundervisning; samt
- nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om preliminärt uttagande av värnskatt för senare hälften av budgetåret 1946/47;

bankoutskottets utlåtanden:

- nr 63, i anledning av dels Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för folkskolans överlärare;
- nr 64, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning i fråga om vissa ändringar i familjepensionsreglementet för riksdagens verk och riksbankens familjepensionsreglemente för arbetare m. m.;
- nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m.; samt
- nr 66, angående regleringen för budgetåret 1946/47 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

första lagutskottets memorial nr 52, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 36 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken, dels ock en i ämnet väckt motion; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

- nr 12, i anledning av väckta motioner dels om utredning och förslag angående en teknisk och ekonomisk kontroll över den industriella produktionen, dels ock om utredning angående en effektiv statlig kvalitetskontroll på saluförda varor; samt
  - nr 13, i anledning av väckt motion om bibehållande av den statliga priskontrollen m. m.
-

Ledighet från riksdagsgörömlen för utrikes resa beviljades herr *Norman* för tiden från och med den 26 i denna månad till vårsessionens slut.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.51 eftermiddagen.

In fidein
G. H. Berggren
